

652/
1977/3

8670
86708340
86708340

העיתון

1

9

7

7

5



წინ, წინ, სამშობლო მხარევ!
ჩვენ წინ მიგვიძღვის წრფელი
ის ოქტომბერი, რამაც
შესძრა მსოფლიო მთელი!

გალაკტიონი



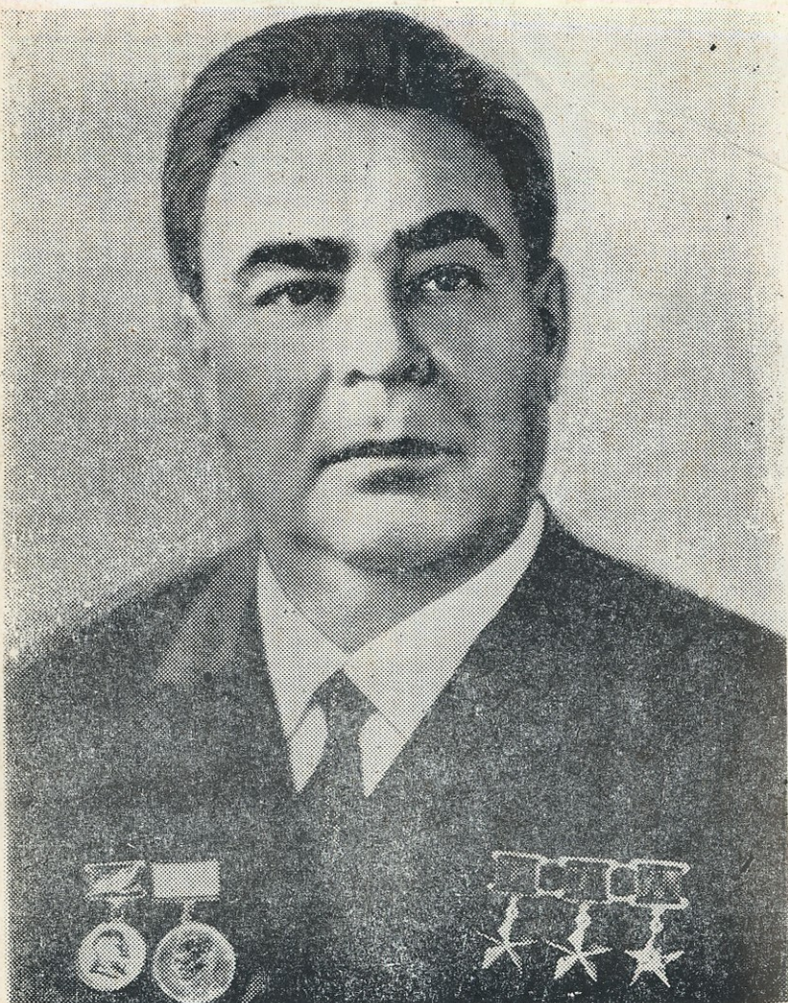


ოქტომბრის ბელადი
ვლადიმერ ილიას კე ლენინი

მხატვარ ა. ბერასიმოვის სურათიდან

საქდესის ფოტო

კ. შარტის სახ. საქ. სსრ
სახელმწიფო ბიბლიოთეკა



სსკპ ცენტრალური კომიტეტის გენერალური
მდივანი, სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს
პრეზიდიუმის თავმჯდომარე

ლეონიდ ილიას ძე ბრეჟნევი

შინაარსი

ქოჩოქი

3. პაპუნიკა — დიდი ოპტიმისტის
იდეების ტრიუმფი 3

კოეზი. პროზა

სიმღერები ქოქოსა თარგმანი

გ. სალუქვაძის

5. ბიზონოვი — ყველა განედის
შმაღლეს წერტილს ლექსი 11

6. ნაგანიკა — ბერეზინა ლექსი 13

7. ჩარენცი — გამოთხოვების
კოეზი ლექსი 14

8. ყულიკი — ძმა ხარ ჩემი
ლექსი 16

9. ავსანოვი — თაობათა საუბარ-
ი ლექსი 17

10. სარიკი — ბედნიერების
უფლება ლექსი 18

11. უპაჩოვი — დილა გვიდობის,
საქართველო! ლექსი 19

12. პარზანიკა — ჩემი დედულეთი
ქრონიკები 20

13. ხალვაში — უშაგული
მოთხრობა 45

14. ქათამაქი — ორი ლექსი 52

15. თედორაქი — . . . მე სოფელი
ვარ ლექსი 54

16. აბაშიკა — სჯობს სახელისა
მოხვეჭა ნარკვევი 55

17. ხალისი გულისთქმა ლექსები 63

კუბლიკაცია, მოგონებები

18. ნოვიკი, 3. გოლუკი, 3. ზი-
ნოვი — შეხვედრა ათი წლის
შემდეგ ფრაგმენტი კინოსცენარი-
დან 3. კიკვიძეზე 67

წერილები

19. პურიკა — ოპტიმისტი და გვი-
რლობა 74

20. თურნავა — საბჭოთა კავშირის
დიდი მგობარი 87



ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
ჟურნალი

საქართველოს საბჭოთა
მწერლების კავშირისა და
ახარის განყოფილების
ორგანო

გ ა თ უ მ ი — 1977

საბჭოთა — ოპტიმისტი

რედაქტორი ა. შონია

ხარედაქციო კოლეგია: ხ. ახვლედიანი, მ. ვარშანიძე (პ. მგ. მდივანი),
პ. ლორია, აღ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21.

ტელეფონი — 3-33-71.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 28. 9. 77, საბეჭდო თაბახი 6, საგამოცემლო 5,
შეკვეთის № 4558, ემ 00402, ქაღალდის ზომა 60×90¹/₁₆, ტირაჟი 2,040.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა
და წიგნის ვაჭრობის საქმეთა სახელმწიფო კომიტეტის აჭარის პოლიგრაფიულ
საწარმოო გაერთიანება, ბათუმი, ლუქსემბურგის 20.

საქართველოს კომპარტიის აჭარის საოლქო
კომიტეტის პირველი მდივანი

პარტიის სიბრძნის, პატიოსნების, მინდისის, სიმტკიცის, ყველა ძვირფასი თვისების უპირველესი გამომხატველი თავად ლენინი იყო. სწორედ ამან ამაზე ამბობდა დიდი საბჭოთა პოეტი ვლადიმერ მაიაკოვსკი:

„ჩვენ, — განაცხადა ლ. ი. ბრეჟნევიმ სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს რიგგარეშე მუშვიდ სესიაზე, — ახალ კონსტიტუციას დიდი მქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის მე-60 წლისთავის წინ

ვიდებთ. ეს ქვეყნის ცხოვრების ორი უდიდესი მოვლენის უზარალო
ქრონოლოგიური დამთხვევა როდია. მათ შორის გაცილებით უფრო
ღრმა კავშირია. ახალი კონსტიტუცია, შეიძლება ითქვას, საბჭოთა
სახელმწიფოს მთელი სამოცი წლის განვითარების კონცენტრირებუ-
ლი შედეგია. იგი ნათლად მოწმობს, რომ წარმატებით ხორციელდე-
ბა ოქტომბრის მიერ გამოცხადებული იდეები, ლენინის ანდერძი“.

ახალი კონსტიტუცია ამკვიდრებს ჩვენი ქვეყნის განვითარების
ახალ ისტორიულ მიჯნას — განვითარებული სოციალისტური საზო-
გადოების აშენებას. ამ მიჯნის სიმაღლიდან, დიდებული სახალხო
ზეიმის დღეებში სასურველი და სასიამოვნოც არის თვალი გადავა-
ლოთ განვლილი ცხოვრების გზას, ვნახოთ როგორ ვიზარდეთ, გულ-
ლიად ვთქვათ რა გავაკეთეთ, რა ვიყავით და რანი ვართ.

საქართველოს, მისი განუყრელი ნაწილის — აჭარის ავტონომი-
ური რესპუბლიკის მშრომელთა მიერ მოპოვებული წარმატებები-
იმის ნათელი დემონსტრაციაა, თუ რა მოუტანა ფართო მასებს ოქ-
ტომბრის დიდმა რევოლუციამ, თუ რა შეუძლია სოციალური და
ეროვნული ჩაგვრისაგან განთავისუფლებულ ხალხს.

შემთხვევითი არ იყო, რომ საბჭოთა კავშირის უმაღლესი საბ-
ჭოს მეშვიდე სესიის მაღალი ტრიბუნიდან დებუტატმა ე. ა. შევარ-
დნაძემ მოგვაგონა ცნობილი ქართველი ბელეტრისტის ნიკო ლორ-
თქიფანიძის მიერ დახატული რევოლუციამდელი საქართველოს დუ-
ხჭირი ცხოვრების სურათი.

ეს არის უაღრესად რეალისტური სურათი.

ყოველ ფეხის ნაბიჯზე იყიდებოდა საქართველო, ფეხქვეშ ითე-
ლებოდა ჩვენი ხალხის ეროვნული ინტერესები, იგი სისხლისაგან
იცილებოდა, და მაინც არ დაუკარგავს მომავლის იმედს. ურიცხვ
მტრებთან სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლებში, როგორც ცეცხლის
ქურაში, გამოაწრთო თავისი მგზნებარე სული, შეინარჩუნა შემოქ-
მედებითი ენერგია და მხნედ შეეგება ახალი დროის რევოლუციურ
ქარტეხილებს.

საქართველოს კუთხეებს შორის, თავისი ისტორიული ბედუქუ-
ლმართობის გამო, სიღუბნირეს ყველაზე მძაფრად მაინც აჭარა გა-
ნიცდიდა. ოსმალთა სამსაუკუნოვანმა ბატონობამ მძიმე დაღი დაასვა
მის ეკონომიკასა და კულტურას, მთელ ცხოვრებას. დედამამშობ-
ლოსაგან მოწყვეტამ, სოციალურმა და ეროვნულმა ჩაგვრამ, უუფ-
ლებობამ დიდად შეაფერხა მოსახლეობის სულიერი განვითარება.
დამპყრობლებმა მაინც ვერ მიაღწიეს საწადელს; აჭარის მოსახლეო-
ბამ საშინელი ძალმომრეობის პირობებში მედგარი წინააღმდეგობა
გაუწია მომხდურებს, გაუძლო მძიმე განსაცდელს, შეინარჩუნა მშო-



ბლიური ქართული ენა, ეროვნული თვითმყოფობა და ასე მოაღწია 1878 წლამდე, როცა რუსთა ლაშქარმა ქართველ მხედრობასთან ერთად ბრძოლით გაანთავისუფლა აჭარა ოსმალთა ბატონობისაგან და სამუდამოდ დაუბრუნა დედასამშობლო საქართველოს.

ახლად შემოერთებულ აჭარას მშობლიური კალთა გადაათარა მთელმა საქართველომ. ერის საუკეთესო შვილებმა ილია ჭავჭავაძემ, აკაკი წერეთელმა, ნიკო ნიკოლაძემ, იაკობ გოგებაშვილმა, ალექსანდრე ყაზბეგმა, ვაჟა-ფშაველამ, სერგეი მესხმა და სხვებმა ბევრი რამ იღონეს მოსახლეობის გათვითცნობიერებისა და განათლებისათვის; გაიხსნა სკოლები, სოფლებშიც შეადგია ქართულმა წიგნმა, ახალგაზრდები თბილისსა და კულტურის სხვა ცენტრებში მიაღწიეს სწავლა-განათლების მისაღებად. ეკონომიურ დახმარებასაც უწყევდნენ, მაგრამ ამ მხრივ ძალიან მძიმე მდგომარეობა იყო.

ხსნის იმედი რუსეთის მუშათა კლასის რევოლუციურ მოძრაობაში ჩანდა მხოლოდ. საქართველოს მშრომელები ებმებოდნენ ამ მოძრაობაში და ემზადებოდნენ თვითმპყრობელობისა და კაპიტალიზმის წინააღმდეგ იერიშისათვის. ბათუმში იმთავითვე მიიქცია ყურადღება მუშათა პოლიტიკური მანიფესტაციებითა და დემონსტრაციებით, ორგანიზებული გამოსვლებით. აქ მოღვაწეობდნენ გამოჩენილი რევოლუციონერები ი. სტალინი, ა. წულუკიძე, ს. ქავთარაძე, მ. კახიანი და სხვები. ბათუმის მუშათა კლასის გმირულ ბრძოლას ცხოველი ინტერესით აღევნებდა თვალს და მაღალ შეფასებას აძლევდა ვ. ი. ლენინი.

ბათუმის პარტიული ორგანიზაცია იშვა და იწრთობოდა რევოლუციურ ბრძოლებში. მას განსაკუთრებით მძიმე პირობებში უხდებოდა მუშაობა 1905 წლის რევოლუციის დამარცხების შემდეგ მძინვარე რეაქციის პერიოდში, ასევე მენშევიკების ბატონობის, ინგლისისა და თურქეთის ჯარების შემოსევის დროს, მაგრამ სიძნელეებს არად აგდებდა და მშრომელებს რაზმავდა გადამწყვეტი იერიშისათვის.

1921 წლის 18 მარტიდან, მას შემდეგ, რაც შეთერთმეტე არმიის დახმარებით აჭარიდან განდევნეს მენშევიკები და თურქი ოკუპანტები, აჭარის ისტორიაში დაიწყო ახალი ხანა, ახალი ცხოვრება. ლენინური ეროვნული პოლიტიკის მეოხებით შეიქმნა აჭარის ავტონომიური საბჭოთა სოციალისტური რესპუბლიკა, რომელიც მტკიცედ დაადგა ეკონომიკური და კულტურული აღორძინების, სოციალური განვითარების გზას.

ამ ისტორიული თავისებურებებითაც შეიძლება აიხსნას ის განსაკუთრებული ინტერესი, რომელსაც განახლებული აჭარის მი-

მართ იჩენდნენ ჩვენი მეგობრებიცა და მტრებიც. ჩვენთვის მეტად ძვირფასია ბულგარეთისა და საერთაშორისო მუშათა მოძრაობის გამოჩენილი მოღვაწის გიორგი დიმიტროვის აზრი. იგი აჭარაში ჯერ კიდევ ომამდე იმყოფებოდა სტუმრად. საკუთარი თვლით ნახა აწ-პესი, ნავთობგადამამუშავებელი ქარხანა, სხვა საწარმოები, ახალ-მშენებლობანი, გაეცნო მეურნეობებს, სახალხო განათლების სისტემას, მშრომელთა ყოფაცხოვრებას და მიღებული შთაბეჭდილებების საფუძველზე გააკეთა შესანიშნავი დასკვნა: „თუმცა აჭარის ტანის რესპუბლიკა არაა დიდი, მაგრამ მას უდიდესი ინტერნაციონალური მნიშვნელობა აქვს... აჭარისტანი საბჭოთა ავანპოსტია ახლო აღმოსავლეთში და ამით იგი აღმოსავლეთისა და ბალკანეთის მშრომელებისათვის წარმოადგენს იმის კონკრეტულ მაგალითს, თუ როგორაა შესაძლებელი მუშებისა და გლეხების კავშირის საფუძველზე პატრიარქალურ-ფეოდალური ჩამორჩენილობიდან სოციალისტების საწარმოო ფორმებზე გადასვლა“.

ეს მშვიდობიანი შემოქმედებითი შრომა დროებით შეწყვიტა ომმა, რომელიც ჩვენს ქვეყანას თავზე მოახვეს გერმანელმა ფაშისტებმა. ყველაფერი დაუმორჩილდა ვერაგ მტერზე გამარჯვების მიზანს. აჭარის მშრომელებმა, ისე როგორც მთელმა საბჭოთა ხალხმა, ზურგშიც და ფრონტზეც დიდი მამაცობა გამოიჩინეს, ყველაფერი მოახმარეს ოქტომბრის მონაპოვართა დაცვას, არაფერი არ დაიშურეს სოციალისტური სამშობლოს თავისუფლებისა და დამოუკიდებლობის გადასარჩენად.

ომისშემდგომ ხუთწლეულებში დიდი ძვრები მოხდა აჭარის სახალხო მეურნეობისა და კულტურის ყველა დარგში. აშენდა ახალი საწარმოები, მათ შორის ელექტრომექანიკური, ტრანსფორმატორებისა და საყოფაცხოვრებო მანქანების ქარხნები, რომელთა წლიური პროდუქციის ღირებულება ოცდახუთ მილიონ მანეთს აღემატება. გემთშემკეთებელი ქარხანა გადაკეთდა გემთსაშენ საწარმოდ და მალე აჭარის მრეწველობის მშენებელ იქცა, მისმა ნახელავმა წყალქვეშაფრთებიანმა კატარამ მსოფლიო აღიარება პოვა. საფუძველი ჩაეყარა საშენ მასალათა მრეწველობას, ჩვენი სახლსაშენი კომბინატი წარმოადგენს მშენებლობის საკმაოდ მსხვილ ინდუსტრიულ ბაზას. შეიქმნა და გაფართოვდა კვების მრეწველობის მრავალი დარგი, პირველ რიგში კი ჩაის ძვირფასი ნედლეულის გადამამუშავებელი საწარმოები. ომისშემდგომ პერიოდში აშენდა რვა ჩაის ფაბრიკა. ახლა გვაქვს თოთხმეტი ფაბრიკა, რომლებმაც წარმატებით გაართვეს თავი წლევეანდელი სარეკორდო მოსავლის მთლიანად და მაღალხარისხოვნად გადამამუშავებას.

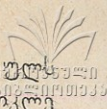
მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის ეპოქამ არა მარტო მრეწველობა, სოფლის მეურნეობაც დააყენა მრავალი პრობლემის წინაშე, რომელთა წარმატებით გადაწყვეტის საუკეთესო საშუალებას იძლევა წარმოების სოციალისტური სისტემის უპირატესობანი. კერძოდ, აჭარაში ისეთი დარგები, როგორიცაა მეჩაიეობა, მეცენტრუ-სეობა, მევენახეობა, მეთამბაქოეობა, მემინდვრეობა, მეცხოველეო-ბა ვითარდება ინტენსიფიკაციის გზით, მეცნიერების უკანასკნელ მიღწევათა გამოყენებით, მოწინავეთა გამოცდილების დანერგვით.

აჭარის მუშები, კოლმეურნეები, ინტელიგენცია ამყობენ, რომ თვალსაჩინო წვლილი შეიტანეს განსაკუთრებით ამ უკანასკნელ წლებში საქართველოს პარტიული ორგანიზაციის ხელმძღვანელობით რესპუბლიკაში მოპოვებულ, მთელს ჩვენს ქვეყანაში აღიარებულ და დაფასებულ გამარჯვებებში. პირველყოვლისა აღსანიშნავია ჩვენი ინდუსტრიული წარმოების უჩვეულო აღმავლობა. საქმარისია ითქვას, რომ აჭარის მრეწველობამ წინა ხუთწლეულში შრომის ნაყოფიერების ზრდის ხარჯზე გამოუმუშა მთელი პროდუქციის 80 პროცენტი, სამრეწველო წარმოების ზრდამ 1971-1976 წლებში შეადგინა 31,4 პროცენტი, ნაცვლად დაგეგმილი 27,4 პროცენტისა.

კიდევ ერთი მაჩვენებელი: ახლა მარტო ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხანა ერთ დღეში აწარმოებს იმდენ პროდუქციას, რამდენსაც რევოლუციამდე მთელი წლის განმავლობაში უშვებდა ბათუმის მრეწველობა. ასე ვიზარდეთ და მივადწიეთ განვითარების ისეთ დონეს, რომელზე ოცნებაც კი არ შეგვეძლო ამ რამდენიმე ათეული წლის წინათ.

ახლა ჩვენი პარტიისა და ხალხის ყურადღების ცენტრში დგას წარმოების ეფექტიანობა და ხარისხი. ლ. ი. ბრეჟნევის თქმით, ეს ორი სიტყვა გახდა მთელი ჩვენი სამეურნეო საქმიანობის დევიზი. ისინი გამოხატავენ სახალხო მეურნეობის განვითარების ახლანდელი ეტაპის ობიექტურ მოთხოვნებს. ამ მიმართულებით თვალსაჩინო მუშაობა გასწიეს აჭარის მრეწველობის მუშაკებმა. საწარმოს მარჯის ღირსებისათვის ბრძოლა დიდი ოქტომბრის მესამოცე წლისათვის აღსანიშნავი სოციალისტური შეჯიბრების ერთ-ერთ მთავარ პირობად იქცა. შეჯიბრების შედეგია ის, რომ ბათუმური ნავთობპროდუქცია, წყალქვეშაფრთებიანი კატარლები, კვების მრეწველობისა და სხვა მანქანები, სამკურნალო პრეპარატები, მზა ჩაი სულ უფრო იკვლევს გზას მსოფლიო ბაზარზე. ბათუმური ნაწარმის მარკას უკვე იცნობენ მსოფლიოს 67 ქვეყანაში.

მაღლიერების გრძნობით უნდა მოვიხსენიოთ ჩვენი სატრანსპორტო ორგანიზაციების მშრომელები, განსაკუთრებით კი სახელო-



ვანი მეზღვაურები. საქართველოს საზღვაო სანაოსნოს წლებში შეუსრულდა თავისი არსებობის ათი წელი. შედარებით მრავალწლოვანი იგი ისე დავაჟუკადა, რომ ტვირთზიდვის მოცულობისა და სხვა ძირითადი ეკონომიკური მაჩვენებლების მიხედვით მას საბჭოთა კავშირის 16 სანაოსნოს შორის ახლა მეხუთე ადგილი უჭირავს.

დიად დღესასწაულს ღირსეულად ხვდებიან აჭარის სოფლის მეურნეობის მშრომელები. გამარჯვების პირველი სიტყვა თქვეს ჩვენმა გამარჯვებულმა მეზღვაურებმა. მათ სამშობლოს უპატივეს საიუბილეო სოციალისტური ვალდებულების ვადამდე განაღდება, ქვეყანას მიჰყვანს 56.500 ტონა ნედლეული, საშუალო საპექტარო მოსავლიანობა აიყვანეს 7.560 კილოგრამამდე და თვალსაჩინო წვლილი შეიტანეს საქართველოს მეჩაიეთა დიდ გამარჯვებაში — 1980 წლისათვის, მეათე ხუთწლეულის ბოლო წლისათვის დასახული მიზნის გადალახვაში. ახლა მეციტრუსეების ჯერია. ისინი სამშობლოს პირდებიან ასი ათას ტონა მანდარინს, ლიმონსა და ფორთოხას. ეს სავსებით რეალურია, თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ მთელს კავშირში ციტრუსოვანთა მოსავლის სამი მეოთხედი აჭარაზე მოდის. ასევე ნაყოფიერად იზრომეს მეთამბაქოეებმა, მევენახეებმა და სხვა დარგების მუშაკებმა.

სახალხო მეურნეობაში მოპოვებულმა წარმატებებმა განაპირობა ჩვენი მუშების, კოლმეურნეების, სახალხო ინტელიგენციის კეთილდღეობის შემდგომი ზრდა, სავაჭრო და საყოფაცხოვრებო მომსახურების მოცულობის გადიდება, კულტურული მოთხოვნილებების დაკმაყოფილება. სულ უფრო კეთილმოწყობილი ხდება ჩვენი ქალაქები და სოფლები, მშრომელთა დასვენების კერები, რომლითაც ეგზომ მდიდარია აჭარის ზღვისპირეთი. განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა მოსახლეობის საბინაო პირობების გაუმჯობესებას. 1960-1975 წლებში აჭარაში აშენდა და საექსპლოატაციოდ გადაეცა 1,5 მილიონ კვადრატულ მეტრზე მეტი საცხოვრებელი ფართობი. შარშან და მიმდინარე წლის ექვს თვეში მარტო ბათუმში ახალმოსახლობა იხეიმა ათასზე მეტმა ოჯახმა. ახალი კონსტიტუცია აკანონებს ბინის უფლებას. ეს კიდევ უფრო დააძლიერებს მშენებელთა პასუხისმგებლობას სახელმწიფო გეგმების შესრულებაში.

წლითიწლობით უმჯობესდება მოსახლეობის სამედიცინო მომსახურება. იგი ჩვენი პარტიის ყურადღების ცენტრში დგას. ტარდება მშრომელთა ჯანმრთელობის დაცვის დიდი ღონისძიებები. საკმარისია ითქვას, რომ ამჟამად აჭარაში მუშაობს ათასზე მეტი ექიმი. რევოლუციამდე კი მხოლოდ რვა ექიმი მუშაობდა, სოფლები მთლიანად მოკლებული იყო სამედიცინო დახმარებას.



საბჭოთა ხელისუფლების წლებში აჭარაში მოხდა ნამდვილი კულტურული რევოლუცია. ახალმა ყოფამ ახალი აზრი მისცა ადამიანის ცხოვრებას, ფართოდ გაუღო მეცნიერების, ლიტერატურისა და ხელოვნების კარები.

კვლავ ციფრებს მივმართოთ.

რევოლუციამდე აჭარაში ადგილობრივ მკვიდრთაგან სამადსამი კაცი იყო უმაღლესი განათლებით. ახლა მარტო ხულოს რაიონის ყველაზე შორეულ, მაღალმთიან ხიხაძირის სასოფლო საბჭოში ასამდე კაცს აქვს უმაღლესი განათლება. ხიხაძირელი კოლმეურნის ხ. ხალვაშის ოჯახში ექვსი უმაღლესდამთავრებულია. ამ წარმატებას საფუძვლად უდევს საყოველთაო სავალდებულო სწავლების კანონის თანმიმდევრული განხორციელება.

ფართო გასაქანი მიეცა მეცნიერული აზრის განვითარებას. ამჟამად თერთმეტ სამეცნიერო დაწესებულებაში ორასზე მეტი მეცნიერ-მუშაკი მოღვაწეობს. მეცნიერებისა და კულტურის თვალსაჩინო კერას, კადრების საამჟღადნო წარმოადგენს შ. რუსთაველის სახელობის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტი.

დიდი ოქტომბრის მე-60 წლისთავს თვალსაჩინო წარმატებებით ხვდებიან აჭარის შემოქმედებითი ორგანიზაციები. ლიტერატურისა და ხელოვნების მოღვაწენი თავიანთი მხატვრული ნაწარმოებებით, სპექტაკლებით, ფერწერული თუ სკულპტურული ნამუშევრებით დიდად უწყობენ ხელს მშრომელთა, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდობის, ესთეტიკურ აღზრდას, უნერგავენ მათ პატრიოტულ და ინტერნაციონალურ სულისკვეთებას. სასიხარულოა, რომ აჭარის მწერლების ნაწარმოებები ითარგმნება საბჭოთა კავშირის ხალხთა ენებზე, პიესები გზას იკვლევენ არამარტო ჩვენი ქვეყნის ბევრი თეატრის სცენაზე, არამედ საზღვარგარეთაც. მხატვრებმა საკმაოდ მაღალი შეფასება დაიმსახურეს რესპუბლიკურ და საკავშირო გამოფენებზე, სადაც ისინი სისტემატურად მონაწილეობენ. ბათუმის ილია ჭავჭავაძის სახელობის სახელმწიფო დრამის თეატრის კოლექტივმა მოსკოველ მაყურებელსაც მოაწონა თავისი სპექტაკლები, მოძმე ბულგარეთშიც დაიმსახურა სიყვარული. სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლმა არაერთხელ გამართა ტურნე მოძმე რესპუბლიკებში და საზღვარგარეთაც, მრავალრიცხოვან მაყურებელს გააცნო ქართული მუსიკალური კულტურისა და ქორეოგრაფიული ხელოვნების საუკეთესო ნიმუშები.

აჭარის მშრომელებმა დიდი რუსი ხალხისა და საბჭოთა კავშირის სხვა ხალხთა დახმარებით, ლენინური კომუნისტური პარტიის დაუღალავი ზრუნვით დასძლიეს საუკუნეობრივი ჩამორჩენა და

გამოვიდნენ ნამდვილი ადამიანური ცხოვრების ფართო გზაზე. მოპოვებული გამარჯვებების აღიარებაა ის, რომ აჭარის ავტონომიური რესპუბლიკის დროშას ამშვენებს სამშობლოს უმაღლესი ჯილდოები — ლენინის, ოქტომბრის რევოლუციის და ხალხთა მეგობრობის ორდენები. ამასვე ცხადყოფს უკანასკნელ წლებში საკავშირო სოციალისტურ შეჯიბრებაში ზედიზედ ოთხჯერ გამარჯვება და სკკპ ცენტრალური კომიტეტის, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს, საკავშირო პროფსაბჭოს და სრულიად საკავშირო ალკპ ცენტრალური კომიტეტის გარდამავალი წითელი დროშის ზედიზედ ოთხჯერ მიღება.

ეკონომიკისა და კულტურის, საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროში მიღწეული გამარჯვებები შეუძლებელი იქნებოდა იმ დიდი პოლიტიკური ძვრების გარეშე, რომლებიც უკანასკნელ ხანს მოხდა საქართველოში და სათავეს იღებს პარტიის თბილისის საქალაქო კომიტეტის შესახებ სკკპ ცენტრალური კომიტეტის ცნობილი დადგენილებიდან. ნეგატიური მოვლენების წინააღმდეგ შეუპოვარმა ბრძოლამ, მორალურ-ფსიქოლოგიური კლიმატის გაჯანსაღებამ ღრმა კვალი დააჩნია ჩვენი საქმიანობის ყველა მხარეს და კეთილისმყოფელი გავლენა მოახდინა პარტიის გეგმების განხორციელებაზე.

მოპოვებული წარმატებები, ეკონომიკის დარგში იქნება ეს თუ კულტურისა, წარმოადგენს მტკიცე საძირკველს ახალ-ახალი გამარჯვებებისათვის, ჩვენს მუშაობაში ჯერ კიდევ არსებული ნაკლოვანებებისა და ხარვეზების აღმოფხვრისათვის.

საბჭოთა კავშირის ახალი კონსტიტუცია, განვითარებული სოციალიზმის კონსტიტუცია, რომელიც შთაგონებულია ხალხთა მეგობრობის კეთილშობილური იდეით, მშრომელი ადამიანის სიყვარულით, კომუნისტური მომავლის ღრმა რწმენით, ახალ, მძლავრ სტიმულს მისცემს ჩვენს შემდგომ განუხრელ წინსვლას ოქტომბრის გზით.

დიდი ოქტომბრის მესამოცე წლის იუბილესთან დაკავშირებით მკითხველს ვთავაზობთ ჩვენი ქვეყნის მოძმე ერების მგოსანთა ღეჭსებს.

განყოფილება შეადგინა და თარგმნა გიორგი სალუშვაძემ.

ნიკოლოზ გიხონოვი

რ ს ზ ს რ

ყველა განმდის უმაღლეს ფერტილს...

სადაც პოლარეთს დაუდგამს ტახტი,
ატომშავლები მძლავრად მიდიან.
ლეგენდასა ჰგავს ლაშქრობა მათი,
გაცოცხლებული თითქოს მითია.

ისინი ზღაპრულ ტრასებს გახსნიან,
მათ დანებდება სივრცე სასტიკი
და ხელუხლებელ ყინულს დაფშენიან
„ლენინი“, „ციმბირი“, „არქტიკა.“

თუ სადმე არის ადგილი ერთი,
სად საუბრობენ გარდაცვლილები,
ლომონოსოვი პეტრე დიდს ეტყვის:
— გაოცებულხარ, ძმაო, ცვლილებით.

აკი ვამბობდი: „ციმბირის მიწა
ზღაპრულ განძეულს ინახავს დრომდის.“

და იტყვის პეტრე: — ფლოტიც არ მინდა,
თუნდაც ერთ ფრეგატს დავჯერდებოდი.

ნახავდნენ, რომ ზღვას არ ვუშინდები.
მაგრამ, რას ვამბობ! სად ჩემი ფლოტი
და სად ხომალდი — დიდის დიდებით,
ყინულის ჭავშნის მსხვერველი რომ მოდის!“

ატომმაგალმა ყინულს შეჰბედა,
მძიმე ზოდები დალეწა მკერდით —
და, ჰა, „არქტიკა“ პოლუსს ეკვეთა —
ყველა განედის უმაღლეს წერტილს.

ბერეზინა

არ ბრიალებენ აბეზარ ქარში,
მოიქანცნენ და დროა ძილისა
და მოცურავენ მიმწუხრის ცაში
ტყეები ჩემი ბერეზინისა.

ანარეკლი რომ იხილეს წყალში,
არ მოეწონათ და გადაწყვიტეს,
დაისის ლამა აანთონ ცაში,
და აისრულეს წადილი კიდეც.

გადაბრიალდნენ გეორგინები
და, მაინც, მწუხრმა, ვით წყლის ბალახმა,
ცა ჩაამუქა გულმოდგინებით,
დაისის შუქი აღარ ალაღა.

ტყეებს კი ძილში მოგონებები
თან ჩაჰყოლიათ სიზმარში ნისლად.
ფიჭვებს ჭრილობა თითქოს ეხსნებათ,
ვინ იცის, როდის დაჭრილან ვისგან.

ხანდახან ისმის შრიალი მათი,
თითქოს სიზმარში წამით კრთებიან.
ცის ქვეშ სიჩუმეს დაუდგამს ტახტი
და ტყეებს ისევ ჩასძინებათ.

არა მგონია, მართლა სძინავდეთ,
უნდათ დააფრთხონ ძილი ჭინაზე,
რათა იხილონ, როდის ინათებს
დილის ნათელი ბერეზინაზე.

გამოთხოვების პოეზია

ერევანო,
შენ მოგმართავ
ჩახლეჩილი ხმით:
ერთი წლით ვტოვებ
შენს ღარიბ ქუჩებს —
ჩრდილოეთს მივალ,
კვლავ ვნახავ მოსკოვს.
ილინოს ზანგამ —
არ მენადვლება
არც მე, არც აბოვს,
რადგან მთვარეზეც
თავს ისე ვიგრძნობთ.
თითქოს შინა ვართ.
ჩვენ სხვა სიმღერით
ვართ მოხიბლული.
იცი?
იქ გული ადამიანის
დოღად იქცევა
და გსურს იფრინო.

იქ ადამიანს უნარი შესწევს
შეწყვიტოს ფრენა და დაიბრუნოს,
როგორც ქენებით დადლილი რაში.

იქ დრო გაჩქარებს:
მოგცეს — აიღე...
მაინც —
ნახვამდის...
მაინც მშვიდობით!..

განა არ იცი? — ბუზიც კი გიკბენს,
თუ შენი გული შაქრისა არის.

როგორაც უნდა
ამაჩქარონ ოქროს დღეებმა
რუსეთისაკენ,
ეს შაქრის გული,
ესოდენ მყიფე,
არ დაგივიწყებს,
თუ შენი გულიც
შაქრისა არის...

როგორაც უნდა
ამაჩქარონ ოქროს დღეებმა —
ეს შაქრის გული
ესოდენ ნაზი,
არ დაგივიწყებს,
სულისდგმავ ჩემო...

გჯეროდეს ჩემი
შენ — ღვიძლო ჩემო,
შენ — ერევანო,
შენ — სათაყვანო,
შენ — გულო ჩემო!

ძმა ხარ ჩემი

ზღვის პირას ცხოვრობ, თუ შთის კალთებზე,
 მოძმედ მიგულე, თუკი აფასებ
 მთელ დედამიწას, ტყეებს, ნათესებს
 და მოლს, რომელიც ლურჯად ხასხასებს.

რომელ ენაზე, სიმღერის რომლის
 ხარ წამომწყები, ეგ სულერთია,
 ძმა ხარ, თუ მაღლი გიგრძენია შრომის
 და თუ სიკეთე შენი ღმერთია.

გინდ იყავ თეთრი, გინდ შავი იყავ,
 თუკი კაცობას უდგახარ მცველად,
 ძმა ხარ, თუ შენი საქმე და სიტყვა
 კაცს გასაჭირში წამოეშველა.

შენ ძმა ხარ ჩემი, ფიცი არ უნდა,
 შენც გაწუხებდეს ჩემსავით მხოლოდ:
 იმათზე დარდი, ვინც ვერ დაბრუნდა,
 იმათთვის ზრუნვა, ვინც ქვეყნად ცხოვრობს.

თ ა ო ბ ა თ ა ს ა უ ბ ა რ ი

✱ ჩემო შავთვალა ცუგრუმელებო,
ყური დამიგდეთ, აბა!

ფერად-ფერადს რომ მოგიყვით ზღაპარს,
მინდა ვიცოდე, რას იტყვით მაშინ?

— დღეგრძელი იყავ, პაპა!

— ჩემო იებო და ზიზილებო,
მე რომ სკოლაში მოვიდე თქვენთან
დილით, ფანჯრებში შუქი რომ ფეთქავს,
გულში ჩავიკრა ყოველი ბავშვი,
შერე კი გავქრე, რას იტყვით მაშინ?

— დღეგრძელი იყავ, პაპა!

— ჩემო ცელქებო, ეშმაკუნებო,
თქვენთან ერთად რომ ავფრინდე ცაში,
გზა გავიკვლიოთ ვარსკვლავთა ზღვაში.
რას იტყვით მაშინ?

— დღეგრძელი იყავ, პაპა!

— კუდრაჭებო და ჭინკა ბიჭებო,
თქვენდა საამოდ მე რომ ვინებო —
რაც უზბეკეთში მწიფდება ხილი,
ნაირნაირი, თაფლივით ტკბილი
და ყვავილები, გაშლილი ველად
თქვენ მოგიტანოთ საჩუქრად ყველა,
ჩემო კარგებო, რას იტყვით მაშინ?

— დღეგრძელი იყავ, პაპა!

ბედნიერების უფლება

ჩვენს დიდ კანონში არის სიტყვები
თვით უკვდავების გამომჩატველი
და ჩაწული გვაქვს გულში სხივებად
მათი სიკეთე, მათი ნათელი:
აქ სიმართლე და სიბრძნეა ერთად,
ძალმოსილება, სიუხვის კალო.
შე საოცნებო მომავალს ვხედავ,
როცა ვკითხულობ ძირითად კანონს.
თანასწორობა, შრომა და ძმობა
ქარიშხლიანი გზებით ვატარეთ.
ჩვენ ავაცილეთ ამ სიტყვებს გმობა
და ამ სიტყვებით ზეცა ვადარეთ.
ერთმანეთს ძმურად ვედექით მხარში
და ერთგულება ძალას გვმატებდა.
განსაცდელის ყამს — ნისლში და ქარში
კრემლის ვარსკვლავი გზას გვინათებდა.
გადაიკითხე!
თავი ყოველი
ფეთქვას ჩვენი სამშობლოს ძარღვის,
შემატებაა გამრჯე მშრომელის
და გაზაფხულის სუნთქვაა ლაღი.
სივრცეებია უკიდევანო,
უღრმესი ზეცა, გრცელი ველები.
ჩახედე ჩვენი ცხოვრების კანონს —
უფლებას ჩვენი ბედნიერების.

დილა მშვიდობის, საქართველო!

დილა მშვიდობის, საქართველო — მიწაო წმინდა.
პიტალო კლდეებს თეთრი ნისლი შემოჰფენია.
მაკედონელი შემოსულა აქ ბასრი ხმლითა...
ტაძრებს და კოშკებს მომხდურების კვალი შთენია.

ვერ დავაჩოქეს... ახლა მტრობის დრო გარდასულა.
საგაზაფხულოდ მორთულია შენი მთა-ბარი.
მიწა დაჰნულა, გამრჯე ხელით ვაზი გასხლულა,
შრომობს ქართველი მარჯვენით და გულით მაგარი.

ჩაის ბუჩქები ამ გორაკებს როგორ ზატავენ!
მე ვხედავ, რარიგ მძიმე არის აქ კაცის გარჯა,
რომ საამური ჩაი მუდამ ედგას ალტაელს,
როცა ყინვაა, ანდა როცა ზორშაკი ტანჯავს.

„დილა მშვიდობის!“ შენი ხალხის სალამი არის
და ალტაელსაც წამცხებია შენი შირონი.
დროა ისეთი, ახლოვდება სივრცეთა ზღვარი,
ახლოვდებიან ალტაი და კავკასიონი.

მამია ჰაგბანიძე

ჩემი დედულეთი

ამგავი მათე

მისმენთ თუ არა, ჩემო საყვარელო ადამიანებო?

— კი, როგორ არა, გისმენთ.

მაშ, მე ჯემალი, თქვენი მონა-მორჩილი, ვიწყებ „ჩემი დედულეთის“ კითხვას. სანამ ქაზიმ მეჩონგურის და ვენერას სიყვარულზე მოგიყვებოდეთ, სანამ ვენერას მამის კოწია ბიძის და ქაზიმ მეჩონგურის მამის ქიბარალის, ქარხანაში მუშაობა რომ დაიწყო, ახალ ამბებს მოგიყვებოდეთ, ცოტა ისტორიის ფურცლები გადავფურცლოთ. ეს ყველაფერი წიგნებში სწერია, მაგრამ თქვენთვის უცნობია. მე თავს არ შეგაწყენთ, არ გავაჭიანურებ, სულ მოკლედ, მოკლედ გადმოგცემთ წარსულს, როცა ჩვენი ქალაქიც იღვიძებდა და ახალ ცხოვრებას ელტვოდა; როცა შავრაზმელთა შავი ხელიც მახვილს ატრიალებდა, ვის ზურგიდან ჩასცემდა და ვის პირდაპირ; როცა ჩვენი გონება ერთობ დაბნელებული იყო და ძმა ძმას ვერა სცნობდა, ერთნი ჭოგრიტს მიაშველებდნენ ხოლმე, ყველაფერი ნათლად რომ დაენახათ, ხოლო მეორენი ჭოგრიტს ხელიდან აცლიდნენ და გონებას უბნევდნენ, სულს უფორიაქებდნენ, ძმის მოსაკლავად ხელში თოფს ააღებინებდნენ, ჩაუსაფრებდნენ სადმე ხევში და წუთისოდ ფელს გამოასალმებინებდნენ. ზოგს შიმშილით კუჭი სტკიოდა, ზოგი კი ვერაგული ხრიკებით ოქროებს იხვეჭდა და ქისებს იცსებდა.

აი, ზოგი რამ...

გაგრძელება. დასაწყისი „ჭოროხის“ 1975, №№ 5, 6, 1976, №№ 3, 4, 5, 6, 1977, №№ 3, 4.

ერთი ღამის ინციდენტი. ეს ძველი ამბავია, თუმცა არც ისე ძველი. ქიბარალას და მის ტოლებს კარგად ემახსოვრებათ. ეს ამბები მამაჩემს ძალიან კარგად ახსოვდა და კიდევ მიაშობდა ბავშვობაში, როცა ავღარი იყო, წვიმა ან თოვლი მოდიოდა და მამა სახლში იყო, უყვარდა ძველი ამბების მოყოლა. ეს ერთი ღამის ინციდენტი მამამ მიაშო ერთ წვიმიან ღამეს. მოვუსმინოთ მამაჩემს...

— შეილო, მახსოვს, კარგად მახსოვს, ჩემს ტოლებს ყველას ემახსოვრება სოფელში. ჰო, ეს იყო მაშინ, როცა ნიკოლოზის ჯარი დამარცხდა იაპონიასთან ომში. არა, ერთი წლის შემდეგ, მგონი. შეილო, შენ ალბათ იცი, რომ ჩვენს ქალაქში ძველთაგანვე სომხები ბლომად ცხოვრობენ. ჩვენ კაი ურთიერთობაც გვაქვს ერთმანეთთან; ჩემს ნაცნობ სომხებთან დოსტივითა ვარ, ჩემთან მოდიან, მათთან მივდივართ, გვეხმარებიან, ვეხმარებით. ასეც უნდა. ეს შურდათ ბოროტ აღამიანებს. იფიქრეს, იფიქრეს ამ ბოროტმა აღამიანებმა, როგორ გადაეკიდათ ერთმანეთისათვის ქართველები და სომხები; და კიდევაც მოიგონეს ხერხი. ერთ ღამეს სომხების საცხოვრებელ სახლებს წითელი საღებავით ჯვრები დაუსვეს. ეს იმას ნიშნავდა, რომ ჯვარდასმულ ოჯახებს ღამით მოულოდნელად თავს უნდა დასხმოდნენ და ამოეყუყუათ. მერე ყველაფერი ეს ქართველებისათვის, ჩვენთვის უნდა გადაებრალებინათ, შეილო.

— ჰო, მე მახსოვს, მახსოვს ეს ამბავი, — თქვა სულო ბიძიამ, — აკნკალებული, ენაგადმოგდებული ამოვარდა ჩვენთან სოფელში ოვანესა; ახლა კალიაევის ქუჩაზე წისქვილი რომაა, იქ ვაჭრობდა, პატარა დუქანი ჰქონდა, მაგრამ რას არ ნახავდით მის დუქანში — კანფეტს, კარაქს, ყველს, თხილს, ზეითუნს, ზეთს და კიდევ ვინ იცის რას!

— მეც იქ არ ვიყავ, შენთან სახლში გულგახეთქილი რომ ამოვარდა, ოვანესა! — თქვა ქიბარალამ.

— ჰო, შენც ჩემსას იყავი მაშინ. ტყეში ტყეჩები ერთად დავამზადეთ და კალათებს ვწნავდით. აბა, რა უნდა გექნა სოფელელ კაცს — ან ნახშირი უნდა გამოგეწვა და გაგეყიდა ქალაქში, ან კალათები უნდა დაგეწნა, ბაზარში ჩაგეტანა და მუშმტარს დალოდებოდი; ხან ხილი უნდა გაგეყიდა; ხან ორმოში თოვლი უნდა შეგეგროვებინა და ზაფხულობით გასაყიდად ქალაქში ჩაგეზიდა. აბა, ისე ფულს სად იშოვიდა კაცი. ახლა ძიავ, მიდი ღბ ხვეტე ოქროები ჩაისა და მხნდარინის პლანტაციებში, — თქვა სულო ბიძიამ; მას ღიმილიანი სახე ჰქონდა. უცებ ჩიბუხი გატენა, ნაკვერცხალი დაადო და ერთი მაგრად გააბოლა. უყვარს ბერიკაცს გაბოლება და რას ერჩი, გააბოლოს. მისი წილი ქვეყანა ჯერ კიდევ არ მოუტყამია.

— ჰო, მერე რა მოხდა, რა შემოგჩივლათ ოვანესამ? — იკითხა დედა ნატიჩემ. სულო ბიძიამ ჩაახველა და განავრძო.

— ოვანესამ თქვა, დღეს თუ ხვალ ჩვენ ქართველები ამოგველეტა-

ვენ. — ცრემლი ველარ შეიკავა. — ცოლ-შვილი მეცოდება თუ არა ჩემს თავს სულ არ ვჩივი. შვილების სიკვდილს როგორ ვუყურო... მშველემამ მამის სიკვდილს როგორ უნდა უყურონ. ახ, ღმერთო, მის ოჯახში კოჯოხეთი დაატრიალე, ვინც ჩვენ ერთმანეთს გადაგვკიდაო... და მამაბო რაშიც იყო საქმე. მამაჩემმა, უთხრა, მე რა შემძლია დაგეხმარო. არაფერი მინდაო მეტი, ერთხანს ჩემი ცოლ-შვილი შენთან შეიხიზნეო და მერე ვნახოთო. დროებით დუქანს დავეკეტავო. მართლაც ჩვენს სახლს შემოახიზნა ცოლ-შვილი ოვანესამ. დუქანი დაკეტა და ისიც ჩვენს სახლს შეეფარა, მაგრამ არაფერიც არ მომხდარა... მერე ოვანესა ისევ დაუბრუნდა ქალაქს.

— ჰოდა, მერე იცით, ვისი წყალობით ასცდა ეს ხალხი საშინელ ხოცვა-ჟლეტას? — ვკითხე მე.

— ამბობენ, მემედბევე აბაშიძემ უშველა ხალხსო, — წამოიძახა კიბარაღამ.

— აბა, ახლა სიტყვა კიდევ მაშჩიმს მივცეთ. აი, რა მითხრა მამამ... — მემედბეგი რომ არა, რა ეშველებოდა ამ საქმეს არ ვიცი. არა, მარტო მემედბეგს არ უშველია სომხებისათვის, — თქვა მამამ, — ამ მთავარი ძალა სხვა იყო. მემედბეგს ეს ამბავი რომ აცნობეს, ძალიან შეწუხდა, დაფიქრდა და თქვა: ამ საქმეს მხოლოდ ჩვენი ქალაქის ბოლშევიკები თუ უშველიან, მე მარტო რას გავხდებო... და ყველაფერი აცნობა ჩვენი ქალაქის ბოლშევიკების კომიტეტს, აცნობა ხალხში გამოხუთქ ქართველებს. კომიტეტი მიხვდა ვისი მოფიქრებულიც იყო ეს შავი საქმე. როგორც თქვეს, ეს შავრახმელებისა და რეაქციონერების ოინბაზობა იყო. — ჰოდა, რაც გინდა ის დავარქვათ, შვილო. ერთი სიტყვით ხალხის მტრები კი იყვნენ და... — თქვა მამამ, მერე ერთი ჩახხვლა და განაგრძო. — შეიქმნა მეთვალყურე კომისია, რომელსაც სათავეში ჩაუყენეს მემედბეგი... ერთი ქალაქში ვარ და, მოედანზე ბევრი, ბევრი ხალხია შეგროვილი. თურმე მიტინგი ყოფილა. აღიოდნენ ტრიბუნაზე, ჰყვიროდნენ, ილანძღებოდნენ, იმუქრებოდნენ. აი, მემედ აბაშიძეც ავიდა ტრიბუნაზე, მან ჯერ წყნარად დაიწყო, ხოლო შემდეგ თანდათან ხმას უმატა, ღელავდა.

— ძვირფასო ხალხო, ძვირფასო ადამიანებო! — თქვა მან. წამით დადუმდა, ხოლო შემდეგ განაგრძო: — სომეხი და ქართველი ხალხი ადამისწლიდან ძმები არიან. ჩვენ კარგ რამეს თუ ვაკეთებდით, ერთად ვაქმნებდით, თუ ვიბრძოდით, ერთად ვიბრძოდით, ერთად ვიცავდით საშობლოს, თორემ მტრები ძირფესვიანად ამოგვადებდნენ. ბევრი ჭირი გადაგვხდომია თავზე. ჩვენ მუდამ ძმურად ვუჭერდით ერთმანეთს. მხარს და ჩვენს ძმობას ვერავინ დაფუშავს; ჩვენს წმინდა წყალს შხამს ვერავინ გაურევს, ჩვენ მას ხელებს მოგვკვეთავთ. მტრებს უნდა დაიდგაროს ძმათა



სისხლო, მაგრამ ეს უბედურება არ მოხდება, არ აღსრულდება მტრების განზრახვა. სომხებო და ქართველებო, ხელი ხელს მიეცით და ჩაეხვიეთ ერთმანეთს, თქვენ განუყრელი ძმები ჩართ!

მემედის ამ სიტყვამ ვიღაც ააცრემლა კიდეც. ტრიბუნაზე ავიდა ვიღაც შავგვრემანი კაცი. მან სომხურად ილაპარაკა და თითქმის მემედებულის სიტყვა გაიმეორა. ბოლო სიტყვები ქართულად თქვა:

— გაუმარჯოს ქართველი და სომეხი ხალხების ძმობას! — და ფეხვრე მემედებებს გადაეხვია, ხოლო შემდეგ სხვებს.

— ჰო, მერე ისიც მახსოვს, — თქვა სულო ბიძიამ, — ქალაქს სულ იცავდნენ დარჩეული შეიარაღებული ბიჭები... და არაფერიც არ მომხდარა.

— მაღლობა ღმერთს, რომ არაფერი მოხდა, — ჩაილაპარაკა ქიზაჩილამ და მუგუხალი დაანაკვერჩხლა.

— ჰო, მამაჩემს მოვუსმინოთ კიდეც.

— მოვუსმინოთ.

— მემედებებს ახლოდან ვიცნობდრ. აქ, ჩვენს სოფელში ხომ სამი აბაშიძის სახლი იყრ — რიზაბეგის, ალიბეგის და ფეზლიბეგის. მემედებები ხშირად მოდიოდა აქ ბიძაშვილებთან. ჰოდა, მემედებებსაც კარგად ვიცნობდი, მეც ისინი კარგად მიცნობდნენ. მემედებმა იცოდა რა კაციც იყო მამაჩემი და ამ საქმეში დახმარება თხოვა. მამაჩემმა, მე და კიდევ ოთხი ჩვენი ბიძაშვილი შეგვავიარაღა და... მივეშველეთ ქალაქს, შავმა ჭირმა, რომელიც ქალაქს ემუქრებოდა, მშვიდობიანად ჩაიარა.

ინციდენტი მეორე. ესეც მამაჩემის ნაამბობია. მაგრამ მამაჩემს მეც წამოვეშველები და უფრო სხარტად გადმოვეცემ.

— შენ როგორც ვნებავს, — თქვა დეიდა ხატიჯემ. — და ზეტალი დაატრიალა. ღაზლას ართავდა, თან გულისყურით მისმენდა.

— აბა, სმენა იყოს და ვაგონებო, ჩემო საყვარელო აღამიანებო.

ისევ ის წელი იყო. ესე იგი 1905 წელი. ისევ შუღლი, ისევ მტრობა, ისევ პროვოკაცია და ძმათა გადაკიდება. მე დავაყურადებ იმ ბნელ წლებს და თითქმის ვიღაცების საუბარი მესმის. საუბრობენ კი არა, ჩხავიან, კნავიან, შხამს ლესავენ, რომ ვინმეს შეაპარონ და მოსპონ. ნეტავი ვის უნდა დააღვინონ ეს შხამი, ვინ უნდა მოსპონ? ვინ იცის, ვინ იცის!

ხმა პირველი: — უნდა მოვიფიქროთ ისეთი რამ, მუსლიმან ქართველებს და ქრისტიან ქართველებს ერთმანეთს რომ გადაჰკიდებს.

ხმა მეორე: — რა ვიღონოთ? რა მოვიგონოთ?

ხმა მესამე: — ამას რა დიდი ფიქრი უნდა. აი, მე გეტყვით რა გაბაყეთოთ. ცნობილი კაცია მოლა მემედ ეფენდი ყოჩიოღლიზადე. აჭარლები მას პატივს სცემენ, აფასებენ.

— მერე? — გაცეხული კითხულობს ხმა მეოთხე.

— ხმა მესამე: — მერე და მოვკლათ მოლა მემედ ეფენდი. მოვკლათ და თან აჭარლები წავაქეზოთ, ქრისტიანებმა მოკლეს-თქო. შეგუსისინოთ, გავალიზიანოთ, ეს ამბავი გუდასავით გავბეროთ, შიგ შხამსამსალა ჩავასხათ და გათავდა, ბნელ ხალხს მეტი რა უნდა; ვუბრძანებთ და ხელში იარაღს აიღებენ, მერე ერთი ჩვენთაგანი წარუძღვეს წინ ყოლაუზად და დაიგრიალონ თოფებმა...

და ერთ ღამეს თითქოს ყაჩაღები დახვდნენ მოლა მემედ ეფენდის და წუთისოფელს გამოასალმეს. დილით ხევში ჩაგდებული ნახეს გვამი. სასტრკად დაესახიჩრებინათ. ეს ამბავი არ გაგიგონია სულო ბიძია, ან შენ ქიბარაღა?

— რაღაც ბუნდოვნად მახსოვს, — თქვა სულო ბიძიამ და დაფიქრდა.

— მე კარგად მახსოვს, კარგად. — თქვა ქიბარაღამ. — რა ამბავი იყო მაშინ! ვინ რას ამბობდა და ვინ რას!

— შენ გვიამბე ჯემალ, შენ, გისმენთ! — თქვა დეიდა ხატიჯემ.

— არა, ეს მამაჩემის ნაამბობია, მაგრამ ჩემი სიტყვებით. გადმოვცემთ. მე მივეშველები მამაჩემს.

— ყური დამიგდეთ ძვირფასო ადამიანებო. მე გაგახსენებთ ყველაფერს... დრო იხელთეს ორგულებმა, კაცთმოძულეებმა, ჭორიკანებმა, შანტაჟისტებმა. შხამის მთესველებმა. ესენი იყვნენ ერთი გაყოლა ბეგები, რომლებსაც სათავეში ედგა ზემო აჭარელი ბეგი ჯემალ ხიმშიაშვილი. ვინ იყო ჯემალბეგი? იგი იყო ზემოაჭარის მმართველის შერიფბეგ ხიმშიაშვილის შვილი. შერიფბეგი, ალბათ, გაგეგონებათ, კაი მამულიშვილი იყო. ეს კაცი არაფერს ზოგავდა, არაფერს უშინდებოდა, რომ თურქები განშორებოდნენ სამხრეთ საქართველოს, რომ აჭარა კვლავ დაბრუნებოდა დედასაქართველოს. მოწინავე ქართველ მოღვაწეებთან ჰქონდა მიმოწერა და ურთიერთობა. მან რუსის ჯარს ყოველმხრივ ხელი შეუწყო დამკვიდრებულყო აჭარაში. და თქვენ იცით, რომ 1878 წელს აჭარა დაუბრუნდა დედასაქართველოს. მაშინ შერიფბეგი ერთ-ერთ გაზეთში წერდა: „მზადამ ვცდილობდი ჩემი თავის და ჩემთა მოძმეთა გამოსხნას ჩემი ქვეყნითურთ ოსმალთა ხელიდან... როდესაც ჩვენ ძმებთან, ქართველებთან შერიგდით, ღამის უკუნი ბნელი ბრწყინვალე ღრეთ გადამექცა, სიმწუხარე — სიხარულად და ჭირი ღვინად შემეცვალა“. და მერე კიდევ, აი, რას ამბობს: „ვერასოდეს ვერ დავივიწყებ მე ჩემს ღრეში, ქართველთა მოკეთეობას, კაცთმოყვარეობას და მიღებულებას. ღმერთმა ქნას, რომ მოსალოდნელი კეთილშობილური მოქმედება, შეერთებულიყოს მტკიცედ, ძმურად და დაშორებულ ძმებთან სულითა და გულით ყოველივე კეთილგანწყობილებითა“.

რა დიდი აზრია გამოკონილი შერიფის ამ სტრიქონებში! კიდეც აფა-
სებდნენ მას მოწინავე ქართველი მოღვაწეები, კიდეც უყვარდათ იგი.
ხალხს. აი, რას წერდა ჟურნალი „თეატრი და ცხოვრება“ 1915 წელს:
„შერიფბეგის სახელი დიდების სხივით შემოსილია, მისი ქართველური
შეგნება საძირკვლად გაუხდება ქართველი ქრისტიანების და ქართველი
მაჰმადიანების დღევანდელ ერთობას“.

ჰოდა, ასეთი მამის შვილმა ჯემალბეგმა თავის მხარეს, აჭარას უღა-
ლატა, დედასამშობლოს უღალატა და იგი იქცა აჭარაში ოსმალების და-
საყრდენ ბოძად. თურქები მას თავიანთ ემისრად, ესე იგი, აჭარაში ოსმა-
ლეთის წარმომადგენლად თვლიდნენ და დიდ იმედებსაც ამყარებდნენ
მამულიშვილთა გამყიდველზე.

ჰოდა, ეს ჯემალბეგი ჩაუდგა სათავეში რეაქციონერ ბეგებს, რომ-
ლებმაც მესვეურთან ერთად ააფორიაქეს ხალხის გული, დაარწმუნეს
იმაში, რომ ქრისტიანმა ქართველებმა მოჰკლეს მოლა მემედ ეფენდი;
რომ ქრისტიანი ქართველები ჩვენ ზვალ და ზეგ ამოგვხოცავენო; ზოგი-
ერთი სარწმუნოებრივ ზიზღს თესავდა, ზოგი ეროვნულ ზიზღს. ზოგი-
ერთმა კიდეც ეს შემთხვევა დააბრალა რევოლუციურ ორგანიზაციებს,
ბოლშევიკებს.

ამოძრავდა ჯემალბეგი. დრო თავისად მიიჩნია და რად დააყოვნებდა.
ამოძრავდნენ მისი მომხრე ბეგები. რა სიცრუეს, რა მოჭორილს არ ჩაა-
გონებდნენ ხოლმე ხალხს... ბოლოს და ბოლოს მოწამლეს ხალხის გული.
აიყოლიეს, შეაიარაღეს ხალხი და შურის საძიებლად გამოსწიეს ქალაქი-
საქენ.

მცირე როდი იყო ჯემალბეგის შეიარაღებული ძალა... და რა მოე-
ლოდა ჩვენს ქალაქს ვინ იცის. შეიარაღებულნი აჭარისწყალზე დაბანა-
დნენ იმ მოლოდინით, რომ მალე თავს დასხმოდნენ ქალაქს.

ფეხზე დადგა ქალაქის მოწინავე ინტელიგენცია. ფეხზე დადგა ბა-
თუმის ბოლშევიკური კომიტეტის ყველა წევრი. ფეხზე დადგა ყველა ის,
ვისთვისაც ძვირფასი იყო მშვიდობიანად ღამით ძილი ნებისა... თრთოდა
ქალაქი... ხმაურობდა ქალაქი... თავზარდამცემ ელდას ელოდა ქალაქი...
მაგრამ...

22 მაისს ქალაქის გამგეობის ეზოში გაიმართა დიდი მიტინგი.

— მე ვესწრებოდი იმ მიტინგს, — თქვა ჭიბარაღამ.

— მერე, აბა შენ გვიაშბე, რაც მოხდა იქ, — ვუთხარი მე ჭიბარაღას.

— მე ის მახსოვს, რომ სიტყვით გამოვიდა მემედ აბაშიძეც. რა
თქვა, არც კი გამიგონია, ბევრი ხალხი იყო და ტრიბუნასთან ახლოს ვერ
მივედი.

— ჰოდა, მე გეტყვით, რა თქვა მემედმა. ესეც მამაჩემის ნაამბობია,
იქ იყო თურმე, სულ ახლოს ტრიბუნასთან. ჩვენი ბრალიაო, თქვა მემე-

დმა, ეს შურისძიების მრისხანე ტალღები, რომ მოასკდა ქალაქს. ხომ მოგ
გვდიოდა ხმები იმის შესახებ, რომ ქრისტიან ძმებს აბრალებდნენ...
მემედ ეფენდის მკვლელობას. ზოგი რევოლუციონერებს აბრალებდა,
ზოგი სომხებს. ვერ გამოვიჩინეთ სიფრთხილე, ვერ გავედით ხალხში და
ვერ ავუხსენით რა იყო მართალი და რა იყო ტყუილი. ჰოდა, ამით ისარ-
გებლეს ჩვენმა ორგულმა ბეგებმა... და აი, საცაა სისხლი დაიდვრება, და
მერე რისთვის. უჭკუობა იქნებოდა შეიარაღებულნი შევბოძდით იმ ვადე-
ლებულებს. მე გამაყოლეთ რამდენიმე კაცი და ასე უიარაღოდ წავალთ;
წავალთ, შევხვდებით მათ აჭარისწყალზე. ჩვენ ვიტყვით სიმართლეს, და
ისე ვიტყვით, რომ უგნურმაც დაიფეროს და გონიერმაც. მაძ, სე მზად
უარ ზვარავად შევეწირო ხალხის სიკეთეს, თუ მომკლავენ, მე მომკლან,
მე მივდივარ მათთან...

— შენ გენაცვალე მემედებე, შენ! — გაისმა ქალის ნახი, ათრთოლე-
ბული ხმა.

და მას კიდევ რამდენიმე ხალხის რჩეული ადამიანი გაჰყვა. „აბა, შენ
იცოც მემედ, უთხრეს კომიტეტის წევრებმა, შენი იმედი გვაქვსო.

ასე იყო თუ ისე, ისინი აჭარისწყალზე შეხვდნენ აჯანყებულთ.

ასე იყო თუ ისე, მათ იდავეს, ისაუბრეს... და მემედებგის კეთილმა,
გონიერმა სიტყვამ, მამულიშვილურმა სიტყვამ გაიმარჯვა. ჯემალებგი თა-
ვისი ამალით ზემო აჭარაში გაისტუმრეს.

მაგრამ ჯემალებგი... ჰო, მერეც შევხვდებით მას „ჩემ დედუღეთში“.

ინციდენტი მესამე, ანუ დაჭრილი არწივი.

— ჰო, რა დღეები იყო, — თქვა მამაჩემმა და ამოიოხრა, და მან
შიამბო დაჭრილი არწივის ამბავი. (ეს მე შევარქვი „დაჭრილი არწივი“).
მე მინდა წამოვეშველო მამას და სხარტად გიამბოთ...

ჩვენს ქალაქში ტყავში ძვრებოდნენ შავრაზმელები და ცდილობდნენ,
როგორმე მოეწყოთ აჭარლებისა და სომხების ხოცვა-ჟლეტა. მერე თვი-
თონაც დაარბევდნენ ხალხს, დაარბევდნენ რევოლუციონერთა ოჯახებს...

— რა ვიღონოთ? — გაისმა ბნელში პირველი შავი ხმა.

— ამას რა დიდი ფიქრი უნდა! — აჩხვლდა მეორე შავი ხმა.

— მაშ, თქვი ბარემ, სული მელევა, — ისმის მესამე შავი ხმა.

— მემედებე აბაშიძეს ხომ იცნობთ? რა თქმა უნდა, იცნობთ, ჰოდა,
ის უნდა მოვაკვლევიოთ ვინმეს, სახელდობრ სომხებს... და გათავდა.
მემედებგი ძალიან უყვართ აჭარლებს, მკვლელობას გადააბრალებენ
მთელ სომხს ხალხს... აღსდგებიან აჭარლები და იარაღით ამოხოცავენ
სომხებს. გესმით? რა კარგი იქნება, აირევა მონასტერი. ვინ მოვნახოთ?
მოინახება ერთი კაცი, რომელიც ერთი ოქროსათვის მოჰკლავს კაცს. ჩვენ

მას ეს ოქროს ვაჩუქებთ... და შავრაზმელებმა დაიჭირავეს ვიღაც ვიგონ-
დარა სომეხი მემედბეგის მოსაკლავად.

1907 წლის 17 აგვისტოს წყნარი საღამოა. მემედი დასეირნობს ბუ-
ლვარში. უცებ ვიღაც ბუჩქებიდან გამოვარდება ბებუთით ხელში და მჭ-
იჭრება მემედთან, სწრაფად ორ-სამჯერ დაარტყამს დანას. მემედი ჯან-
დონით საფსე ახალგაზრდა იყო და ბოროტგანმზრახველი შეიპყრო, შე-
თოჯა და იქვე ვიღაცას პოლიცია მოახმოვინა.

მემედი საავადმყოფოში მოათავსეს.

ერთმა მეორეს უთხრა, მეორემ შესამეს... და ასე მთელ საქართველო-
მოდო მემედბეგის დაჭრის ამბავი.

ლეღვდნენ მემედის ნათესავები, ახლობლები.

ლეღვდნენ ქალაქში ნაცნობები.

ლეღვდნენ ის აჭარლები, რომლებიც მემედს იცნობდნენ და ეთაყ-
ვანებოდნენ, როგორც აჭარის გამოჩენილ და გახათლებულ კაცს, რომე-
ლსაც ბევრი სიკეთე დაუთესია.

აჩხარუნდნენ ხანჯლები.

აჩხაკუნდნენ მაჭახლები.

აგერ ვიღაცამ ქუჩაში სომეხი დაჭრა და გაიქცა.

აგერ ვიღაცამ ღამით კარზე დააკაკუნა და, კარი რომ არ გაუღეს,
შეივინა და დაემუქრა: მე მემედბეგის კაცი ვარ, სისხლი უნდა ავიღო.
დღეს დამემალეები, ხვალ სად წამოხვალო.

აგერ ერთი შუახნის სომეხი ისე სცემეს, რომ გონზე ვეღარ მოიყვა-
ნეს და საავადმყოფოში წაიყვანეს ფაიტონით. იქ გარდაიცვალა. ყოვე-
ლდღე რაღაც ინციდენტი ხდება. თუკი მემედს რაიმე მოუვა, ყველა
სომეხის ოჯახს გადაეწყვითო... მემედმა ამის შესახებ არაფერი იცოდა.

მემედს გამოკეთების პირი უჩანდა.

ერთ დღეს საავადმყოფოში ერთი დარბაისელი სომეხი ქალი მიადგა.
მემედბეგის ნახვა მიწდაო. მემედის ნათესავეები არ უშვებდნენ, მაგრამ
მიეძალა ქალი. მაშინ მემედს უთხრეს, ერთ, ვიღაც შუახნის სომეხ ქალს
შენი ნახვა უნდაო. შემოუშვითო, ბრძანა მემედმა. შეუშვეს. მოეხვია
დაჭრილს, აკოცა, ზრდილობიანად მოიკითხა. მემედმა ქალის შეწუხებუ-
ლი სახე რომ ნახა, ჰკითხა, რა გადარდებო. მაშინ სომეხმა ქალმა უამ-
ბო ყოველი. მემედმა დააიმიდა:

— თქვენ წაბრძნდით, ნუ იღარდებთ. მე ახლავე ზომებს მივიღებ.
მეიჭრობ, აწ აღარაფერი მოხდება.

ქალმა მადლობა უთხრა და დაემუდგა. მემედმა უმაღლეს ძოხიზმო
თავისიანები და სთხოვა, მშვიდობა ჩამოეგდოთ აჭარლებსა და სომეხებს
შორის. ეს რასაც ნიშნავდა, იცოდნენ თავისიანებმა და უმაღლეს შეუდ-
ნენ მემედის თხოვნის ასრულებას.

— მეც მომავითხეს სახლში, — თქვა მამაჩემმა. — ჩვენ სამედიკალური
ქაშვილები შეიარაღებულნი დავდიოდით და მუქარას ვუთვლიდით სოფ-
ლებს: — ვაი თქვენ დღეს, თუ მემედბეგს რაიმე მოუვა. — ვერ გვაჩერე-
ბდნენ სახლში, სისხლის აღება გვინდოდა, მაგრამ, მემედის ახლო კაცებმა
მოგვაკითხეს სახლში და გვითხრეს: ხელი არავის ახლოთ, არავინ არც
გალახოთ, არც დაჭრაო და არც მოჰკლათო. ეს თვითონ მემედბეგის თხოვ-
ნაა და მისი ხათრი სომ გაქვთო. მემედბეგი უკვე კარგადაა, მალე გამოვა
საავადმყოფოდანო... და ჩვენც ხელი ავიღეთ შურისძიებაზე.

მართლაც შემდეგ არავინ არცა მოუკლავთ და არცა დაუჭრიათ.

მემედბეგი მალე განიკურნა და კვლავ ჩვეული სიღარბაისლით და-
ბიჯებდა მშობლიურ ქალაქში.

ა მ ბ ა ვ ი მ ე თ მ რ თ მ ე მ ბ

დიდი ინციდენტი ანუ ძმათა სისხლი. ესეც ძველი ამბავია, მაგრამ
უნდა გიამბოთ იმიტომ, რომ აქ ადრევე იყო რევოლუციური კომიტეტი
და იგი იმთავითვე დაკავშირებული იყო ხალხთან — მუშებთან და ღარიბ
გლეხებთან. მას წითელი დროშა ეჭირა ხელში და ეძიებდა ხალხის თავი-
სუფლებას, ეძიებდა და ვერ ბოულობდა, მაგრამ იმედს უნერგავდა ხალხს
— დადგებოთ ეს დღეც, ჩვენს ქუჩაზეც იქნებაო გაზაფხული. მას სდევ-
ნიდნენ, ემუქრებოდნენ, სტანჯავდნენ, კატორღში გზავნიდნენ, მაგრამ
გერაფერი დააკლეს. ის ჰგავდა ისეთ ზღაპრულ პურის მარცვალს, რო-
მელსაც ბოროტნი სპობდნენ და ვერ მოსპეს... და მე მაგონდება დიდი
შოტლანდიელი პოეტის რობერტ ბერნსის შესანიშნავი ბალადა „ქერის
მარცვალი ჯონი“. ვინ არ ეცადა მოესპო ქერის მარცვალი ჯონი, მაგრამ
არა, ვერ მოსპეს, იგი მაინც თავს იჩენდა სადღაც, იგი მაინც ცოცხლობ-
და. ამიტომ ამბობს პოეტი ნიშნისმიგებით:

ჯონის სისხლს ძალა ფიცხელი
არ დაუკარგავს დღესაც,
მხნეობას წერგავს, ღარდს აქრობს,
გულში სიხარულს თესავს.

ბათუმის კომიტეტი ცოცხლობდა, მუშაობდა და მუშათა გულებში
ანთებდა რევოლუციის ხანძარს, რომ გაეგოთ მუშებს ვინ იყო მათი მტე-
რი და როგორ უნდა ებრძოლათ, რა უნდა გაეკეთებინათ. „შეიარაღება
საბოლოოდ ჩვენი მხსნელი!“ გაისმოდა მისი ომახიანი ხმა.

მაშ, გიამბოთ ერთ ამბავს, სისხლი რომ დაიდვარა, მართალ ადამი-
ანთა სისხლი. სომ იცით ჩვენს ქალაქს გარეთ ძმათა სასაფლაო?

— კი ვიცით, კი, — თქვა ქიბარაღამ.

— ჰოდა, ის ამბავი მინდა მოგითხროთ, რატომ დაიღვარა სისხლი და ვინ ამოჟღერა ისინი, რომლებსაც აქ უდევთ ძმათა სასაფლაო, დღესაც რომ სასოებით იგონებენ და ყვავილებს აყრიან. არა, მე კი არა ვარ მთქმელი ამისა, მე წამოვეშველები ხოლმე ერთ ძალზე მოხუც რევოლუციონერს, რომელიც აგერ ახლო სოფელში ცხოვრობს, ჰყავს შვილებიც, შვილიშვილებიც. ვინ არის იგი? მას ბუხუტია მესტვირეს ეძახიან. ერთხელ გაზეთის რედაქციამ დამავალა, მენახა ბუხუტია მესტვირე და გაზეთისათვის დამეწერა მოზრდილი ნარკვევი. დიახ, ვნახე ბუხუტია მესტვირე და კიდეც დავწერე ნარკვევი, რომელიც დაიბეჭდა გაზეთში ასეთი სათაურით: „ჩემი ქალაქი და ბუხუტია მესტვირე“.

— ბუხუტია?! — გაკვირვებით წარმოთქვა ქიბარაღამ, — მე რომ ქარხანაში დავიწყე მუშაობა კოწიას წაქეზებით, მაშინ ჩემთან მუშაობდა ბუხუტია. მე კარგად ვიცნობ მას. ბევრი ამბავი გადაგვხდენია.

— მეც კარგად ვიცნობ. შენს ბინაზე ხშირად მოდიოდა მამაჩემო, და კიდეც... — თქვა ქაზიმ მეჩონგურემ.

— რომელი წელი იყო, ხომ არ გახსოვთ?

იფიქრა, იფიქრა ქიბარაღამ, ბოლოს ასწია თავი და ორჭოფულად თქვა: მგონი 1918 წელი.

— ჰოდა, მე ბუხუტია მესტვირეს ნაამბობს გეტყვით. ხან მეც წამოვეშველები. მას ხომ ყველაფერი არ ახსოვს, მე კი ბევრი რამ წამიკითხავს ჩვენი ქალაქის რევოლუციური წარსულიდან, ჩვენი მოზრდილი არქივიც გადავქექე და რაც მინდოდა ყველაფერი ამოვიწერე. წავიკითხე წიგნებიც. ასე რომ, იმდენი მასალა დამიგროვდა, ნარკვევების ერთ მოზრდილ წიგნს დავწერ... ალბათ დაგაინტერესებთ თუ საიდან ჩამოვიდა ჩვენს ქალაქში ბუხუტია მესტვირე.

— რაკი სტვირი ჰყვარებია, რაჭველი იქნება, სტვირი რაჭველებს უყვართ, — თქვა სულო ბიძია.

— არა, — თქვა ქიბარაღამ.

— არა, სულო ბიძია, იგი სუფსელი გლეხის შვილია. მე ვკითხე ბუხუტი ბიძიას, ვინ გასწავლა სტვირის დაცვრა გურულ კაცს, გურიაში ზოგ სტვირს არ ეტანებოიან-მეთქი. აი, რა მიაგმო ბუხუტია მესტვირემ:

— ვინ მასწავლა და მამაჩემმა. — თქვა, ჩაფიქრდა და მერე უარყო მისივე სიტყვა. — არა, რაჭველმა მესტვირემ გიორგიმ მასწავლა. თვითონ დურგალი იყო, ჩვენს სოფელში ჩამოდიოდა სამუშაოს საშოვნელად. დურგალი იყო, მაგრამ სტვირსაც თან დაატარებდა. რატომაც მამაჩემი და ჩვენი ოჯახი შეიყვარა და ბინას ჩვენთან იღებდა, საღამოობით სუფრას რომ გავშლიდით და ორ-სამ ჭიქა ღვინოს მოვწრუპავდით, მამაჩემი ეტყოდა გიორგი ბიძიას, — ახლა ჩაუბერე შენს სტვირსო. ისიც მომარ-

თავდა სტვირს და ჩაუბერავდა, ჩაუბერავდა და მერე როგორ! უკრავდა და თანაც მღეროდა. სულ სიყვარულზე მღეროდა ლექსებს. მთლად ლგაზრდა არ იყო, მაგრამ ეტყობოდა, ვიღაც უყვარდა, გული ეთუთქებოდა, თუმცა საიდუმლოს არავის უმხელდა. დედაჩემს ეცოდებოდა და მამას თხოვა, მარტო რომ დარჩებით, ერთი ჰკითხე მაგ. ოჯახაშენებულს, ასე დარდიან ლექსებს რატომ მღერისო. ლექსებს თვითონ თხზავდა, მოშაირეც იყო. მამამ მარტოდ რომ დაიხელთა, ჰკითხა კიდეც, გიორგი ბიძიას არ დაუმაღავს, უამბნია. თურმე მეზობელი სოფლის გოგო შეყვარებია, ქალიშვილის მამა შეძლებული კაცი ყოფილა, თანაც მთავრობაშიც სახელიანი. ელჩი რომ მიუგზავნა, სასაცილოდ არ ეყუთ: რაო, მაგ ბაღლინჯოიანს ჩემს გოგოს მივცემ და სიძედ მივიღებ, მერე სად გამოვყო თავი, წადით აქედან, დამეკარგეთო, უთქვამს ელჩისათვის და თან დაუბარებია, მეორეჯერ ასეთი რამეს გაფიქრებაც კი არ გაბედოსო, თორემ... იმ დღიდან გოგო სახლში ჩაეკეტა, მერე თავის ნებაზე გაათხოვა. გულმოკლული გიორგი იმის შემდეგ არავის ჰყვარობს. უყვარს მხოლოდ ის ერთი, მზესა. მისი სულიცო კი სხვის მკლავზე წევს და ვინ იცის რას ფიქრობს. „იქნებ მიგონებს კიდეც, იქნებ ტირის კიდეც“, გაივლებო გულში და ქვითინი აუვარდებოდა. ჰოდა, დედაჩემმა ეს რომ გაიგო, იტირა და იტირა, ებრალებოდა სიყვარულით გულდამწვარი გიორგი.

მამაჩემს ჩონგური უყვარდა და კარგადაც უკრავდა. ახლა სტვირას დაჯგრა მოესურვა და გიორგის თხოვა, მე ჩონგურს გასწავლი, შენ სტვირი მასწავლეო. კარგით, უთხრა გიორგიმ. მამამ მას ჩონგური ასწავლა და კიდეც აჩუქა ჩონგური, ჩემდა სახსოვრად გქონდესო. გიორგი ბიძამ სტვირის დაჯგრა ასწავლა მამაჩემს და სტვირიც აჩუქა. მამაჩემთან ერთად მეც ვსწავლობდი სტვირის დაჯგრას და ისე შემიყვარდა სტვირი, რომ ჩონგურს მერჩინა. მეზობლები თავს რომ შეიყრიდნენ ჩვენს ქვემო მოწდორზე, სადაც დიდი წიფლის ხე იდგა, მე დამიძახებდნენ, სტვირი ჩამოიტანე და გაგვაძხიარულო. მეც დიდი სიამოვნებით ვასრულებდი მეზობლების თხოვნას, მით უმეტეს, რომ მამაჩემიც მაქვსებდა — ჩაუბერეო. ჩემო ჯემალ, კარგა რომ წამოვიზარდე, ერთმა ჩემმა მეზობელმა კალისტრატემ, რომლის შვილი ყაისარა ბათუმში მუშაობდა ქარხანაში, მამაჩემს უთხრა:

— ხომ ხედავ, რა გაჭირვებაა სოფელში, კაპიკს ვერ იშოვი. გააყოლე შენი ბუხუტია ყაისარას, მასთან ქარხანაში დააწყებინებს მუშაობას და ორ კაპიკსაც იშოვის, ცოტას ხელს მოგიმართავს...

— აბა, რა, აბა რა. აუცილებლად გავაყოლებ, აუცილებლად. ყაისარა, ბიჭო, ბინა? — ჰკითხა მამაჩემმა ყაისარას.

— მაგი ნუ გადარდებს ჩემო ბიძია, გინდ ბარაკებში დავაბინავებ,

გინდ ჩემთან იყო ნაჭირაგებ ბინაში. პო, ჯობია, ჩემთან იყო, უთხრა ყაისარამ და გულკეთილად გაიღიმა.

ყაისარამ ჩამოყვანა ბათუმში და მასთან, მანთაშევის ქარხანაში დამაწყებინა მუშაობა (ის ცხოვრებული შარშან გარდაიცვალა). ხე-ტყის სახერხ საამქროში განმაწესეს. ერთ კვირას ყაისარასთან ვათევდი ღამეს, ხოლო მერე ბარაკებში გადავდი, მერე ჩემი გულდა-სტვირიც ჩამოვიტანე და სამოლობით მუშებს ვამხიარულებდი. სიყვარულით ბუხუტია-მესტვირე შემარქვეს.

— ბატონო ბუხუტი, რას აკეთებდი მაშინ, როცა მეფე ნიკოლოზ მეორემ ომი დაიწყო იაპონიასთან? არა, მე ვიცი წიგნებით, მე მინდა შენ მიამბო. ერთი სიტყვით, იმ წლების ამბებიდან რა გახსოვს?

ბუხუტიმ ერთი ჩაახველა, დაფიქრდა და დაიწყო...

1

— პირველ დღეებში ყველაფერი მეუცხოვა, მაგრამ მალე შევეჩვიე, ასი ყური გამოვიბი, გონება გამომიფხიზლდა. ერთ დღეს ჩემთან ქარხანაში კაცი მოვიდა, საუბარი უნდა ჩავატარო. ვინ არის მეთქი და მიპასუხეს, ქალაქის კომიტეტიდანაა, პროპაგანდისტი. შესვენებისას რამდენიმე წუთით თავი მოგვიყარა და გვესაუბრა: ვინ არის კაპიტალისტი, ვინ არის მუშა, რა წინააღმდეგობანია მათ შორის, რა უნდა ვაკეთოთ და ა. შ. ეს კაცი ხშირად დადიოდა ქარხანაში და ხშირადაც გვესაუბრებოდა. მე რაღაც თვალში მოვხვდი და ერთ დღეს ხამუშაოს შემდეგ თან წამოყვანა. თურმე რევოლუციურ კომიტეტში არ უნდა მიმიყვანოს! თურმე რაღაც-რაღაცეები უნდა დამავალონ. ჰოდა, იმ დღიდან კომიტეტში ხშირად მიძახებდნენ, მეც დავდიოდი და ხალხით ვასრულებდი ყველაფერს, რასაც კი დამავალბდნენ. კომიტეტი არალეგალურად მუშაობდა. კომიტეტს ჰყავდა პროპაგანდისტები, თითოეულ პროპაგანდისტს ჰყავდა რამდენიმე ჯგუფი სხვადასხვა ქარხანაში და კომიტეტის დავალებით ეწეოდა აგიტაცია-პროპაგანდას მუშათა შორის. ო, რა მიშვიდველი პროპაგანდისტები იყვნენ! კომიტეტთან შექმნილი იყო პროპაგანდისტთა ჯგუფი, სადაც ამეცადინებდნენ პროპაგანდისტებს ძალიან განათლებული რევოლუციონერები. კომიტეტს ჰქონდა არალეგალური სტამბაც, სადაც იბეჭდებოდა ფურცლები, პროკლამაციები სამ ენაზე: რუსულად, ქართულად და სომხურად. ერთხელ მე დამავალეს პროკლამაციის გატანა და დარიგება ჩვენს ქარხანაში. ყველაფერს სიფრთხილით ვაკეთებდი, მაგრამ ერთხელ კინაღამ პოლიციას ჩავუვარდი ხელში. ბარგივით ბოხჩაში გამოკრული მიმქონდა და ერთ-ერთი ქუჩის მოსახვევში ორ პოლიციელს არ შევიჩეხე!..

— ჰეი, შენ, რა გაქვს მაგ ბოხჩაში?

— არაფერი, ჩემი ტანისამოსი.

— სადაური ხარ?

— სოფლიდან ვარ, მგზავრი ვარ.

— აბა, გაჩხრიკე, — უთხრა მეგობარს. მე გაქცევა დავაპირე და გა-
ვიქეცი კიდეც.

— გაჩერდი თუ არა, გესვრი. გაჩერდი თუ არა, გესვრი! — ჰყვირო-
და პოლიციელი, მაგრამ მე შევეპარდი ეზოში, იქ გასასვლელი ვიპოვე,
მერე ქუჩაში გავვარდი და მერე იქიდან მოვცოცხე და მოვცოცხე. გავას-
წარი, ძლივს გავასწარი, თორემ არ დავიდუშებოდი! პროკლამაციები ქა-
რხანაში მივიტანე დილით და ისე დავფანტე ყველგან, არავის დავუნახი-
ვარ. მერე ის ფურცლები მუშებმა აიტაცეს, ვისაც კითხვა შეეძლო, კით-
ხულობდა, ვისაც არა, სხვას უსმენდა. მეც მკითხეს, ვინ მოიტანაო, მაგ-
რამ ვდუმდი, არ ვიცი მეთქი. პროკლამაცია მოუწოდებდა ყველა ერის
მუშას, ერთობლივად ებრძოლათ კაპიტალისტებისა და ცარიზმის წინა-
აღმდეგ.

— ახლა მეც წამოვეშველები ბუხუტია მესტვირეს. პოლიციის არ-
ქივში ინახება ასეთი ცნობა: 1903 წლის 27 ნოემბერს ბათუმის ვაგზალში
ჟანდარმერიის უნტერ-ოფიცერმა დააკავა უცნობი კაცი, რომელსაც გაჩ-
ხრეკის დროს ჩემოდანსა და კალათში აღმოაჩნდა ათას ფურცელზე მე-
ტი პროკლამაცია სამ ენაზე: — რუსული, ქართული და სომხური. მაგრამ
ის უცნობი კაცი ისეთი გაქნილი ვინმე ყოფილა, რომ ოფიცერს ხელიდან
დაუძვრა და მიიმალა.

— ასეთი შემთხვევები ხშირად ხდებოდა, — თქვა ბუხუტია მესტვი-
რემ. — ასე, მაგალითად, ჩემს თვალწინ პოლიციელმა ვაგონში შეამჩნია
ძველი ჩემოდანი, ეცა და გახსნა. მასში აღმოჩნდა ბროშურები, გაზეთები
— „პროლეტარიატის ბრძოლა“. ყველაფერი ეს კეთდებოდა ბათუმის
რევოლუციური კომიტეტის და გურიის კომიტეტის ხელით, ერთობლი-
ვად. პროკლამაციები იბეჭდებოდა სადაც სარდაფებში, ხოლო შემდეგ
მტრედებივით მიფრინავდნენ ქარში, მახლობელ სოფლებში, გურიაში.

ჩვენი კომიტეტი თანდათან ტოტდებოდა და იფოთლებოდა, იზრდე-
ბოდა, სოფლებშიც იდგამდა ფესვებს. — სოფელ წაინგლისეცში რომ
ჯგუფი ჩამოაყალიბა ჩვენმა კომიტეტმა, სათავეში ჩაუყენა ბობოყვათელი
სულეიმან მანელიშვილი. ასეთი ჯგუფები სად არ იქმნებოდა. ერთ დღეს
ამ ჯგუფებმა გადაწყვიტეს სოფელ მოცენარში მიტინგის მოწვევა და მო-
იწვიეს კიდეც. ხუთასამდე გლეხი დაესწრო ამ შეკრებას, ბათუმიდან ეს-
წრებოდნენ მუშებიც, მათ შორის მეც ვიყავი, მე ბუხუტია მესტვირე. ო-
რა ცეცხლი დაანთეს ორატორებმა! უტევდნენ მემამულეებს. დელავდნენ
ღარიბი გლეხები, ლამის იარაღით შემბოროდნენ მოძალადეთ. მიტინგმა მო-

ილო ასეთი გადაწყვეტილება: მემამულეებისათვის გადაეხადათ მოსავლის მხოლოდ მეათედი, ჩამოერთვათ ტყე, საძოვრები.

ამ მიტინგის ამბავი გაიგო ქუთაისის გუბერნატორმა სმაგინმა და ნატანებში ჩამოვიდა პოლიციელებით. მიიკითხ-მოიკითხა და გამცემიც აღმოჩნდა. ეს იყო თავადი გურიელი. დააპატიმრეს რამდენიმე გლეხი, რომლებიც მოთავეებად ცნეს. მაგრამ იმ გურიელსაც არ დაადგა კაი დღე. მისი თავიდან მოშორება აუცილებელი იყო და მოაშორეს კიდეც. ვინ მოკლა, მიდი და გაიგე. თავადი კი მიწას მიეპარა, და...

ასევე კომიტეტის აგიტატორები მოქმედებდნენ ზემო და ქვემო აჭარაში. ღარიბ აჭარლებს აიძულებდნენ და გაბედულებას ნერგავდნენ მათში, რომ წინ აღდგომოდნენ ალა-ბეგებს, არ გადაეხადათ მათთვის გადასახადი, ჩამოერთვათ მიწები და დაენაწილებინათ ღარიბებს. მაგრამ ყველაფერი ეს ერთ დღეს არ გაკეთდება, კეთილი ასე ადვილად როდი იმარჯვებს. ზომ ხედავ, ჯემალ, ქაჯეთის ციხის დაღეწვას და ნესტან-დარეჯანის გამოსხნას რამდენი ამბავი დასჭირდა, რამდენი კაცის სისხლი დაიღვარა! ასე იღვრებოდა რევოლუციონერების სისხლიც, მუშების სისხლი. რაც მინახავს, რაც გადამხდენია, ყველა ამის მოყოლა ძალიან გამიჭირდება, მეხსიერება მღალატობს, ჩემო ჯემალ. შენ ნაკითხი კაცი ხარ, და ვიცი წამომეშველები, მაგრამ მთავარს მაინც გეტყვი. ნათქვამია, მთავარ ჯაჭვს უნდა ჩასჭიდო ხელი და დასძრა, წოლო დანარჩენი მას მოჰყვებაო.

— მართალი ხარ ბუხუტი ბაბუა, მართალი. შენ რაც გინდა ის მიაღებ; თუ რამ შეაკლდება შენს ნათქვამს, მე წამოგეხმარები, მე, — ვუთხარი მოხუცს. ენაწყლიანი მოხუცი ნელ-ნელა განაგრძობდა ამბავს. გინახავთ კამეჩი რომ წევს და ზანტად იცოხნის? ასეც ბუხუტია მესტირე, სულ არ ჩქარობდა, არც მე ვჩქარობდი, იმ დღეს თუ ვერ მოვასწრებდი, ხვალ, ზეგ, შემოვივლიდი. მერე და პატარძალმა ცხელ-ცხელი ხაჭაპურები შემოიტანა, ჭაჭის არაყიც თან მოაყოლა. ბუხუტიამ დაასხა და ჭიქა მომაწოდა, აჰა, დალიეო. მანვე დააყოლა სადღეგრძელოც: — ეს გაუმარჯოს დღევანდელ ჩვენს ბედნიერ დღეებს, მშვიდობიან დღეებს, იმედით სავსე დღეებს — თქვა და გადაკრა. წარბიც არ შეუხამხამებია. მე რომ გადავკარი, ყელში ცეცხლი მომივიდა და კინაღამ შევხტი, მაგრამ თავი როგორღაც შევიკავე. მეორე სადღეგრძელოთი აღდგომიდან თხუთმეტე მოკლული ამხანაგი, რომელთაც რევოლუციისათვის თავგანწირულნი უწოდებ. მერე მოგიყვები მათ ამბავსო. მესამე სადღეგრძელოში აღდგომიდან რევოლუციონერი ქალები, მოიგონა დესპინე შაფათავა და კატო ავალიანი.

— შენ კი გეცოდინება დესპინეც და კატოც. — განაგრძო ბუხუტია, მესტირემ, — ჩვენი სახელოვანი ქალები იყვნენ. კატომ დიდხანს იცოცხლა, იგი მოესწრო ოქტომბრის რევოლუციას. დესპინე ადრე მიიცვალა. რა,

კარგი ქალი იყო! აი, რაც გიცი, გეტყვი. გურული იყო. ბათუმში ჩამოვიყვანა მისმა რევოლუციონერმა ძმამ მათე რუსიძემ. მათეს ბინაში კომიტეტს გახსნილი ჰქონდა არალეგალური პატარა სტამბა, სადაც იბეჭდებოდა ფურცლები, პროკლამაციები. დესპინე შეუყვარდა რევოლუციონერ ივანე შაფათავას და კიდევ იქორწინეს. ამის შემდეგ დესპინე გახდა ყველას მარჯვენა ხელი. უყვარდა კითხვა და კითხულობდა პოლიტიკურ ლიტერატურას. კარგი რევოლუციონერიც დადგა. კომიტეტი მას ავალებდა ქალთა შორის აგიტაცია-პროპაგანდას და ისიც თავს არ ზოგავდა, ფათერაქს არ უშინდებოდა. დამიჯერენ? კატორღაში გამგზავნიან? აჰა, მზად ვარ, არც შეფის შიში მაქვს და არც მისი არამზადა ჟანდარმერიისო, იტყოდა ხოლმე დესპინე. მას ჰყავდა მშვენიერი ამხანაგი ქალები მაგდანა მგელაძე და ოლღა კობრეიძე. ისინი ავრცელებდნენ არალეგალურ ლიტერატურას აქ და დასავლეთ საქართველოშიც. დესპინეს სახლში თავს აფარებდნენ რევოლუციონერები. მე აღტაცებული ვიყავი, როცა მუშათა კრებებზე დესპინე გამოდიოდა. რა დინჯად, რა მოხდენილად და დამაჯერებლად ლაპარაკობდა!

გამცემა კაცსაც გასწირავს და ქალსაც. დესპინე გამცემმა არაერთხელ დაასმინა ჟანდარმერიასთან. იბარებდნენ და იბარებდნენ პოლიციაშემკაცრად ეპყრობოდნენ. დაკითხვის დროს დანითაც კი დასჭრეს, მაგრამ ვერაფერი ათქმევინეს. ადრე გარდაიცვალა, 1904 წლის ზამთარში. მე კარგად მახსოვს ის დღე. სასაფლაოზე ათას კაცამდე შეგროვდა. დასაფლავების შემდეგ გაიმართა მიტინგი. ვინ რა თქვა და ვინ რა.

— შენ რა სთქვი ბატონო ბუხუტია, შენც ზომ იქ იყავი. — და მე თვალებში ჩავაცქერდი.

— მე, ჩემო ჯემალ, სტვირიც თან მქონდა. მიტინგის ერთ-ერთმა თავიბამმა მითხრა, აბა ჩაუბერეო შენს გულას. და მეც ჩაუბერე და დავამღერე. ჩემს სიმღერას ბანს აძლევდნენ სხვები.

— მაინც რა თქვი ბატონო ბუხუტია?

— აი, რა:

დიდება, დიდება რევოლუციას,
დიდება მისთვის თავდადებულებს,
დიდება დესპინე შაფათავას,
დიდება რევოლუციისათვის დაცემულს ყველას,
ძირს თვითმპყრობელობა!

— ძირს თვითმპყრობელობა! — ეს ქალის ხმა იყო. მივიხედე და ევდოკია ფირცხალაიშვილი შევნიშნე, აქამდე რომ არ მინახავს. ო, შესანიშნავი რევოლუციონერი იყო. საიდანღაც სტრუქნიკები მოგვეპარნენ და გვესროლეს კიდევ. ჩვენ უმაღლე გავიფანტენით.

— კიდევ სხვას თუ იცნობდი რევოლუციონერ ქალებს? — ვკითხე მე.

— როგორ არა. რაკი კატო ვახსენე, მასზე გეტყვი ცოტა რამეს. ძალიან მამაცი ქალი იყო კატო ავალიანი. იგი ბათუმში ჩამოვიდა ქუთაიშიდან. მახსოვს, კარგად მახსოვს მარტის გაფიცვები... და ჩვენს გვერდით კატო. უშიშარი ქალი იყო, რა დავალებას არ შეასრულებდა, ვერ მოახერხებდა თუ რა, შეშინდებოდა თუ რა. ამიტომაც ხშირად აპატიმრებდნენ. ბოლოს კატორღაში გაგზავნეს, იქნებ „მორჯულებსო“, მაგრამ არა. იგი ბოლომდე რევოლუციის ერთგული დარჩა. ბოროტზე კეთილის გამარჯვებასაც მოესწრო. ფაშისმზე ჩვენს გამარჯვებასაც მოესწრო... და იგი მიიცვალა 1951 წელს ქალაქ თბილისს. ცხონება მის სულს. მის დასაფლავებას მეც დავესწარი. აქაც კაი კაცი იყო, იქაც ნათელი დაადგესო, რომ იტყვიან, სწორედ კატოზე ითქმის.

რაკი კომიტეტთან ახლოს ვიყავი, ვინ არ გავიცანი. კიდევ გვყავდა მამაცი რევოლუციონერი ქალები — რახილ კალანდაძე, მართა რამიშვილი, მინადორა გორგილაძე და სხვები. აბა, ეს ამ მამაცი ქალების სადღეგრძელო იყოს.

— იყოს, — დავუდასტურე მე, ერთი-ორი სიტყვით რევოლუციონერი ქალები ვადიდე და გადავკარი. — მაგარი ჭაჭაა, გულში ცეცხლად მომეკიდა, — წამომცდა მე.

— ყველაფერი მაგარი კარგია, უღელიც, ტაბიკიც, გუთანიც და გუთნის დედაც, — თქვა ღიმილით ბუხუტია მესტიერემ და თან დასძინა — პატარ-პატარა მოწრუბე, მე ხომ არ გაძალებ; აი, ხომ ხედავ, მე წვეთწვეთობით ვსვამ.

— დღეს ამით მოვათავოთ ბატონო ბუხუტი, თქვენ დაილაღეთ. ხვალ კიდევ მოვალ, — კარგი? — და თვალებში ჩავაცქერდი.

— კარგი, ჩემო ჯემალ, კარგი. თხუთმეტი მოკლული ძმის ამბავს ხვალ მოგიყვები. იმ დღეს სისხლიან დღეს უწოდებენ და ბათუმის რევოლუციური მოძრაობის ისტორიაში სისხლითაა ჩაწერილი. აქ ბევრი რამ მოხდა, ბევრი რამ მახსოვს, მაგრამ ისეთი! თხუთმეტი კაცის სისხლი დაიღვარა ერთ წამს... და მე ბუხუტია მესტიერე იქ ვიყავი. მეც მტრის ტყვიაზე მკერდი მქონდა მიშვერილი. რას იზამ, რევოლუციის ინტერესები ამას მოითხოვდა. რა რევოლუციონერი ხარ თუ სიკვდილის გეშინია.

მე და ბუხუტია მესტიერე ერთმანეთს დავემშვიდობეთ ხვალემდე. ჭიშკრამდე მიმაცილა და იქიდან მითვალთვალეზდა, ვიდრე თვალსაწიერს არ მივეფარე.

მეორე დღეს დილის თერთმეტ საათზე ვეწვიე ბუხუტია მესტვირეს. ღიმილ-ღიმილით შემიპატიჟა სახლში. ბავშვები სკოლაში წავიდნენ, შვილები და რძლები სამსახურში, ასე რომ, მხოლოდ მე და შენ ვართ სახლშიო. მერე დაუმატა, საჩქაროდ ხაჭაპურებიც გამოაცხვეს, ქვევრიდან ღვინოც ამოიღეს. აჰა, აგერ დგას დოქი. დავჯდეთ, ნელ-ნელა ვწრუპოთ ჩემი დაწურული ღვინო და თან ვილაპარაკოთ, ვისაუბროთ, ჩემო ჯემალ. მე გავუღიმე კეთილ მოხუცს. კვლავ იმავე დარბაზში დავსხედით. ბერიკაცმა აღარ დააყოვნა და განაგრძო გუშინდელი ამბავი.

— მე გუშინ თხუთმეტი მოკლული ამხანაგის სადღეგრძელო დავღიე. ვინ იყვნენ ისინი და რა მოხდა? დიახ, გიამბობ ამის შესახებ, მაგრამ შარავხას რომ მიჰყვები, ხანდახან გზაზე პატარ-პატარა ქვებზეც წამოიკრავ ფეხს. ვერ მიმიხვდი? ვითომ ქარავმულად ვლაპარაკობ. ვიდრე დიდ ამბავს ვიტყოდე მეთქი, პატარ-პატარა ამბებსაც ჩავრთავ ჩვენს საუბარში.

— აგრე იყო ჩემო ბუხუტია ბაბუა, შენ როგორც გსურს, რაც მოგაგონდება, ყველაფერი მიახბე. ჩემთვის ყოველივე საინტერესოა, — ვუთხარი მე. ალერსის ნიშნად ხელი მკერდზე დამარტყა, ერთი ჩაახველა და დაიწყო...

— ერთ ქუჩაზე მიყვარდა გავლა. მე მას „ჩემი ქუჩა“ დავარქვი. ალბათ, მკითხავ, რატომ გიყვარდაო და რომელია ის ქუჩა. აჰა, კათოლიკური ეკლესია რომ არის, იმასთან ახლოსაა. იმ სახლში ჩემი გულის ტრფიალო ცაცუნია მეგულებოდა. ექიმის ქალიშვილი იყო. მამამისი, ექიმი ნიკო შაინიძე ქალაქის საავადმყოფოში მსახურობდა. ცაცუნია აფთიაქარად მუშაობდა. არც ის აფთიაქი გახლდათ შორს — ცაცუნის სახლთან ახლოს იყო. ეს აფთიაქი მიყვარდა. სად შეეხვდი პირველად ცაცუნის? — ბაღში კვირა დღეს. მოწყენილი იჯდა სკამზე და ჩამავალ მზეს გაჰყურებდა, ისეთი სახე ჰქონდა, შემეცოდა, გული ამიჩუყდა, ლამის ტირილი დავიწყე. მე გუნებაში ვთქვი, ქალი ხომ არ ვარ, ასე ტყუილად ავტირდე. თვალი დავატანე, თვალი ნაზად დამატანა, გავუღიმე, თავი ჩაღუნა. მერე გვერდით მივუჯექი.

— რატომ დაღონებულხაროთ ქალიშვილო? — ხმა არ გამცა და კვლავ გავუმეორე.

— არაფერი, ისე, — თქვა მორცხვად და თავი ჩაღუნა.

— ჰო, ბოდიში, თუმცა რა ჩემი საქმეა, მე ვინა მკითხავს, მაგრამ დაღონებული რომ გნახე, შემეცოდე. რატომღაც ჩვილი გული მაქვს, — ვუთხარი მე. მან გაიღიმა. მერე უცებ თავს წაგვადგა ასე ორმოცი წლის ქალი, დედაო ჩემი.

— გაიცანი დედა, ჩემი ამხანაგის ძმა.

— ბუხუტია კალანდაძე, — ვთქვი მე და ხელი ჩამოვართვი. გოგომ ზომ ჩემი სახელი არ იცოდა და მე კი მისი. დედამ რომ უთხრა მოფერებით, ცაცუნია, ზღვისპირად გავიდეთ შენი ამხანაგის ერთადო, წელში გავიმართე, გოგოს სახელი ვისწავლე და ახლა თამამად შემეძლო სახელით მიმემართა მისთვის. ჩვენ ზღვისპირად მივედით და დიდხანს გავყურებდით მზეს, ვიდრე ზღვაში არ ჩაიძირა ის დალოცვილი. ერთხანს ვიარეთ ბაღში და მერე ცაცუნისა დედამ ელეონორამ სახლში წასვლა ისურვა. მივაცილე სახლამდე. ჯერ დედას დავემშვიდობე და მერე ქალიშვილს, ცაცუნისა, დამშვიდობებისას ხელი გამომიწოდა, ხელი ხელს რომ გაეკრა, ყრუანტელმა დამიარა, გულმა ფანცხალი დამიწყო.

ნახვამდის ყმაწვილო. ზრდილობიანი ყმაწვილი ჩანხარ. არ დაგვივიწყო, სახლში გვესტუმრეო, მომადახა ელეონორამ. მადლობა გადავუხადე და სირბილით გავყევი ქუჩას, თუმცა გული და თვალი უკან მრჩებოდა.

იმ დღიდან დავუახლოვდი იმ ოჯახს. ნიკოც გავიცანი, მასაც შევაჯვარე თავი. მშობლებს ეგონათ მე და ცაცუნია დიდი ზნის ნაცნობები ვიყავით. მოვახერხეთ ტყუილის თქმაც. ასე იყო თუ ისე, მას შემდეგ ცაცუნისა ოჯახში მისვლა აღარ მერიდებოდა, მით უმეტეს, რომ ელეონორაც და ნიკოც კაცთმოყვარე ადამიანები გამოდგნენ და მე შვილივით მეალერსებოდნენ. თანდათან ისე შევეჩვიე ცაცუნისა, უმისოდ ვეღარ ვძლებდი, ყოველდღე ნახვა მინდოდა, მაგრამ განა ყოველდღე მოვიცილიდი?“ იქნებ შემიყვარდა. აბა, რატომ ვერ ვძლებ უმისოდ?“ — ვფიქრობდი მე. გამოუცდელმა ყმაწვილმა აბა რა ვიცოდი სიყვარულისა, ან მან რა იცოდა. ჰოდა, ბოლოს კი წამომცდა სიტყვა „მიყვარხარ“. არ გაოცებულა, არც უთქვამს, მეც მიყვარხარო, მაგრამ თვალებით მითხრა, მეც მიყვარხარო. და იმ დღიდან თითქმის მთელი ქვეყანა ჩემი იყო, თუმცა რა გამაჩნდა ერთი სტივრის გარდა. „არა, სოფელში ზომ მყავს დედა, მამა, ზომ მაქვს სახლი. რა ვუყოთ, რომ აქ ბარაკებში ვარ, მაგრამ შენ გლახის შვილს, ლატაკ მუშა ბუხუტიას ექიმი მოგათხოვებს ქალიშვილს?“ ვფიქრობდი და სევდამ ამიტანა. ვატყობდი ცაცუნისა უმისოდ სიცოცხლე გამიჭირდებოდა. ჩემო ჯემალ, ახლა დავანებოთ თავი ჩემს ცაცუნისა და სხვა ამბები გავიხსენოთ, ცაცუნისა ჩვენთან იქნება, ის არსად არ მიგატოვებს...

კომიტეტში მიბარებდნენ. პროპაგანდისტმა მითხრა. დამიბარეს და მივედი კიდეც ღამით. ზღომად გამატანეს პროკლამაციები ბარაკებში. ბოხჩაში გამომიკონეს. მხარზე შევიდე და ქუჩაში გამოვედი. ვაგზალს რომ მივუახლოვდი, ვიღაცამ უკანიდან მომადახა: — ჰეი, გაჩერდი! ვის ჰქონდა გაჩერების თავი და მოგკურცხლე. ცხენოსანი პოლიციელი იყო და ქუჩაში რომ მევლო, ვერ გავასწრებდი, ამიტომ გადავახტი ღობეს და

ეზოში შევიტყვრი. ეზოდან ეზოში გავიჭერი და ცაცუნისა ეზოს არ მივაღწეო!

— ბიჭო, ბუხუტია, ეს შენა ხარ? — გაოცებით მკითხა.

— დიახ, მე ვარ, უნდა მიშველო, დამძალე სადმე, პოლიციელი მომდევს, — ჩურჩულით ვუთხარი მე. სასწრაფოდ კარი გამიღო და სახლში შემეიყვანა. ელენორა სახლში არ იყო და გამეხარდა, ქუთაისში წასულიყო ავადმყოფი ძმის სანახავად. ნიკო კი სასწრაფოდ გამოიძახეს საავადმყოფოში.

— რა გაქვს ამ ბოღიაში? — ცნობისმოყვარეობით მკითხა ცაცუნია. ყველაფერი ვუამბე. მალე ყველა ქარხანაში გაფიცვები დაიწყება მეთქი.

— მერე და შენ ერთმა უნდა არიგო პროკლამაციები ყველგან? და გიჭერენ უბედურო და კატორღაში გაგასახლებენ. — შეცბუნებული მიცქეროდა ცაცუნია.

— ვინც რევოლუციას და თავისუფლებას ემსახურება, იგი არც შეუშინდება ფათერაქს. მე რევოლუციის ჯარისკაცი ვარ და თავიც უნდა დავდო ხალხისათვის, თავისუფლებისათვის, — ამაყად ვუთხარი მე. ვილაკე კარზე დააკაკუნა. ხმა აღარ ამოგვიღია. კიდევ რამდენჯერმე დააკაკუნა და მერე ფეხის ხმა შეწყდა. ერთი საათის შემდეგ ექიმი ნიკო მოვიდა. მამასავით მომეალერსა, მკითხა, როგორ იქნა, რომ ასე გვიან შემოვიარეო, მე რაღაც მივჩინებ-მოვჩინებ, მაგრამ მიმიხვდა. ბოხჩა გახსნა და ერთი ცალი პროკლამაცია ამოიღო. „მუშებო, იარაღს უნდა მოჰკიდოთ ხელი და ძალით უნდა დაამხოთ მოძალადეები!“ ერთი გამოიხვდა და არ გამწყრომია, პირიქით გამიღიმა:

— ყმაწვილო, ძნელი საქმისათვის მოგიკიღია ხელი, სახრჩოვნელა არ აცდებია, მაგრამ ჩვენ რას გვერჩი. პოლიციამ აქ რომ დაგვიტყოს, ციხეში ამარგვაყოფინებენ თავს. როგორმე ისე უნდა გავხიდე აქედან, რომ არავინ არცა შეგნიშნოს, არც პოლიციას შეეჩიხოს. მე შენ გასწავლი ბნელ ჩიხს... — და ჩვენ წამოვდექით, მიმაცილა ჩიხამდე... და მერე გზა დამოლოცა. იმ ღამეს მთელ ბარაკში მოვფინე ფურცლები. მეორე დღეს დილით კი ქარხანაში ვაფრინე ფურცლები... თურმე ასევე სხვა ქარხანაშიც არიგებდნენ პროკლამაციებს და ღელავდა მუშის გული, ღელავდა, როგორც ქარიშხალში ზღვა. საყოველთაო გაფიცვა იანვარში დაიწყო. ატორტმანდა ჯერ ბიღონის ქარხანა, ხოლო შემდეგ მანთაშევის ქარხანა. გაფიცულები გაიძახოდნენ: ღამით აღარ ვიმუშავებთ. ზრდილობიანად მოგვეპყარით. ჯარიმებს ნუ გვახდევინებთ, ხელფასი გავვიზარდეთ, შეამცირეთ სამუშაო დღე, უფასოდ გავვიწიეთ სამედიცინო დახმარებაო. ეს კიდევ რაა, გაფიცულებმა მოითხოვეს, რომ მუშათა წარმომადგენლებს დაუთანხმებლად არც არავინ მიეღოთ ქარხანაში და არც არავინ გაეშთავისუფლებინათ. ადმინისტრაცია გულქვაა და უარი უთხრა გაფიცუ-

ლებს, თან პოლიცია გამოიძახა. მოვიდა პოლიციაც. იყო მკაცრი მუქარაც — დაგაბატიმრებთ და ციხეში გაგასახლებთო, მაგრამ მუშებმა წარბი ან შეარხიეს, არ შეუშინდნენ პრისტავს. მაშინ პოლიციამ ბევრი გაფიცული დააბატიმრა.

ახლა აღსდგნენ როტშილდისა და აკოპოვის ქარხნები. ამ გაფიცვამ არამარტო ადმინისტრაცია დააფრთხო, არამედ ხელისუფალნიც. ქალაქში გაძლიერდა პატრული, ყოველ საპოლიციო უბანს დამატებით გამოუგზავნეს სალდათები. ბათუმის ციხე-სიმაგრეიდან ქარხნებში გაიგზავნა ჯარისკაცები, რომ იქ წესრიგი დაემყარებინათ, მაგრამ არა ეშველა რა. ადმინისტრაციამ არასაიმედოდ ჩათვალა გაფიცულ მუშებთან მორიგება და მთელი რიგი საამქროები დახურა. ამან უფრო აღაშფოთა გაფიცულნი და მოითხოვეს ყველა მუშის სამუშაოზე აღდგენა, გაცდენილი დღეების ანაზღაურება. ისიც მოითხოვეს, რომ თუკი ვინმე დარჩებოდა უმუშევარი, აენაზღაურებინათ ნახევარი ხელფასი. როტშილდის ქარხნის მუშების გაფიცვა ისეთი ძლიერი იყო, რომ სხვა ქარხნებსაც გადაედო. ბათუმის კომიტეტმა გაფიცულებს ხელში მისცა მოთხოვნა. რა ეწერა ამ ფურცელზე? ის, რომ გაეზარდათ მუშის ხელფასი, აენაზღაურებინათ გაცდენილი დღეები, ზრდილობიანად მოპყრობოდნენ მუშებს.

ჩემო ჯემალ, შენ ალბათ გაგიკვირდება, რას ნიშნავს „ზრდილობიანი მოპყრობა“. არა ერთხელ და ორხელ მინახავს, ჯამბურა ქარხნის მოხელემ როგორ გაიგდო ფეხქვეშ მუშა სიტყვის შებრუნებისათვის, ლანძღვავენება ხომ...

გაფიცვა გრძელდებოდა.

მარტის ცივი ქარი ჰქროდა ქუჩებში. გაფიცულები შექუჩულ-შექუჩული მიმოდრიოდნენ. მეც მათ რიცხვში ვერიე. ვთქვი, სადაც ჩემი ამხანაგებია, მეც იქა.. მოგვდიოდა ამბავი, რომ გაიფიცნენ მემანქანეები, ცეცხლფარეშები, როტშილდის ელექტროგანყოფილების მუშები. უცხოელთა გემები ცარიელნი იდგნენ სანაპიროზე, რადგან ნავთობს აღარავინ უსხამდა. ეს ამბავი შეატყობინეს ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორს და თხოვეს, მოგვეშველე, თორემ წაგვლეკავენ მუშებო. სმაგინმა იფიქრა, არაფერიც ისეთი საშიშროება არ იქნება, როგორც მწერენო და მისი მოადგილე დრიაგინი გამოგზავნა. იგი ეწვია ბათუმს და კინაღამ გული გაუსკდა — ლამის ეს გაფიცულები იარაღს აისხამენ და ადგილობრივ ხელისუფლებას დაამხოვენო. და აფრინა დეპეშა სმაგინთან. ის სულძალიც ჩამოვიდა. და განა მარტო?! ო, რა შავი დღე დააყენა ხალხს! დაემუქრა, თუკი სამუშაოზე არ გამოხვალთ, ყველას ციხეში ჩავეყრი, ხოლო წინამძღოლებს ჩამოვახრჩობო. მაგრამ გაფიცულებმა ფეხიც არ დასძრეს. სმაგინმა მუქარა აღასრულა. უპირველესად მთავარი დამნაშავენი დააბატიმრეს და გადასახლეს თავიანთ სამშობლოში. „სამშობლოში“ გა-

დასახლება რას ნიშნავს ჩემო ჯემალ, იცი? აქ ქალაქში ცხოვრებას ჩვეულებრივად და გაგასახლებდნენ შენს სოფელში, მერე შენთვის ქალაქში ჩამოსვლა სახიფათო იყო, გასახლებულებს პოლიცია სდევნიდა... ჰოდა, მერე ჩემო ჯემალ, გუბერნატორის ბრძანებით სტრანეიკები დაესხნენ მუშათა ბარაკებს, ბევრი დააპატიმრეს.

...და მაშინ სწრაფად შედგა ბათუმის კომიტეტის სხდომა. ეს მე ჩვენი უბნის პროპაგანდისტმა მიაბო. ჩემთან ძალიან ახლოს იყო, ვუყვარდი. რასაც გვეტყოდა, ყველაფერს ვიმახსოვრებდი და მერე ამხანაგებს ვუმეორებდი. აღფრთოვანებული მეტყოდა იგი — რა ნიჭიერი ხარ, შენგან კაი მარქსისტი პროპაგანდისტი გამოვა, ეს კომიტეტშიც ვთქვიო. ჰოდა, თურმე გადაწყვიტეს დიდი დემონსტრაციის მოწყობა. ყველგან აფრინეს პროპაგანდისტები, ყველას აუხსნეს, განუმარტეს რა უნდა გააკეთონ, როგორ იმოქმედონ. უპირველესად დემონსტრანტებს უნდა მოეთხოვათ დაპატიმრებული ამხანაგების განთავისუფლება... და ჩემო ჯემალ, 8 მარტს როტშილდის ქარხნის 600 მუშა მწყობრად დაიძრა ქუჩისაკენ. მიდიოდა და მიიწეოდა დემონსტრანტთა ტალღა. ემატებოდა და ემატებოდა ხალხი დემონსტრანტებს. ეს მოტორტმანე ტალღა პოლიციის სამმართველოს წინ შეჩერდა. ისინი გაიძახოდნენ, განთავისუფლეთ ჩვენი ამხანაგები, თორემ... მაგრამ პოლიციამ ჯებირი შეაგება ტალღას. მოვარდა გაცოფებული დრიაგინი, ვერაფერს გახდა მუქარით... უცებ უფროსის ბრძანება და... სალდათები შეიჭრნენ ბრბოში, ვინ ხმლით დაჭრეს, ვინ კიდეც დანით, მოისმა კვნესა. მერე ცრუშეპირებით, თქვენს ამხანაგებს ახლავე განთავისუფლებთ, დაწყნარდითო, და ხალხი მირეკეს ყაზარმებში. იქ კი ოთხასამდე დემონსტრანტი დააპატიმრეს და ასეული მიუყენეს გუშაგად.

...და მღელვარებამ შეიპყრო ბათუმის კომიტეტის წევრები, რა ვიღონოთ, იმაზე ფიქრობდნენ... ღამით დარახველიძის ბინაში მოიწვიეს სხდომა. ჯემალ, ალბათ მკითხავ, ჩემო ჯემალ, თუ ვინ იყო დარახველიძე. კარგი რევოლუციონერი იყო.

— ვიცი, ვიცი ბატონო ბუხუტი, გააგრძელეთ. — და იგი აგრძელებს ამბავს.

— ჰოდა, კომიტეტმა სასწრაფოდ იხმო ყველა თავისი უჯრედის წარმომადგენელი და გაიმართა სხდომა. მეც იქ გახლდით. ილაპარაკეს, იკამათეს და გადაწყვიტეს მეორე დღეს, ესე იგი, 9 მარტს ჩატარებულიყო დიდი დემონსტრაცია. დაითქვა შეკრების ადგილიც. მეორე დღეს დილიდან ქარხნებიდან დენა იწყო ხალხმა. მოდიოდნენ როტშილდის, ხაჩატურიანის, მანთაშევის, სიდერიდისის, ნობელის და სხვა ქარხნებიდან. მოდიოდნენ და დანიშნულ მოედანზე ჩერდებოდნენ.

მეც იქ გახლდი, ჩემო ჯემალ.

სად იყო და სად არა, ჩემი ცაცუნიაც გამოჩნდა. იგი ალბათ მე-მე-
ძედა, მოვიდა ჩემთან და აკანკალებულმა მითხრა:

— წამოდი ჩემთან.

— ვერ წამოვალ, ვერ მივატოვებ ამდენ ხალხს.

— წამოდი ჩემთან ბუხუტია, წამოდი ჩემთან, — ეს ისე მუდარით
მითხრა, რომ გული ამიჩუყდა, მაგრამ როგორ მივატოვებდი ამხანაგებს.

— შენი დიდი ხათრი მაქვს, მაგრამ ვერ წამოვალ ჩემო ცაცუნია.
შენ წადი სახლში. აქ რაიმე ცუდი არ მოგივიდეს, — ვუთხარი მე და
აცრემლებულ თვალებში ჩაეხედე. — შენ კიდევ სტირი, არა! ნუ სტირი
ჩემო ცაცუნია, ნუ! — და მე აღერსიანად მოვკიდე ხელი. თითქოს თვა-
ლზე ნისლი გადამეფარა და ვერაფერს ვხედავდი, ჩემი ცაცუნია თავისკენ
მიზიდავდა. გულს ველარ ვიმორჩილებდი. ამ დროს ხალხის გუგუნმა გა-
მომავფხიზლა. ტალღა ყაზარმებისაკენ დაიძრა სიმღერით, ძახილით, ნაღა-
რით, სტვენით, მე დავშორდი ჩემს ცაცუნიას. გოგო ერთ ადგილას გა-
შეშებული იდგა და მე მომჩერებოდა. ვინ იცის რას ფიქრობდა ჩემი
ცაცუნია.

თურმე დრიაგინმა ბატალიონი გამოიძახა ჩვენდა გასაყლელად. დე-
მონსტრანტებმა პატიმრების განთავისუფლება მოითხოვეს, დრიაგინმა
სასტიკი უარი თქვა. და უბრძანა სალდათებს, დაგვეოღნენ კონდახებით,
არც ჩვენ დავხვდით ჯაბანად და გაიმართა ხელჩართული ბრძოლა. ვერა,
ვერ შეძლეს პოლიციამ და სალდათებმა ხალხის გაფანტვა.

„დაბრუნდი, უკან დაბრუნდი ბუხუტია“, — ყურში ტკბილად მეს-
მოდა ქალის ხმა. ეს ხმა მეცნო და უკან მივიხედე, მაგრამ ვერსად მოე-
კარი თვალი ჩემს ცაცუნიას.

რაკი ვერ შეგვაჩერეს, ჯარს უბრძანეს გაეხსნა ცეცხლი. გაისმა პირ-
ველი ზალპი. ხმა: არ შეშინდეთ! გაისმა მეორე ზალპი, მესამე... დაეცა
ერთი, ორი, სამი, ოთხი, ხუთი... ვინ უკან იხევდა, ვინ ადგილზე იყო გა-
ხევებული. მე ტალღა ნაფოტივით ხან აქეთ გამისროდა, ხან იქით.

რა მექნა, მეც დავემორჩილე ტალღას.

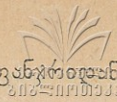
სროლა..

სროლა..

და კიდევ სროლა...

იღვრება სისხლი, ისმის კვნესა და გოდება. მესმის ქალის საამო ხმა
— „ბუხუტია, დაბრუნდი, არ მოგვლან!“ გამოვფხიზლდი და აქეთ-იქით
მოყურებოდი, მაგრამ სად არის ჩემი ცაცუნია, იგი არსად ჩანს.

დიახ, ჩემო ჩემალ, იმ დღეს თხუთმეტი კაცი მოგვიკლეს, სამოცამდე
დასჭრეს, ხოლო თხუთმეტი კაცი დაგვიპატიმრეს. მე როგორ გადავრჩი,



არ ვიცი. სირბილ-სირბილით ჩავიარე ცაცუნის სახლთან. იგი ფანჯრიდან იჭვრიტებოდა.

— ჰეი, ცაცუნია, გამიღე კარები! — მივაძახე მე. ერთი გადმომხედდა მომაძახა:

— კი ჩემო ბუხუტია, კი.

კარები გამიღო და მე შევევარდი სახლში. ჩვენ ერთმანეთს გადავეხვიეთ. მაღლობა ღმერთს, რომ სახლში არავინ იყო, თორემ ვინ მაპატიებდა ასეთ სითამამეს...

ბუხუტი ბაბუას რატომღაც ცრემლები მოერია, ცხვირსახოცი ამოიღო და მოიწმინდა. მე თითქოს არაფერი შემიმჩნევია. იქნებ არ უნდოდა ეთქვა, რა იმალებოდა ამ ცრემლებს იქით და რატომ უნდა ჩამეყენებინა უხერხულ მდგომარეობაში.

— მერე, მერე ბატონო ბუხუტი, განაგრძე.

და იგი აგრძელებს სისხლიან ამბავს...

ბათუმის კომიტეტი ფეხზე იდგა, სასწრაფოდ სხდომა მოიწვია. იმსჯელეს, იკამათეს და დაასკვნეს, რომ თორმეტ მარტს დაესაფლავებინათ მოკლულები. გამოჰყვეს კომისია, დაწერეს, რა უნდა გაეკეთებინათ.

თხუთმეტი ძმის კუბო ერთად დაიდგა მოედანზე. მაგრამ თხუთმეტი დედა კი არა, ათასი დედა სტიროდა. ხუთი ათასი კაცი შეგროვდა. დაყველას ეცვა შავი. შენს ბუხუტიასაც შავები ეცვა, ჩემო ჯემალ, და სტვირი ხელში ეჭირა. მე ასე შიბრძანეს, სტვირიც გვჭირდებოდა. ქალები სტიროდნენ, ვაჟკაცი გულს მუქარით იოხებდნენ...

და ასე ქალაქს გარეთ დაიძრა დემონსტრაცია. გზის ორივე ნაპირას ჯარი იყო ჩაყენებული, მაგრამ სროლას ვინ გაგვბედავდა.

თხუთმეტი საფლავი გაიჭრა მხარდამხარ.

თხუთმეტი ახალგაზრდა ჩაასვენეს მიწაში.

თხუთმეტ ახალგაზრდას გულზე დაეყარა მიწა.

და აქვე გაიმართა დიდი მიტინგი.

ო, რა სიტყვები ითქვა!

მტრედივით აფრინდა პროკლამაცია. ეს იყო ბათუმის კომიტეტის მიერ გამოშვებული პროკლამაცია, რომელიც ხელში აიტაცა ერთმა შუახნის კაცმა და სხამაღლა დაიძახა: სიჩუმე იყოს და გაგონება, მე წავიკითხავ პროკლამაციას. აი, რას მოგვიწოდებს ჩვენი კომიტეტი: „დიდება თქვენ სიმართლისათვის მოკლულნი, დიდება დედებს, რომლებმაც ძუძუ გაწოვეს; დიდება თქვენ, რომ თავი დაიმშვენეთ ეკლის გვირგვინით და კვდებოდით ჩურჩულით, მოკანკალე ტუჩებით, დიდება თქვენს აჩრდილებს, რომლებიც ირგვლივ გვარტყია და ჩაგვჭურჩულეს ყურში: შური იძიეთ სისხლისათვის! თქვენ უჩვენეთ ქვეყანას, ვინ არის მუშა, თქვენ

უჩვენეთ ქვეყანას რაოდენი გმირობა და თავგანწირვა იფარება უბედურ-
გმირთა გულში; თქვენ უჩვენეთ ყველა კავკასიელ მუშას, რაოდენად აუ-
ცილებელია ადამიანური თავისუფლება, ამიტომ თქვენს ხსოვნას ჩვენ
გულში მარად შევინახავთ. მშვიდობით ძვირფასო ძმებო! ჩვენ გავსწევთ
იქით გაბზარული გულით თავისუფლების მოსაპოვებლად!

— ბუხუტიავ, ერთი შენს სტივრსაც ათქმევინე ძმების შესაწოდბა-
რი, წამოიძახა ვიღაცამ და შუაწრეში მიბიძგეს. მეც სამგლოვიარო ხმაზე
მოვმართე ჩემი სტივრი და რაც ჩემს გულს უნდოდა, რაც იმათ გულს
უნდოდა, ისა ვთქვი:

თავისუფლებისათვის იბრძოდით ძმებო,
წითელი დროშა გეჭირათ ხელში,
ბედნიერებისათვის იბრძოდით ძმებო,
აღსდექით მერე ამ მარტის თვეში,
მეც ვიყავ თქვენთან, მეც ვიყავ თქვენთან,
წითელი დროშა მეც მქონდა ხელში.
ეჰ, ახლა მიწა გაყრიათ გულზე,
ყველა ტკივილი იღვიძებს ჩემში.
დღეს თუ დავმარცხდით, ჰე ღვიძლო ძმებო,
ხვალ გავიმარჯვებთ და დროშებს გავშლით,
გამარჯვებულნი ჩვენ მოვალთ მაშინ,
მარსელიოზით, სიმღერით, ტაშით.

...და ამ დროს ვიღაცამ დაიგუგუნა „ინტერნაციონალი“. ხმას მიჰ-
ყვა ხმა და აგუგუნდნენ ხევები, აგუგუნდნენ მთები: ხევს კიდევ ხევებზე
მიებანენ, მთებს მთები და სანატრელი, იმედიანი ხმა აჭარის მთებს მო-
ედო.

„დიდება შენ სანატრელო დღეე! მეც შენთვის შევწირავ თავს!“ გა-
ვივლე გულში და სასაფლაოდან დაძრულ პროცესიას გავყევი...

3

სასაფლაოდან ჩვენ ერთი ჯგუფი გვიან დავიშალეთ. ქალაქს რომ და-
ვუახლოვდით, საიდანღაც ვიღაცეებმა სროლა აგვიტყხეს. საქმე გასწრე-
ბაზე მიდგა. „თავს ვუშველოთ“, ვიღაცამ დაიძახა და მოკურცხლა, მაგ-
რამ ტყვიას სად გაასწრებ, ისიც თუკი ბედად გიწვრია. კიდევ ზალბი...
კიდევ ზალბი... და მოსახვევში მე დამჭრეს. არ მიმატოვოთ მეტეჟი, ვიყვი-
რე, ბარძაყში მქონდა ჭრილობა. უკვე მიჭირდა სიარული. ორი ამხანაგი
მხარში შემიდგა. ახლა რომ შეათავას ქუჩაა, იქ ერთი მათი ნაცნობის
ოჯახში მიმიყვანეს და დამაწვინეს. დიასახლისი აწუწუნდა, რევოლუცი-

ონერი ზომ არააო. არაო, უთხრეს, ფიცით დაარწმუნეს. დიასახლისს თუ
რზე შესძლებია სახელდახელო დახმარება... და ჭრილობა კარგადაც შე-
მიხვია. ჩემმა ამხანაგებმა უთხრეს, ხვალ ექიმს მოვიყვანო და კიდევ წა-
ვიყვანო.

მეორე დღეს ლინეიკით მომაკითხეს და საავადმყოფოში წამიყვანეს.
თურმე ბატონი ნიკოს მოელაპარაკნენ და მან ნება დართო ჩუმიდ მივეყვა-
ნეთ საავადმყოფოში. თითქოს ამხანაგმა დასჭრაო... და ასე მოვხვდი სა-
ავადმყოფოში ნიკოსთან. გაიგო თუ არა ცაცუნია ჩემი ავადმყოფობა
(ნიკოს ეთქვა), იმ დღესვე მოვარდა აცრემლებული. მეც მისი ნახვა მინ-
დოდა. ყველაფერი დამავიწყდა, ჭრილობაც აღარ მტკიოდა. ო, რა არის
სიყვარული!

(გაგრძელება იქნება)

უკიდრნ ხაღვარძი

მ უ ნ გ უ ლ ი

ზღვის მოთხრობა

დავკარგე დღე. მაგრამ, როგორც იტყვიან, ზოგი ჭირი მარგებელია, ხალითმა ისევ ზღვისაჲენ მიმბარუნა. ძალაუნებურად ჩემი შარშანდელი თავსგადანახადი გამიცოცხლა.

მადნით და მარგანეცით დატვირთული ვეება საოკეანო ხომალდი იაპონიისაჲენ მიემართებოდა და გეზს ბოსფორისაჲენ იჭერდა.

დღიურიდან: 18 დეკემბერი, 197... ეჲ, რა სიხარული დაგეუფლებოდა, გოგლა რომ გრძნობდე როგორი შტურმით შედიხარ იმ სატახტოში, საიდანაც სულთანმა ოდესღაც წაგვაგლიჯა მთელი სამხრეთი, აკვანი ჩვენი კულტურისა.

ისე გავეთრდი, ისე დავბერდი,

ვერ ვინახულე ტბეთი, შატბერდი, —

ჩიოდა პოეტი, მაგრამ დღეს აღსდექი და იმარჯვებ.

წიგნში თუ ჭკუის ნატამალი არაა, ძიგარის ქალაღდადაც არ იხმარება, თუთუნსაც გაგიუგემურებსო, მეუბნებოდა ხალითი.

ბათუმში, მისი ოთახიდან რომ გავდიოდი და უკან ცოლისაგან მიტოვებული ხალითი მომეყვებოდა, ზღვაში ცხოვრების პირველ დღეთა ყოველი დეტალი ცოცხლდებოდა თვალწინ.

რადიომ გამოაცხადა, პირველ თანაშემწეს კაპიტნის ხიდურზე თხოვენო.

— ესეც შენ! — მომახალა ხალითმა, — ადგა და გავიდა — სხვა დროს გავაგრძელოთ... ადი ზემოთ, რა ხდებოა.

— შენაც წამოდი, — ვუთხარი გაუბედავად.

— არა, მე არ მეძახიან, არც მეკუთვნის იქ ასვლა.

მაგრამ უცნაურია, ყველაფერს, თავისთავსაც კი, ხალითის თვალთა
ვხედავდი. იგი ან ცხადად თვალწინ მედგა და, თითქმის ჩემს სათქმელსაც
მიკარნახებდა, ან წარმოდგენაში მუდამ ვხედავდი მას. იგი განუდუმებლად
ყურში ჩამჩურჩულებდა:

— ვიწრო ტრაზე ჩამორბოდი. ლოყებდაყდაყა იური მაქსიმოვი, მე-
ოთხე თანაშემწე, რაღაც ფურცლებს მოაფრიალებდა. ერთი ხელში მო-
გაჩეჩა, ეს გემის როლიათ, გითხრა.

ეკიბაჟის შემადგენლობის სია იყო დაწვრილებითი. ოდნავ გაჯავრ-
დი, იფიქრე, თუ ერთერთ უფროსად გთვლის, კაიუტაში შემოეტანაო.
მაგრამ ასეთი წვრილმანი მაინც არაფრად ჩათვალე, ქაღალდი ოთხად
გაკეცე და გულის ჯიბეში ჩაიდევ. თან, გემის ყოფას ოდნავ უკვე შეჩვე-
ულს და ერთგვარად უკვე გაშინაურებულს, დაწვრილებით, თანმიყოლე-
ბით გაგონდებოდა პორტიდან გამოსვლის თუ რეიდზე დგომის საათები.
მეშვიდელ რომ გასაცილებლად მოვიდნენ, შინიდან პალტოც მოგიტანეს,
დეკემბერი უკვე ზამთარია, დაგჭირდებაო. შენ კი არწმუნებდი, აქ ზამ-
თარია, იქ ზაფხული იქნებაო, მაგრამ ვერაფრით ვერ იჯერებდა აქოში-
ნებული, ოდნავ შეშინებული, დანალვლიანებული და გულჩვილებული
შენი ცოლი, რომ გემი რამდენიმე დღეში უფრო თბილ სარტყელში შე-
ვიდოდა, ხოლო უფრო გვიან, საახალწლოდ კაი შუა ზაფხულის პაპანა-
ქებაში მოხვდებოდი.

შემდეგ ბუნკერმა მიაღო ფერდი გემს და მთელი დღე ტანკერში
გრძელი შლანგებით საწვავი ისხმებოდა.

ამასობაში კამბუზისაკენ ჩემი გემბანის მეზღვაურები კარტოფილი-
ან ტომრებს ეზიდებოდნენ. ზოგიერთს ზურგზე ძროხის გაყინული
ბარკალი თუ ნახევარი ფერდი მიედო და მიათრევდა. პატარა ყუთებში
სახაშე მასალაც ჩაეწყოთ ლამაზად.

ალაგ-ალაგ გახეულებში ქანგისფერად გატრუსული ჩლიქები ამოშ-
ვერილიყო. შენი ხათრით იყო, რომ ხორცის კომბინატიდან სახაშე გამო-
იწერეს. ვინ არ ჩაერია ამ საქმეში. კომბინატის დირექტორს უთქვამს,
შარტო ფაშვს თუ ყაბულს გახდებიან, მივცემო. ფეხები, თურმე, გადარ-
ჩეული, გახეხილი მსუქანი ფეხები, ცალკე ჰქონიათ გადანახული სხვები-
სათვის. მერე პორტის კაპიტანი ჩარეულა საქმეში, განუმარტავს იმ დი-
რექტორისათვის, იგემი ნახევარი წლით მიდის, გრძელი, მომქანცველი
რეისია, ბიჭები ცოდვანი არიან, მოუხერხეთ როგორმე სახაშეო. სანაოს-
ნოდან მინისტრთა საბჭოში დაურეკაეთ დამატებით, მაგრამ შენი გემის

უფროსი თანამემწე რომ კომბინატში მისულა, დირექტორს ძაან დახატ-
რებია. ერთი კვირის დაგროვილი მთელი სახაშე მასალა სანაოსნოს
მიჰყიდა შენი გემისათვის. ნიორი სანაოსნოს საკუჭნაოშიც მოინახა. ჭა-
ჭა, მოგეხსენება, ყველას ჰქონდა რამდენიმე ბოთლი ჩამალული ბარ-
გებში.

ბოლოს ცოცხალი ნაძვის ხეც მოიტანეს თავისი მიწიანი ყუთით.
ესეც შენი ხათრით. საახალწლოდ რომ მიწისგან შორს არ გეგრძნო თავი.
ნაძვის ტოტები დრაცენის ფოთლებით შეეკონათ. ბიჭებმა კოხტად,
ფრთხილად ასწიეს და ისევე ფეხზე მდგარი აიტაცეს გემბანზე. გემბანი
დიდი იყო, პროსპექტივით ფართო, ამიტომ ბევრი რამე ჯერჯერობით იქ
ჩაჩებოდა. ამინდი კარგი ბედაური იდგა. უმჯობესი იყო და ადვილი, მე-
რე, შორს ზღვაში ყველაფრისათვის ალაგის მიჩენა — მილაგება.

მე ბოცმანს მომნახავდი ხშირად. საწყალი კაცია, ამბობდი გულში
ჩემზე. ალბათ იმის გამო, რომ ყველაფერს გულახდილად ვყვებოდი და
ოდნავ უკმაყოფილო ვჩანდი. კაცმა თუ თავისი ცხოვრების ამბები
წრფელად თქვა, თუ არაფერი დამალა, უსათუოდ საცოდავი მოგეჩვენე-
ბა იგი. ასე ჯარო ყველანი. ცუდს, ე. ი. ჩვეულებრივს გმალავთ ხშირად,
რათა კარგები გამოვჩნდეთ.

ერთხელ იმაზეც გითხარი, პატარაობაში ბაბას თუ როგორ არ მო-
ვეუსპინე და შინიდან გავიქეცი. ერთხანს სოფლელები გიაურს მეძახოდ-
ნენ.

ნაოსნობისას გემზე ხშირად მეკითხებოდნენ, რა ქვეყანაა მაინც
ეს აჭარა, ვინა ხართ თქვენ, იქაურებიო.

ზოგმა არც კი იცოდა, რომ ჩვენი ენა და ჯილაგი ქართულია. მე
კი მუდამ მჯერა, კაცის სამშობლო ენაა სწორედ. ეს მთავარია, — ენა.
კაცისთვის ენა რელიგიაცაა, რაც მართალი მართალია. ჰოდა, გულში ე-
ძახოდ, ნენეი რომ ჩვენებურად რაცხას იტყოდა, იმფრად დღეს ზოგ-
ჯერ სწავლულებიც ვერ ამბობენ-მეთქი.

სამი ასეული წელიწადი ოსმანური ისლამის ხელში გურჯ მუსლი-
მანად ვიქეციო. რამდენი ჩვენისთანაა კიდევ იქ, გადაღმა. შეიძლება
მილიონი, შეიძლება მეტიც. აბა, ასეთი ამბავია, ძიავ, რაც მართალი
მართალია...

ისე ძალიან კი იგვათამაშა ისტორიამ. მარტო ჩვენი მხარე კი არა,
მთელი სამხრეთი საქართველოსი ისტორიამ ბურთივით ათამაშა. ხან ერთ
კარში შეაგდო, ხან მეორეში. ვისაც შეეძლო და რამდენიც შეეძლო, გვი-
რტყეს ფეხები. ბოლოს დაფრეწილი, დაჩუტული სადღაც კუთხეში
მიგვატოვეს.

გამოგვიცვალეს რწმენაც, სახელიც და თვით ჩვენი სახელითვე დაგვაშინეს.

მთელ კავკასიაში პირველმა ჩვენმა ქართულმა კუთხემ, აჭარამ, იცნო და მიიღო ქრისტე და პირველმა თვითვე დაკარგა იგი.

ახალმა დრომ წაგვატანა ხელი და ფეხზე წამოგვაფორჩინა, თორემ ისევ იქ, ძველი ნანგრევების ძირას, ტალახში ვეგდებოდით დღესაც.

ცრემლმომდგარი მოძმე ლუკმას იკლებდა, რომ ჩვენთვის დაეთმო სარჩო-საქათველოს თავად უჭირდა, მარა ჩვენისთანა, — მისი ახალშემოერთებული ძმებისთანა, საცოდავი და ფუხარა მაინც არ იყო...

ხიდურზე ახვედი. საშტურმანო ჯიხურის კარი შეაღე. კაპიტანი შალვა დიდიძე რუკაზე დამხობილიყო და ფანქრით რაღაცებს ხაზავდა. ჰო, ჰო, რაც მართალი მართალია, დამხობილიყო რუკაზე, რომელიც ძირს, ბანზე დაეფინა, პირიქამა გაწოლილიყო და ჩაჰკირკიტებდა თავი არ აუღია, არც უთქვამს შენთვის არაფერი. აბა რაღაზე გეძახოდა? შენ ისევ სამართავ პულტთან გახვედი, იქ შტურმანები იდგნენ, ფოსფორული ციმციმით მოკამკამე სკალები რაღაც უცხო ენაზე გესაუბრებოდნენ და შენთვის გაუგებარ რამეს გამოთქვამდნენ.

ვიღაცამ კარი შემოაღო, მიმავალ გემის გამჭოლმა ქარმა ფარდები და ფურცლები ააშარიშურა, აფანტ-დაფანტა. კარი ჯახუნით სწრაფად დახურეს და შენ ბნელი საპულტე ხიდურიდან განათებულ საშტურმანო ჯიხურში დაინახე, როგორ შევიდა დაცქვეფილი, ყვითელი, სუსტი, ჭორფლიანი რადისტი ვალერი სნეგოვი. მას ხელში ბლანკზე გადაბეჭდილი დეპეშა ეჭირა. მოკრძალებით დაიხარა და ფურცელი ძირს დამხობილ კაპიტანს წინ რუკაზე დაუდო. კაპიტანს არც შეუხედავს, ვინ მიაწოდა ქაღალდი, გვერდულად გადახედა ტექსტს და წკიპურტის კვრით გადაისროლა იქით ფურცელი.

ეს პირველი რადიოგრამა იყო, რომელიც შენმა გემმა მიიღო ახალი რეისის დაწყებიდან. შენ ყველაფერი გაინტერესებდა. ჯერ კარგად არც კი იცოდი, რომ კაპიტანთან ერთად შენც ვალდებული იყავი გცოდნოდა და პასუხი გაგეცა ყოველი ახალი მოვლენის მიერ დასმული კითხვისათვის.

განშორება, გამგზავრება სულ წინ იდგა.

ლოკატორში მთებისა და ხეობების მთვარისებური გამოსახულებანი ნელ-ნელა პატარავდებოდა, ილეოდა, შორავდებოდა, შენ კი იღუშმალად გული გეკუმშებოდა, ღელავდი, შფოთავდი, უცნაური, საიდანდაც შემოპარული შიში გეუფლებოდა.

ვახტზე მყოფი შტურმანი სტანისლავ ზოლოტოვი ცდილობდა შენ-
თან საუბარი გაეხა. გამუდმებით ხეივანებდა, ჯავრსა და მოწყენილობას
გიმსუბუქებდა.

გახსნიდა და თვალის დახამხამებაში ზომავდა ლოკატორში ნაპირა-
მდე მანძილს. სინათლის ხაზი ყვითელ საღებავივით წრიულად მოეცლე-
ბოდა ეკრანს. სტანისლავი პატარა ჩარხს მოატრიალებდა, წრეხაზი გა-
ფართოვდებოდა. როცა მისი ცალი გვერდი სასურველი საგნის თუ მი-
წის მთვარისფერ წერტილებს შეეხებოდა, სკალაზე ისახებოდა ციფრები,
რაც გემსა და მოცემულ ობიექტს შორის მანძილის ზუსტი სიდიდე იყო.
და ყველაფერს ისე სხაპა-სხუპით გიხსნიდა ზოლოტოვი, თითქოს მისი
გამოგონილი იყო.

საშტურმანოში შეხვედი. კაპიტანი წამომდგარიყო და ახლა მალალ
მაგიდაზე იდაყვებდაბჯენილი წინ იმზირებოდა. რადიოგრამა გამოგიჩოჩა.
„ხმელთაშუა ზღვაში, ჩრდილოეთის განედის 38 გრადუსსა და დასავლე-
თის სიგრძედის 10 გრადუსთან დაცურავს მოდრეიფე ხის მორი ათი მე-
ტრი სიგრძისა და ნოლ რვა მეათედი დიამეტრისა გემებისათვის საშიშია“.

გამელდია. რამდენი სახელმწიფო, რამდენი სანაოსნო თავის რამდენ
გემს აფრთხილებს ალბათ ასეთი რადიოდებეშით. ამ და ამ განედის ამ-
დენ გრადუსზე ხის მორია, არ დაეჯახოთ. ვინ შენიშნა პირველად, ვინ გა-
ავრცელა, ანდა, ნუთუ მართლაც ასე საშიშია, ვთქვათ, ეს ერთი ხის მო-
რი ამოდენა ზომადებისათვის? ანდა, ამისთანა წვრილმანებისათვის ცა-
ლიათ რადისტებს?..

* * *

ლაზი იქნები შენ — დაუფიქრებლად მოგახალე რატომღაც. არ ვიცი,
გეწყინა, თუ უბრალოდ, გაიკვირვე. შეგატყვე უცებ შემფოთდი. ჩვენგან
მარცხნივ, მწუხრის ბინდბუნდში, თვალებს აფახულებდა შორეული ლაზის-
ტანის ფაცხებიდან გამომკრთალი კერიის ცეცხლი. გემის ქიმზე რომ ზვი-
რთები ეთქაშუნებოდა, ის ხმა ძრავების გაბმულ ზუზუნს უერთდებო-
და, რაც მცირე ზეფირისას გემის რყევის რიტმს და ტაქტს უთანხმდე-
ბოდა თუ ერწყმოდა თითქოს. და თანდათან გატკობდა ეს ახალშეცნო-
ბილი მელოდია. შენ მალულად გიხაროდა, რომ ზღვის ცხოვრებას ერ-
თობ ეთვისებოდი, ატყობდი, რყევები მაინცდამაინც არ შეგაწუხებდა.

მაგრამ იმ ღამეს ცოტათი ხასიათი მოგიშალა ჩემმა ნაამბობმა. გე-
მზე, ეკიპაჟის ცხოვრებაში იქედნენ, ხმელეთის ცხოვრებიდან შემოჭრილ
და ფესვმოკიდებულ მავნე ჩვევებსა და გადანაშთებზე გითხარი რაღაც
მგონი.

რაც მართალი მართალია, ადამიანი ყველგან ადამიანია. თავისი ცო-
ლვა-მადლი თან ახლავს. მაგრამ გემი და ზღვა მაინც ისე ვერ იტანს

სიყალბეს, ტყუილს, ქურდობას, პირფერობას, ქიშპობასა და მექრთამეობას, როგორც მაგალითად, ხმელეთი.

ჩვენი გაჭირვებული ილენური ოჯახიდან წამომყვა ეს ოხერი მომჭირნეობა და სიძუნწე. ბევრმა შემოძულა კიდევ ამის გამო.

ყველამ როდი იცის, იმ ჩვენს აყვავებულ მანდარინებთან რომ გადიოდა პირდაპირ ფრონტის ხაზი ომის დროს.

ჭადი გათავდა, ლავაში აღარ ცხვებოდა თონეში.

მოხარშული საპერასაგან გამოფხეკილ ცომს დედაჩემი გამხმარ, მოხალულ და ხელწისკეილზე დაფქვეულ ქერეჭს შეურევდა და ისე კვერს გამოგვიცხობდა. ერთ ტომარა კარტოფილში მამაჩემს ბაბუას მიერ არდაპანიდან მოტანილი მთელი ნოხი მიუცია. ზღვაზე თევზი და ხმსაც გამოილია და ადამიანები საწყალ დელფინებს შეესიენენ. ბათუმის სასადილოებში, მახსოვს, დელფინის ხარჩოს შეხედებოდი იმ დროს.

ჰოდა, არ ვაძლევ საშველს ახლა არავის იქურდოს. ბაგირის თოკის ნაწყვეტია თუ ტროსის ნახვევი, ხის და რკინის ხელსაწყოები, ფანრები, ლამპები, შუშები, სათადარიგო ფიცრები, საღებავებით სავსე კანისტრები, ყველაფერი ჩაკეტილში მაქვს. ზოგ სათავესო შინიდან მოტანილი ბოქლომი დავადე.

„მინც მპარავენ მამაძაღლები“ — შეგვჩივლენ.

გემის სპორტდარბაზისათვის გადამალული ორი წყვილი ჩინური კეტები დააძრო ვილაცამ ფოთის პორტში დგომისას და ლიტრა ჭაჭის არაყზე გაჰყიდა. მატროსმა მთელი კასრი ოლიფა ჩააგორა ტრაპზე დღისით, მზისით, ტუპსეში. კარგი ლინოლეუმის ნაჭრები, რაც კაიუტებში და შიგა ტრაპებზე დასაგებადაა შენახული, უფროსმა თანამემწემ სტუმრად მოსული ახლო-მახლო კოლექტივების თავმჯდომარეებში სულ გაასაჩუქრა. კაიუტის კარებში რომ ჩატანებულაა მონიკელებული საკეტები, ერთი ცალი შენც მომთხოვე, ხომ გახსოვს? კაპიტანმაც დამიძახა და მითხრა, მიეცი კაცო ერთი საკეტი, რა მოხდაო. მაგრამ ვერ მოგეცი, რაც გინდა ის მიყავი და ისა თქვი ჩემზე.

უცნაური სევდა შემიპყრობს ხოლმე ბოსფორს და დარდანელს როცა გავდივარ. მე ერთი დაჟანგული ბოცმანი ვარ, მაგრამ ბევრი რამ გამეგება.

ნაშუადღევს ბოსფორი გამოჩნდა.

შენ რაღაცაზე ჩაფიქრებული იყავი. უფროსი თანამემწე საშტურმაწო ვახტზე იდგა და ველოდი ყოველ წუთს გემის ცხვირზე გამიძახებდა. რადიო ჩუმად იყო ჯერ და შენთან საუბარი მომინდა ისევ.

— რამდენადაც ზღვაში ვარ, იმდენად უფრო მიწისა ვარ — გითხარი შემოსვლისთანავე. — გული მიკვდება, რატომ ჩემი შვილიც არ უნდა გაეზარდოს ამ მიწას ერთ პატრონადმეთქი.



მიყვარს მარო, ძალიან მიყვარს, მაგრამ ზოგჯერ დაფიქრდები და თავისთავს ვეკითხები: ნეტავ რა ურჩევნია ბუნებას, სიყვარული სიყვარულისათვის თუ სიყვარული შთამომავლობის გაჩენისათვის.

ხუთუ აჯობებს მაროს სიყვარული სხვისი შვილის გაზრდით გადავარჩინო?

ძალიან მინდოდა შენ დამხმარებოდე ამაში, — ჩემი გულის იღუმალებათა, ჩემი სიცოცხლის ამ გაუგებრობათა ამოხსნაში.

შენ კი ილუმინატორში იცქირებოდი. ორი კონტინენტის ბაგეები ერთმანეთს მიახლოებოდნენ და ისე გაშეშებულიყვნენ, თითქოს მათი ამბორი მუდამ ყოვლის გადამბუგველი და დამანგრეველი იყო.

შეჩერებულან პირისპირ და სახეში შესცქერიან ერთმანეთს. ბოსფორი ვიწროდ გაჩრილა ევროპასა და აზიას შუა. იგი ჩვენი ძველი ნაცნობია. მას ალბათ ჩვენც კარგად ვახსოვართ.

ჭოროხიდან რიონზე მისვლამდე და იქეთაც, ყველაფერი გაიყვლითა და გაჩანაგდა. კაი შესახედ გოგო-ბიჭებს, ერთიმეორეზე თოკით გადაკოჭილებს ტყე-ტყე, ბილიკ-ბილიკ ზღვის ბოლაზთა ღიმანებში მოლოდინე თურქ-ვაჭართა ფელუკებისაკენ მიერეკებოდნენ.

რაც მართალი მართალია, ამას ალბათ შენც იტყვი, რომ იმ ტყეებს და იმ ბილიკებს გადამთიელი ვერ გაიგნებდა. ჩვენებური მიერეკებოდა ჩვენებურ გოგო-ბიჭს გასაყიდად. ჰოდა, ჩვენი უბედურებაც ამაშია, ძიავ.

შემდეგ ამ სრუტეში გაატარებდნენ ტყვეებს. ცოცხალ საქონელს სტამბოლის ბაზარზე გაასაღებდნენ. მერე ეგვიპტელი ვაჭრები ქაიროში გადაყიდდნენ. გადამთიელებთან ნათრევ-ნამსახურნი, უკვე დავაუკაცებულნი და სულგამწარებულნი მერომარი-მამელუკები ზმლებით მიაპობდნენ სივრცეებს. დაბერებულ, დაშინებულ, დაპყრობილ ეგვიპტეს ახალ პატრონად ევლინებოდნენ.

ილუდგებოდნენ მომხდურს და მეზობელთ შიშის ზარს სცემდნენ. მაგრამ შენ მუჰაჯირთა ჯავრი და სევდა უფრო გიჯიჯნიდა გულს. იგი უფრო მწვავე და ახლობელი იყო შენთვის. იგი ფიზიკურად უფრო შეხებია შენს სხეულს და სულს.

შუაზე როგორ გაგლიჯა და დაჰფანტა მტრობამ და ომებმა ჩვენი ზაღხი?

დღევანდელი კაცი ძნელად წარმოიდგენ ყველაფერ ამას.



ს ა მ შ ო ბ ლ ო ვ

ასი ათასჯერ გული მატკინე,
მე მაინც ვიტყვი — არაფერია.
დამწვი,
დამფერფლე
და ამატირე,
მე მაინც ვიტყვი — არაფერია.

ტანზე ჩამაცვი ჯაჭვის პერანგი,
ოშში დავეცე — არაფერია.
ვერ გაძხარებს ჩვენში ვერაგი —
ჩემთვის სამშობლო ყველაფერია.

გამომიგზავნე წყევლა ურიცხვი,
მკერდით ბოროტი გული თუ ვზიდო,
რაა სიცოცხლე შენი გულისთვის,
ათას სიცოცხლეს დავთმობ უსიტყვოდ.

არ მიხდა ქება, ტაში, ზანზარი,
შენი ღუმლიც დასაჯერია.
დამაწვრინე ულამაზესი
ლექსი, რომელიც დასაწვრია...

დაე, იწამეთ, ჩემი თაობაც
სამშობლოსათვის ერთხელ მოკვდება,
მირზას ბიჭების გამბედაობას
ჩვენი ბიჭებიც გაუტოლდება.

ოღონდ გვიბრძანეთ, მთას მოვერევიტ,
ზღვას გადავლახავთ ცისფერ ზოლიანს,
ისევ ცოცხლობენ ფორე, ოლეგი,
ჩვენი დღეების თინა, ზოია.

ჩვენ დავაჩოქეთ ქარი, ავდარი,
დავაძმობილეთ მთა მთას, ბარი ბარს,
გზა დავულოცეთ მზისკენ გაგარინს,
ლეგენდები რომ გააღარიბა...

ათი ათასჯერ გული მატყინე,
მე მაინც ვიტყვი — არაფერია.

დამწვი,
დამფერფლე
და ამატირე,
მე მაინც ვიტყვი — არაფერია.

სამშობლოვ, შენი მზე და ვარდობა,
ჩემი სიმღერის გასაღებია.
არ მინდა ტაში, ქება, მადლობა,
გვიბრძანე, რაიც ასაგებია.
მხოლოდ დანდობა,
მხოლოდ დანდობა,
სხვა დუმილითაც გასაგებია!

უცნობი ჯარისკაცის საფლავთან

მწვანე მინდორში გულაღმა ვწევარ,
ველის ქარია ჩემი ნუგეში.
მეც ახლა ცაში აწვდილი ხე ვარ
და ჩიტუნები მიზის უბეში.
წლები უკანვე ჩამოვიტოვე,
მზემ გამიხუნა ბევრჯერ ფარაჯა.
ასე მგონია, ამ დიდ მინდორ-ველს
ისევ ვუდგავარ ერთგულ დარაჯად.

* * *

მე სოფლელი ვარ —
 არა გულუბრყვილო და არა თავხედი,
 ამ ბილივს ვერაფრით ვარჩიე ქალაქი,
 ის რად ღირს, წინაპრის საფლავს რომ დახედავს
 და იცი სადა გაქვს ძვალთშესალავი.
 ის რად ღირს, ზაფხულში რძიანი ცურებით
 გაქეზებს ბუნება სულ პირმომცინარე,
 მეზობლად სახლობენ შენი ერთგულები
 და ყოველ ცისმარე ლოცავენ წინაპრებს.
 ის რად ღირს, ბავშვი რომ ეზოში გაივლის,
 კიშკართან წკმუტუნით შეგხვდება ნაგაზი,
 იდუმლად დაგათრობს სურნელი ყვავილის,
 გწყურია სიცოცხლე, სიმღერა ლამაზი
 ამოვა გულიდან, უცინი სამყაროს...
 თვითონაც გგონია გიცინის მთა-გორი,
 დღე დამეს, შეხვდება ვით გოგო საქმაროს,
 ბაღნარებს შეაკრთობს სიოთა ამბორი.
 რიქრაქზე იყივლებს ათასი მამალი,
 ნახირი დილის მზეს შეხვდება ბღავილით.
 ორღობეს ჩაივლის ბატების ამაღა,
 თვალწამწაშს შეიშრობს წერწეტა ყვავილი.
 ძმები ბაღს ვთოხნით და აწმყოზე ვსაუბრობთ,
 ვმღერავართ, ვიცინით, ვხორხოცობთ, ვხარობთ...
 არ მოგიშალოთ ღმერთმა ეს საუფლო —
 ღობეზე ნარჩიტა დახტის და გალობს.

სოსო აბაშიძე

სჯობს სახელისა მოხვეჭა

გამკვირვებია: დამპყრობლები აქ როგორ ჩეხადნენ ვაზს, ან ხეხილს რა ხელი მისწვდებოდა ასაკაფავად. აქაური ბუნების სილამაზე ერთნაირად უნდა ატყვევებდეს გულმოყვასსა თუ უგლიმი გულის კაცს. მიჰყვები აჭარისწყლის ხეობას და თავი ზღაპარში გგონია. თვით სიკვდილის არსებობას დაგავიწყებს შემოჯარული მთები, რომ არა ვიწრო გზები, ზოგჯერ თითქოსდა ცაში გამოკიდული. თვალს ჭრის ზაფხულის სიმწვანე. ბზინაფს ბალახზე დაყრილი ცვარი. მოგორავს მთის წვერზე მზე — ნახტომისათვის გამზადებული. ქვევით კი ნება-ნება მისდევს კალაპოტს მდინარე აჭარისწყალი, სავსე ცამეტ-თოთხმეტი წლის ტიტლიყანა ბიჭებით, ბადე რომ გაუშლიათ და კალმახებს ელიან. ნახავ მოხუცსაც, მზეს რომ უფიცებს ნაჯაფარ სხეულს და ზანტად გასინჯავს ხოლმე ანკესს თევზის მოლოდინში.

— აბა, დოლოგანი! ვინ ჩამოდის? ცოტა ჩქარა, ჩქარა, — კარგად გაზეპირებული ლექსივით სხაპასხუპით ყვირის მძღოლი და ხურდა ფულით სავსე მუჭს უტაკუნებს მინას, ფიქრებში წასულ მგზავრთა გამოსაფხიზლებლად.

ზანტად ვითრევ წელს და ჩასასვლელისაკენ ვეშურები, ისე ზანტად, რომ მძღოლს ნამთვრალევი ვგონივარ, ფულს იღებს და თავისებურად, მზიარული კაცის გულწრფელობით მლოცავს, ხეირი ნახეო.

კანტორის ეზოში თავმოყრილი ხალხი რაღაცაზე კამათობდა. ცოტა

მოშორებით ბიჭს მანქანის კაპოტი აეხადა და ჩაჰკირკიტებდა მოტორს,
თან ცალი ხელით შუბლზე ჩამოშლილ თმას ისწორებდა ზანდახანს.
— თქვენ, ალბათ, თავმჯდომარის ნახვა გნებავთ? — მომიხლოვდა
ერთი.

— გამოცანა გერგებათ. თუმცა, როგორ მიხვდით? — შევეუბრუნე
კითხვა.

— ჩემი სოფლის რიყეზე რამდენი ქვა აგდია ის ვიცი და უცხო კაცის
გამოჩენა ვერ შევამჩნიო? პატარა სოფელი გვაქვს, ესეც არ იყოს, სხვა-
ნაირად ათვალიერებით აქაურობას.

საუბარში ავთავცეთ კიბე.

ოცდათხუთმეტი წლის კაცია დოლოგნის კოლმეურნეობის თავმჯდო-
მარე იოსებ ლორთქიფანიძე. აგერ ხუთი წელია სათავეში უდგას თანა-
სოფელეთა შრომა-საქმიანობას და წარმატებებსაც აღწევს. ლაპარაკს
შევყევით, ვილაც ბიჭზე მიაშობოდა: სადამომდე მუხლჩაუხრელი იმუშა-
ვებდა, ოღონდ წიგნის სახსენებელს ვერ იტანდა. დავიბარე ჩემთან, გვა-
რიანად შევახურე და პროფტექნიკურ სასწავლებელში გავგზავნე. კაცი
დადგა. ამასწინათ შემხვდა. ისეთი ღიმილით შემომხედა და მომესალმა,
რომ მივხვდი არ დავიწყებოდა კეთილი საქმე.

თითქოს მაწონებდა დოლოგანს. გატაცებით ყვებოდა თავისი კუთ-
ხის წარსულსა და დღევანდებობაზე: 250-მდე კომლი ცხოვრობს სო-
ფელში. უმრავლესობას საფარიძეები შეადგენენ. მიწის ერთგულება მო-
სდგამს ამ ხალხს ოდითგან. გამორჩეული ახალგაზრდობა გვყავს. საკოლ-
მეურნეო მინდვრებში ტრიალებენ. მადლობა ღმერთს, რომ ასეთი კარ-
გები არიან. ზოგი მათი თანატოლი სოფლიდან ქალაქში გარბის და უსა-
რგებლოდ წოწიალობს დილიდან სადამომდე. სოფელში ოთხი უბანია:
წინკაძეები, ჭალახმელა, ბელტური და დოხოძეები. სიტყვამ მოიტანა და
ბარემ ვიტყვი, წინკაძეებს მეორე სახელად ჭინკაძეებსაც ეძახიან. იქ ძვე-
ლისძველი სასაფლაოა და საფლავის ქვებს წარწერები აჩნია, რომელსაც
შესწავლა სჭირდება ნაღდად.

სტუმრობის მიზეზი რომ გავამხილე, გაიხარა ალაღმა კაცმა.

— ბელტურში ცხოვრობს ის ბიჭი. მამამისს აბდული ჰქვია. თვითონ
არ ვიცი სახლში დაგვხვდება თუ არა. მგონი წასული იქნება უკვე. თუმ-
ცა, ნახე, მშობლებსაც ელაპარაკე, საინტერესო ხალხია.

თვალწინ გაზრდილის ბავშვობა მოიგონა. მაინც იძუნწა, ბევრი არა-
ფერი უთქვამს.

— მიდი, გაიცანი და ნახავ საქმები ბიჭი გავზარდეთ თუ არა.

ბელტურამდე სამი კილომეტრია. მზე უკვე კარგა მაღლა ასულა სა-
შენებო და ისე უმოწყალოდ ცხელა, რომ დილის ხასხასა მწვანე ფერ-

ბი ახლა შავად მოჩანს. ფეხით სიარულის სურვილი ყველაზე უკუღმარ-
თი ფანტაზიის პატრონსაც ძნელად მოუვლის ამ სხვატში.

ოსები მანქანას მპირდებან. ეს წუთია დაამთავრა მძღოლმა მისი გა-
მართვა. ეტყობა, ისიც შეუწყუხებია შუადღეს, პერანგი გაუხდია და დრო-
დადრო იღლიას იმშრალებს. დაღლილი ბიჭი შვებით სუნთქავს. როგორც
იქნა მოძებნა ქვა ჩამოსაჯდომად.

— ადექი, ბიჭო, რას ჩამოსკუპდი ბეგის ქვისლივით. ცივია ეგ ოხე-
რი.

— დამანებე, ოსებ თავი, ცივი კი არა, მგონი ქვაც დუღს. — ილ-
რინება თენგიზი.

— ადექი, ბიჭო! — შენთვის გეუბნები, სიდედრი გაგიცივდება.

— რა გააცივებს, შენი კანტორა რომ აჰკიდო ბულალტერ-მონაგარი-
შეებიანად, სახლში მისვლამდე ერთს არ დაიკვნესებს.

— მით უარესი შენთვის; ასეთი სიდედრისაგან თუ დაგერქვა ობო-
ლი, მაშინ რაღა კაცი ხარ.

გაკვირვება შემამჩნიეს თუ არა, სიცილით ამიხსნეს — ძველები იტ-
ყვიან ცივ ქვაზე თუ დაჯდები, სიდედრს გული აუცრუვდებაო...

თენგიზი გულჩათხრობილი ბიჭი გამოდგა. მთელი გზა ხმა არ ამოუ-
ღია. დაძაბულად იტყირებოდა კაბინიდან. შემხვედრ ტრანსპორტს ზედ-
მეტად გაუბედავად უთმობდა გზას. ალბათ ახალბედაა-მეთქი, — ვფიქ-
რობდი. მხოლოდ ეს იყო, სიგარეტს რომ ეწეოდა ზედიზედ და მძიმე ნა-
ფაზებით.

— ესეც აბდულ ჭინჭარაძის სახლი. — იქვე, ჭიშკართან გამიჩერა მან-
ქანა და მადლობაზე თავისდაკვრით, უსიტყვოდ მიპასუხა.

ბელტურში ცხოვრობს თამაზ ჭინჭარაძე, საინტერესო შრომითი ბი-
ოგრაფიის მქონე ჯაბუკი. იგი 1950 წელს დაიბადა. ცელქი, ონავარი ბავ-
ში იყო. 1967 წელს დაამთავრა მახუნცეთის საშუალო სკოლა. სწავლი-
სათვის გული არ დაუკლია, მაგრამ იმ წელიწადს მაინც ვერ მოხვდა უმა-
ღლესში. არ დაუწყია სხვებივით ქალაქში უსაგნოდ ზეცხალი. სოფელში
აბრუნდა.

ლიდა ამოუდგა შვილს მხარში. დამოძღვრა, მომავლის იმედი ასწა-
ვლა და კოლმეურნეობის თავმჯდომარესთან გაგზავნა სამუშაოს სათხო-
ვნელად. სოფელში სამუშაოს რა გამოლევს. თამბაქოს საშრობი ფარდუ-
ლის მცველად დაიწყო მუშაობა.

როცა ბიჭების წახედულობით თუთუნს გაუსინჯა გემო, დედამ გა-
შვო და კაი დღე არ დაუყრია.

— თავის ნელ-ნელა მოკვლა რა ვაჟკაცობაა, ან შენ რა შეგმთხვევია
ისეთი, რომ მაგ საზიზღრობას უმეგობრო და ჯანი გაატანო. მოაცილე

აქაობას, თორემ შარვლის ჯიბეებს ამოგიკერავ და ერთ სირცხვილად გეყოფა ტოლებში.

თუმცა, ჯობია თავიდან დავიწყოთ...

მარადიდში დაიბადა ლიდა გაბიტაძე. მის ხსოვნას დღესაც ნათლად აჩნია იმ პირველი გაკვირვების კვალი, სხორცითა და სისხლით ნათესავს. საზღვარს იქით რომ ხედავდა და მისვლა არ შეეძლო. ბიძაშვილების ქორწილში ვერ ილხინა და ვერც მათი სატირალი იტირა.

მერე ცხოვრების გზამ აბდულ ჭინჭარაძეს შეახვედრა 17 წლის გოგონა. შეყვარებისათვის ვის ეცალა, ან ვინ იტყოდა მაშინ ქალის სიყვარულს? წესი უშლიდათ და ძველი ადათი. საქმე მაჭანკალმა გაარიგა, ცოტა ძღვენი მიითვალა და მარადიდელი პატარძალი დოლოგანში წავიდა.

სიყვარული პირველ შვილს მოყვა. ზურაბი დაარქვეს პატარას. მოწყენისათვის დრო სადღა იყო, გამრჯე გამოდგა აბდული. ცოლის მოყვანისთანავე გააწყო საკუთარი კერა, მისი ბუხრიდან ასული კვამლიც შეპლიმოდა ზეცას.

ორმოცდასამი წელი გაატარა ამ კაცმა საჭესთან. იგი ერთ-ერთი პირველი მძღოლია აჭარაში. ხუთი წლის წინათ გავიდა პენსიაში, მაინც მაჩანისკენ მიუწევდა გული, შვილებმა არ დაანებეს.

— კაცი ხარ, განა რკინა, ვაი თუ ჯანმა სად გიმტყუნოს. შენი ვალი უკვე მოხდილი გაქვს და ჯობია დაისვენო.

საყვარელ საქმეს რომ ჩამოაცილეს, თოხს დაუამხანაგდა, ყანაში უთენდება და უღამდება.

ხშირად ეტყვის შვილებს:

— ექიმსა და მძღოლს, ადამიანის სიცოცხლე უფრო მეტად აბარიან, ვიდრე სხვა პროფესიის კაცს. ზედმეტი აჩქარებით შეიძლება ერთმანეთს და მეორემაც გამოუსწორებელი დანაშაული ჩაიდინოს. სიცოცხლე კარ იცით რა არის? — იგავური ენით მოგიყვება მართალ ამბავს:

— ერთ კაცს ვიცნობ. აგერ ორმოცი წელია თვალში სინათლე წაერთვა, ვერც ავს ხედავს ქვეყნისას, ვერც კარგს, მაინც სიცოცხლეს აღმერთებს. თვალდავსებული კაცი თუ არსებობას ელტვის, თვალხილულს რომ იგი წაართვა, ჩამოსახრჩობი ყოფილხარ და ეგაა.

სიცოცხლე უყვარს აბდულს.

ლიდასაც უყვარს სიცოცხლე და სწორედ ამიტომ აჩუქებს იგი თორმეტ პირმშოს. შვიდი ბიჭი გაზარდეს და ხუთი გოგონა. გაგიკვირდება, როგორ გვანან ძმები ერთმანეთს — საშუალო სიმაღლისები, ჩადგმული, მკვრივი ტანით, წაბლისფერი, ზვეული თმებით, ცოტა ენამოკიდებით რომ ლაპარაკობენ.

ხუთი რძალი შემოვიდა ოჯახში. მათ შემხედვარეს დაგავიწყდება დამთილისა და რძლების ყბადაღებული კინკლაობის ამბავი. ლიდა დედა

მათთვის. ზმაწეულს არ უთქვამს და არც ერთისაგან გაუგონია თუნდაც
მცირე რამ საყვედურნარევი.

ხუთი პატარძალი წაიყვანეს ოჯახიდან. დედის გულს კიდევ პატარე-
ბი და გაუწაფავი ეგონა. არც ცოტა საქმეა და მოსათმენადაც ვაგლახია
შვილის აუგი ქალობის მოსმენა.

— სულაც არაა ბევრი შვილის გაზრდა ძნელი, — ამბობს ღიდა. —
საქმეს პირი ისე უყავი, ერთი მეორისათვის მაგალითი იყოს. ბევრიც არ
მჯერა იმათი, ქართველების სიცოტავეს რომ ჩივიან და ორ კინკილა
ბავშვს თუ ზრდიან თვითონ.

სიამაყე არ ათქმევინებს, თორემ მოტეხილა ქალი. ბიჭი მოკვდომია.
25 წლისა იქნებოდა ახლა. რძლები ნახავენ ხოლმე განმარტოებით, ჩაფი-
ქრებულს და სევდამორეულს, იმ მეცამეტის ლანდადქეუელს...

— შენ თუ გყავს, ბიჭო შვილები? — მეკითხება ღიდა.

— კი, ქალბატონო. — იძულებული ვარ მოვიტყუო, იგი ფესვამოგ-
დებულს ეძახის უპირამშოო კაცს.

— ერთი და ორი შვილი არაშვილია. კაცი ჭირ-ლხინისათვის გაჩენი-
ლა, მტერ-მოყვრისათვის. ბევრი შვილი დიდი ღვინია. ბევრი მოყვა-
რეა. ჭირიც მეტი მოგეწევა, მტერიც ცოტა მეტი გეყოლება, მაგრამ შენი
წილი ტკივილები არ უნდა გეუცხოოს. 27 წლისაა თამაზი და ცოლი არ
შეურთავს. სულ გარე-გარე დამიდის. ერთი, ლამაზად ვერ მოვიგდე ხე-
ლში. მოვა, დიდი ხნის უნახავს მოვეფერები, საყვედურს ვერ ვასწრებ,
ვახედავ წასვლის დრო მოწევია და მიდის, — ასე ამბობს შვილის სამღუ-
რავს.

თამაზი იქ მიდის, სადაც საქმე ეძახის. არადა, სანამ თავის ადგილს
ნახავდა, მანამდე გულხელდაკრეფილი როდი იჯდა. შორეულ ციმბი-
რში იხდიდა ვალს სამშობლოს წინაშე. მაღლობის წერილები მოსდიოდათ
მშობლებს ნაწილის უფროსისგან. შვებულებითაც იყო ჩამოსული.

ვალმოხდილმა ჯარისკაცმა ცოტა ხანს დაჰყო სახლში. ენგურზე მი-
იქპაროდა იმ ხანებში ჩვენი რჩეული ახალგაზრდობა. თანატოლებს
არც აქ ჩამოიჩა, ორ წელიწადს შრომობდა თამაზი. შვილის ქება ესმო-
დათ მშობლებს, მისი ალალი მარჯვენის ქება და უხაროდათ.

დოლოგნელი ჭაბუკი უფროს ძმასთან წავიდა სტუმრად. საშა თოთხ-
მეტი წელიწადია უკრაინაში ცხოვრობს. მოეწონა თამაზს კრივირობი,
იქაური გულდია ხალხი და... ასე გახდა იგი ლენინის ორდენოსანი კომ-
ბინატის მძღოლი.

ეტყობა, მამის პროფესიამ დიდი გავლენა მოახდინა შვილებზე. ზუ-
რაბი შუახევში მუშაობს მძღოლად, ზური ბათუმში. მამის შეგონებით
მართავენ შვილები საცეს. წვეთი სასმელი არ გადასცდებათ ყელში, როცა
მანქანას უზიან.

თავდაპირველად შეაშინა თამაზი გიგანტურმა „ბლზ-450“-მა, რომლის ტვირთამწეობა ორმოცი ტონაა. გაუბედავად დადიოდა. უფროსებმა რჩევა-დარიგების გარეშე ვაგლახად არაფერს მოჰკიდებდა ხელს. ეკვიახად უსმენდა ირგვლივ მყოფთა საუბარს, ჩემს მუშაობაზე ზომ არაფერს ამბობდნო.

მალე დასძლია თავის თავი, მეგობრებიც წამოეხმარნენ, როცა გაიგეს მისი გასაჭირი. ნელნელა დაიწყო გასავლელი ჰიმალეების დაპყრობა. ახლა კი ყოველთვიურ დავალებებს დიდი გადამეტებით ასრულებს. არასდროს არ გააცდენს სამუშაოს.

— უწესრიგო კაცისაგან კარგი მშრომელი არ გამოვა, — იტყვის ზოლმე თამაზი. — გულის კარნახით რომ იფრინო, მალე დაიღლები. ცოტა გონებასაც უნდა მოჰკითხო, სად და როგორ მოიქცე.

ოქრო მიყვება: შარშან, შვებულება აიღო თუ არა, სოფელში ამოვიდა. სათევზაოდ დავდიოდით ძმები, საკოლმეურნეო ჭალებს ვცელავდით, მებობლებს გავუწვდით ხოლმე დახმარების ხელს და კვირაში ერთხელ ზომიერად მოვუღებდით. ნაბახუსევზე სიგარეტით შევედი მის ოთახში. ჯეკ ლონდონს კითხულობდა. თავდაპირველად ყურადღება არ მიუქცევია. ორჯერ თუ სამჯერ ჭირვეულად ჩაახველა და მაშინ იგრძნო თამაჯის კვამლი. ისეთი თვალეებით შემომხედა, რომ უსიტყვოდ გამოვბრუნდი ოთახიდან. მასხრობაც ზომიერი იცის თამაზმა. შენ სადაც მიდიხარ, იქაურ ქუდს იხურავ, თორემ რუსივით შიშველი სათლვაშეთი არ ივლიდიო, — გააქილიკეს ძმებმა, თავად კოხტად შეკრეჭილი უღვაშებით რომ იწონებენ თავს.

როდის იყო, ჩემი ქართველობა ასეთი წვრილმანებით გაირჩეოდაო, — გულგარეთ გაბრაზდა თამაზი.

ერთბაშად ვერაფერს მოიმკი. მეოთხე წელია, რაც კრივიოროგში მუშაობს. წარმატებაც უნახავს და იმედის გაცრუებაც, მაგრამ ყოველთვის სჯეროდა თავისი არჩევანისა.

ორი ათას ხუთასი კომკავშირელია კომბინატში, ბევრს მუშაობის დაწყების პირველ დღიდანვე იცნობს. წერილებში გულთბილად იხსენებს გრეგორი კარპიუკს, ვასილ სმირონოვს, თეოდორ რეზნიკს და სხვებს. კარგ მეგობრობას უწევნ ისინი თამაზს. მერედა რამდენჯერ გაუმასპინძლდა ქართული ხილით. გააკვირვა ბიჭები ჩურჩხელებმა. ხშირად უთვლიან მოკითხვას შვილის თანატოლები და თანამშრომლები აბდულს.

— უნდა გიყვარდეს ადამიანი, გჯეროდეს მისი, — ამბობს თამაზი. — უნდა გიყვარდეს, რადგანაც სხვანაირად ცხოვრება უინტერესოა. ფრთხილ ფრინველს ემსგავსები უმეგობრო კაცი, ფრენის სურვილი რომ

გაწვალებს და შეძლება არ მოგდევს. ერთგული ბიჭების გვერდით არა, გული გამიტყდებოდა გზის დასაწყისშივე.

* * *

ილხენდა ლიდას გული, როცა უკრაინელი კინემატოგრაფისტები დოლოგანს ეწვივნენ. უცხოსგან ნახა შვილის უზომო დაფასება. უცხოსგან და სწორედ ეს იყო მიზეზი სიხარულისა.

— ჯოხით ჩამოვრეკავდი ორივეს, კაცურად რომ არ იქცეოდნენ. აქ ჩემი საქართველოა. განა ერთ-ორ უქნარას ითმენს იგი, ამათაც გაუძლებდა როგორმე. სუსტი ბიჭი იყო საშა. აქ ბევრს ვაჩვენდი, მაგრამ არ მეგონა თუ ასე ივარგებდა. ინჟინერია ახლა. მასზეც წერენ გაზეთები.

ზედმეტი ჰამო ხარს უკან წაიყვანს, არც ბევრი ჭირისნაცვლობა შველის საქმეს, — ასე უზრდია ლიდას შვილები. მათ მოფერება არ დაჰკლებიათ, და როცა საჭირო იყო, მკაცრი და მომთხოვნი ლიდა აღმაცერი მზერით აგრძნობინებდა შეცდომას.

ამიტომაც თამაზი თანამშრომლებისათვის ქართველი კაცის საუკეთესო თვისებების განსახიერებას წარმოადგენს. შეიძლება ერთი ადამიანი შეცდეს მეორის შეფასებაში, მისი ავ-კარგი სრულად ვერ გაისივრებოდეს, მაგრამ მთელი კოლექტივი არამც და არამც არ მოტყუვდება არჩევანში.

კომბინატმა ერთსულოვნად მოითხოვა ფილმის გადაღება ქართველ ჯაბუჯზე. ამ მიზნით ჩამოვიდა დოლოგანში კინოსტუდია „მეტალურგის“ რეჟისორი ი. ტაჩუკი, სცენარისტი და ოპერატორი ა. კობელოვი. სრულმეტრაჟიანი დოკუმენტური ფილმი-ტრილოგია, რომელსაც „რკინის შიწა“ ჰქვია, ოქტომბრის რევოლუციის საიუბილეო თარიღს — 60 წლის-თავს ეძღვნება და გვაჩვენებს საბჭოთა ადამიანების თავდადებულ შრომას; იმ დიდ ენთუზიაზმზე მოგვითხრობს, სახელოვანი დღესასწაულას მოახლოებისას რომ იგრძნობა.

ფილმი შემდეგ თემებს აერთიანებს: „პარტია და ხალხი“, „ინტერნაციონალიზმი“, „ჩვენი ცხოვრების წესი“.

სულ უფრო ფართო მასები ღებულობენ მონაწილეობას სახელმწიფოს მართვა-გამგეობაში. ახალი კონსტიტუცია ნათელი დასტურია იმისა, თუ რაოდენ დიდ ზრუნვას იჩენენ პარტია და მთავრობა ხალხის მიმართ, მისი საჯარო, საყოველთაო განხილვა კი იმის მაჩვენებელია, რომ ხალხს ეკუთვნის მთელი სულიერი და მატერიალური დოვლათი, რომ ხალხს აქვს უფლება — თვითონ შექმნას ის უზენაესი კანონი, რომელსაც თითოეული მოქალაქე დაემორჩილება და აღასრულებს კიდევ.

ამ ფონზეა ნაჩვენები კომბინატის მრავალრიცხოვანი კოლექტივის

შრომა-საქმიანობა, სწორედ აქ აღწევს დიდ წარმატებას ჩვენი თანამედროვე მწერალი.

კინო-ტრილოგიის მეორე ნაწილი — „ინტერნაციონალიზმი“ ერთ მიზანს ემსახურება: გვაჩვენოს ის ადამიანები, ვისთანაც თამაზი მეგობრობს. აქ ნათლად ვხედავთ დიდ სიყვარულს, რასაც ქართველი ჯაბუკის მიმართ იჩენენ. ნიშანდობლივია ის, რომ ფილმს მეორე გმირიც ჰყავს. იგი უკრაინელია, სამამულო ომის მონაწილე, შრომის მოწინავე, კაცური კაცი.

ორი სხვადასხვა ეროვნების წარმომადგენელი, დაუზარელი მშრომელები, ერთი მიზნისაკენ გაწეული ორი ადამიანი შრომით სასწაულებს ახდენს.

აი, რას გვეუბნება ამ სიუჟეტის შესახებ ა. კობელოვი.

კომბინატის მშრომელთათვის საინტერესო იყო იმ გარემოს გაცნობა, საიდანაც თამაზ ჭინჭარაძე მოვიდა მათთან.

ვინ იცის, რამდენჯერ იტყოდა დოლოგენელი ჯაბუკი თავისთვის და სხვათა გასაგონადაც: „იქ ისე ცოცხალია ყოველი, გეშინია ფეხი არ აიდგან, სადმე არ წავიდნენ ბუჩქები და ხეები, გეშინია, რადგანაც მთის კალთებზე დასასვენებლად ჩამომჯდარებს მოჰგავან ისინი“. სამოთხეში თუ მოგზავდითო, — ამბობდნენ კინემატოგრაფისტები. ალბათ სოფლის ყველა მცენარე დაიხსომეს. ცისკრის ნათებიდან ვიდრე საღამომდე ბუნებაში იყვნენ და გული არ უსვენებდათ დასაძინებლად. იღბლად მეზობლის ქორწილი დაემთხვა მათ სტუმრობას. გულმოდგინედ აღბეჭდეს ფირზე ახალი ოჯახის შექმნა. როცა საღმრთოლოებს უთარგმნიდნენ, მაშინ გაამხილეს: ეხლა მივხვდით ქართულ სუფრას აკადემიას რად ეძახიანო.

ალბათ ვინმე იტყოდა, რომ ზომიერი პურისჭამა და ურთიერთობათვისცემა წინაპრებმა უპირატესად იცოდნენ, ვიდრე თანამედროვე ქართველებმა.

„ჩვენი ცხოვრების წესი“. — ასე ჰქვია ფილმის ამ ნაწილს. ეცადნენ ის გადაეღოთ, რაც ჩვენი კუთხისათვის იყო დამახასიათებელი, სისხლხორცეული; ისე გადაეღოთ, რომ ნათლად ეჩვენებინათ ის კეთილმყოფელი გავლენა და ურთიერთკავშირი, რაც ცხოვრებაში ადამიანთა შორის არსებობს, ახლებურად დაენახათ თამაზ ჭინჭარაძე, ისე დაენახათ, რომ მთელმა უკრაინამ შეიყვაროს იგი, და განა მართო იგი — მთელი საქართველო!

მკითხველს ვთავაზობთ საქართველოს მეცნიერება-
თა აკადემიის ბათუმის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტი-
ტუტის ფონდებიდან ამოღებულ, ჯერ გამოუქვეყნე-
ბელ ხალხური შემოქმედების ნიმუშებს. ამ ლექსებში
გამოხატულია მშრომელი კაცის ფიქრები და განცდე-
ბი.

პ ა რ ტ ი ა ს

კომუნისტური პარტია
არის ჩვენი ქვეყნის თვალი,
მან სწორ გზაზე დაგვაყენა,
ასრულა თავის ვალი.
მშრომელები გაგვახარა,
მან გაგვიხსნა გზა და კვალი,
მოგვცა სიცოცხლის ნათურა,
უზრუნველყო მომავალი.
ის რომ ხალხისათვის ზრუნავს,
ვინ არ იცის, ყველას გვჯერა,
მე გლეხობამ დამაგალა,
მასზე ლექსი დამეწერა.
სახელად მქვია თოფია,
თვითონ გლეხი ვარ მგოსანი,
არ ვარ შოთა რუსთაველი,
არც საადი ტკბილზმოსანი.

ავტორ-მთქმელი თოფია ქათამაძე,
შუახევის რაიონის სოფელ ვარ-
ჯანაულის მცხოვრები.

აჭარის მინდვრებო, ბარაქიანო,
და მაღალო მთებო, ზურმუხტოვანო,
მთის კალთებო, ბაღ-ვენახით მოსილო,
ზღვისპირეთო, ციტრუს-ყვავილოვანო, —
ტყეები და ბუჩქნარები გამშვენებს,
კლდეებიდან ჩანჩქრები ჩხრიალებს,
გამრჯე ხელი ახალს ქმნის და აშენებს,
ძმობის ჰანგი გუგუნებს და გრიალებს.

ფერდობებზე, ნაცვლად ბილიკებისა,
შარავებზე მანქანები სრიალებს,
დღეს აჭარის დიდების და ქებისა,
სიმღერის და მუსიკის ხმა წკრიალებს.

ბრძოლითა და ცეცხლით მონაპოვარი
გამარჯვების დროშა მიმოფრიალებს,
გმირულ შრომით წინსვლა სახელოვანი
ცხოვრების ჩარხს მარად წინ ატრიალებს.

ავტორ-მთქმელი ბინალი ფუტკარაძე,
შუახვეის რაიონის სოფელ
დარჩიძეების მცხოვრები.

შემოდგომის სუნი მეცა

შემოდგომის სუნი მეცა,
როგორც ვატყობ, ახლოს არის,
ზღვა ყანების გასალეწად
აგუგუნდა რკინის ხარი.

ერთნაირად დატვირთულა
ველ-მინდორი, მთა და ბარი,

მუყაითი მშრომელისთვის
გაუღია გულის კარი.

ავტორ-მთქმელი რომან ანანიძე,
ქობულეთის რაიონის სოფელ აჭ-
ყვისთავის მცხოვრები.

შ უ ა მ თ ო ბ ა

მზე ამოვა და ქვეყანას
ეფინება ზიზა თვალი,
მორთული და მოკაზმული
ცხენზე ჯდება ყველა ქალი.

ერთი არის პატარძალი,
თეთრ ცხენზე რომ ამხედრდება,
ერთიც ნეფე, მხედრობით რომ
ვერაგინ ვერ შეედრება.

ფანდური და ლექსების თქმა,
შაირების ღვარად დენა,
ამ მხარისა და იმ მხარის
პასუხი და არ დათმენა.

აქა ჩნდება, ვისაცა აქვს
სიტყვების თქმის დიდი ნიჭი,
შაირებში ერთმეორეს
უსხდებიან გოგო-ბიჭი.

მთქმელი ნუგზარ ქათამაძე, ჩოხატაურის
რაიონის სოფელ ზოგის მცხოვრები

სადაც მივალთ, გადავხედავთ.
სოფლად მინდვრებს, ბუჩქნარებს,
ვაქებთ შრომისმოყვარულებს,
ვაკრიტიკებთ უქნარებს.

მაშინ დროს არ გავატარებთ,
მხოლოდ უქმად ჯდომაში,
ვაღიარებთ ავსა და კარგს
სწავლაში თუ შრომაში.

ყველა სოფლის ბედიბალი
კარგი შრომით ბრწყინდება,
უქნარა და ზარმაცები
სოფლად ჩვენ არ გვჭირდება.

ავტორ-მთქმელი ბინალი ფუტკარაძე,
შუახვევის რაიონის სოფელ
ღარჩიძეების მცხოვრები.

მდექსა ნოვიტკი
პოლონიშიკი პოლუბი
მიხეილ ჭიუხიანი

შეხვედრა ათი წლის შემდეგ

ახალი პრის მესაუპირიანი

მომე ქართული ხალხის შვილმა, მგზნებარე ინტერნაციონალისტმა, სამოქალაქო ომის გმირმა, რევოლუციის მამაცმა ჯარისკაცმა ვასილ ისიდორეს ძე კიკვიძემ ბევრი რამ გააკეთა უკრაინაში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის. მან ჩამოაყალიბა წითელი გვარდიის რაზმები, წინ მიუძღოდა მათ პაიდამაკებთან, გერმანულ ინტერვენტებთან ბრძოლაში.

ათას ხუთას კაციანი მოხალისეთა მებრძოლი რაზმისაგან მან შექმნა მე-16 მსროლელი დივიზია, რომელმაც უკვდავი დიდება მოიპოვა კონტრ-რევოლუციური ცენტრალური რადას ჯარებთან ბრძოლაში. ბერდიჩევისა და ჟიტომირის რაიონებში ნაწილებმა კიკვიძის მეთაურობით საკადრისი მიუზღვეს გერმანულ ოკუპანტებს, შავი ღრუბელივით რომ მოიწვედნენ უკრაინაზე.

კიკვიძის ცხოვრება მთლიანად შეეწირა ოქტომბრის დიად საქმეს. ჩვენ არ შეიძლება არ ავგაღვლოს წითელი არმიის პირველ შენაერთთა ამ ბრწყინვალე ორგანიზატორის მხედართმთავრულმა საქმიანობამ. მისი საბრძოლო თეორიული რუკა აჭრელებულია შინაგანი კონტრრევოლუციის, პეტლიუროვშჩინის, კაიზერულ ოკუპანტთა წინააღმდეგ ყოველდღიური იერიშების, შეტევების, ბრძოლების ისრებით.

დაუფიწყარია კიკვიძის შეხვედრა ვ. ი. ლენინთან, რაც 1918 წლის მაისში მოხდა. სამხედრო და საზღვაო საქმეთა სახალხო კომისარიატის

ოპერატიული განყოფილების ყოფილი უფროსის ს. ი. არალოვის მოთხოვნებში ჩვენ ვკითხულობთ ვ. ი. ლენინის სიტყვებს ლეგენდარული დივიზიის უფროსის შესახებ: „ხალხი გვაძლევს ნიჭიერ მეთაურებს. აი, მაგალითად, კიკვიძე, ის აერთიანებს პატარა რაზმებს დიდ შენაერთებად. მამაცი, ჭკვიანი უფროსია“.

ვასილ ისიდორეს ძე სასიკვდილოდ დაიჭრა ხუტორ ზუბრილოვოსთან. დონზე. სახელოვანი მხედართმთავრის ცხედარი მოსკოვს გადასვენეს. ვ. ი. კიკვიძე განისვენებს ვაგანკის სასაფლაოზე. ლეგენდარული დივიზიის უფროსთან გამოთხოვებისას ა. ვ. ლუნაჩარსკი ამბობდა: „იძინე მშვიდად. გმირო! შენი სახელი სამუდამოდ იდიდება შენი ქვეყნის ისტორიის ფურცლებზე!“ მისი მე-16 მსროლელი დივიზია დაჯილდოებულ იქნა საპატიო რევოლუციური წითელი დროშით.

დივიზიის ნაწილებმა, რომელიც ვ. ი. კიკვიძის სახელს ატარებდა, ესტონეთში ფაშისტურ ურდოთა პირველი დარტყმები მიიღეს, მეზღვაურ ბალტიელებთან ერთად ისინი თავგანწირვით იცავდნენ ტალინს, იყვნენ ლეგენდარული ლენინგრადის დაცვის მონაწილენი.

ვასილ ისიდორეს ძე კიკვიძე დაიბადა ქუთაისში. ქაბუკობის წლებიდანვე დაკავშირებული იყო რევოლუციურ სტუდენტებთან, ვლადიმერ მაიაკოვსკისთან. მას, როგორც ძველ მეგობარს, შეხვდა კიდეცა მოსკოვში ლიტერატურულ საღამოზე. სწორედ მაშინ პოეტი მშრომელთა, ჯარისკაცებისა და მატროსების წინაშე გამოდიოდა თავისი ნაწარმოებებით. ეს იყო დაუფიქარი შეხვედრა დიდი ხნის განშორების შემდეგ.

სწორედ ამას ეძღვნება ფრაგმენტი კინოსცენარიდან ვასილ კიკვიძეზე, რომელიც დაწერილია ვ. გოლუბთან და გამოჩენილ კინორეჟისორთან, საბჭოთა კავშირის სახალხო არტისტთან მ. ქიაურელთან ერთად; ამ უკანასკნელმა მუშაობა დაიწყო გმირზე მხატვრული ფილმის შექმნისათვის, მაგრამ მოულოდნელმა სიკვდილმა არ მისცა ჩანაფიქრის განხორციელების საშუალება.

ოლქასა ნოვიცკი,

საქართველოს სსრ კულტურის დამსახურებული მუშაკი.

* * *

მოსკოვი. 1918 წელი. მზიანი დღე. ქუჩაში მოდის კიკვიძე. ქამარზე, ვიწრო წელს რომ არტყია, ვერცხლისფრად ბრწყინავს კავკასიური ხმალი, ხისბუდიანი მათუხერი ჰკიდია. ფართო მხრები უხეშად შეუბოჭავს ყაწიმებს. ტრამვაის ლიანდაგზე ნელა მიგორავს ტომრებიანი პლატფორმა. ქვაფენილი ალაგ-ალაგ აყრილია. ხის ფენილის ნაწილი კი, ალბათ, ჯერ კიდევ ზამთარში წაიღეს შეშად. მაღაზიებთან რიგებია. საღებავი ჩამოღვენილია. ვიტრინები დაბზარულია. ზოგი მათგანი დეკარეტებითაა დაწებოლი. ბევრი სავაჭრო ფიცრებით აუჭევავთ. კიკვიძის გვერდით აჩქარებით მიმოდინა ადამიანები. ბევრ მათგანს ბარგი ჰკიდია. იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს ქალაქიდან გარბოდნენ.

შეცემა დაიქუხებდა ინტერნაციონალი. გამოჩნდება წითელგვარდიელთა რაზმი. ყველა ახალგაზრდაა. მათი სახე და იერი სიმტკიცეს გამოხატავს. შამხანებითა და ზურგჩანთებით არიან. გამაყრუებელი ხმაურით გამოვარდება მოტოციკლისტი: გეჩვენება, თითქოს სადღაც მოსახვევში ტყვიამფრქვევის კაკანი ატყდა... კიკვიძე დიდ სადარბაზოსთან ჩერდება. აქ საგრძნობი გამოცოცხლებაა. შემოდინა ჭაბუკები, გოგონები. სადარბაზოს გვერდით წარწერაა: „დრამატული სკოლა“.

...ლამაზი სამსართულიანი ვილა. მეტად საზეიმო იერი დაჰკრავს. ჩანს, ვერაფერი დაუკლია მისთვის ვერც ქარიშხლებს, ვერც ქუჩებში გაჩაღებულ ბრძოლებს. კარებზე უზარმაზარი აფიშაა: „დღეს საკუთარ ლექსებს კითხულობს ვლადიმერ მაიაკოვსკი“. კარებთან ორი ახალგაზრდა საუბრობს. გრძელთმიანი ყმაწვილი თანამოსაუბრეს მისჩერებია და ეპვიტა და ამრეზით უსმენს. მეორე — ჩაფსკვნილი, შავხალათიანი, ჩანს, ახალგაზრდა მუშა, თავგამოდებით უმტკიცებს:

— ო, არა, შენ ჯობს შემოხვიდე და მოუსმინო! ის უწესრიგობისა და უზამსობის ჯილაგს სულ ამოატრიალებს... დაუნდობლად ანგრევს... წმენდს ყოველგვარი ობისაგან... ის ხომ რევოლუციის მომდერალია! შემოდი, შემოდი, გეუბნები, და შენც ბევრ რამეს მიხვდები...

კიკვიძე შეჩერდება, გადაიკითხავს აფიშას. ბოხოხს გვერდზე მოიქცევს და შედის...

უზარმაზარი დარბაზი ახალგაზრდებით გაჭედილია. ისინი სხედან სკამებზე, იატაკზე, ფანჯრის რაფებზე, დგანან კედლების გასწვრივ. ჯგუფ-ჯგუფად სხედან იარაღსაშბული მატროსები და წითელგვარდიელები. მათი მზერა მიპყრობილია დარბაზის ბოლოსაკენ, სადაც მაღალი ბოგირია. მასზე ფეხიფეხებაჯაგინებული დგას მაიაკოვსკი. ის ამთავრებს გამოსვლას. ხელის მოძრაობით, თითქოს ჰაერი გაჰკვეთაო, ადასტურებს ნათქვამს:

— ჩვენი ლოზუნგი — ვიდგეთ კლდეზე სიტყვისა „ჩვენ“ სტენისა და რისხვის აზვირთებულ ზღვაში იმისათვის, რომ სიხარულით შევადოთ ზელოვნების პატარა „ჩვენ“ კომუნიზმის დიდებულ „ჩვენ“-ში...

ტაში გრიალებს. განსაკუთრებით ღელავენ მატროსები, რომელთაც მთელი პირველი რიგი უკავიათ. ისინი ფეხებს აბრაზუნებენ. ყვირიან „ბრავო!“, „მაიაკოვსკი, ბრავო“. კიკვიძე იმათ შორის გაივლის, ბოგირთან ახლოს რომ სხედან, მაიაკოვსკი ხელს მაღლა აღმართავს. ტაში ცხრება. დარბაზში ხმაური და ლაპარაკი ისმის. მჭექარე ხმით, რომელიც ფარავს უაზრო ყრიაშულს, მაიაკოვსკი ამბობს:

— „მარცხენა მარში!“... ვუძღვნი მატროსებს. — მატროსები ერთმანეთს გადაულაპარაკებენ. ყრიაშული წყდება. მაიაკოვსკი საყინიან ნაბიჯს გადადგამს წინ და ხმამაღლა იწყებს კითხვას:

ორატორებო, ჩუმაღ!

თქვენია

სიტყვა,

ამხანაგო მაუზერ...

ლექსის არაჩვეულებრივი ორატორული წყობა, რომელიც თითქმის პირდაპირ შუბლში ურტყამს, რიტმას ენერგია, ამაფეთქებელი ძალა, სტრიქონები რომ დაუმუხტავს, კითხვის შემტევი, მოიერიშე მანერა — ყველაფერი ეს უდიდეს შთაბეჭდილებას ახდენს აუდიტორიაზე. ზოგი დამსწრე დგება და ზეზე უსმენს. შაშხანას მაგრა ხელჩავლებული მატროსები მოჯადოებულებით სხედან.

ლურჯხალათიანებო!

ფრთებით

ოკეანის გაღმა გასწით!

რეიდებზე ჯავშნოსნებს

დაუჩლუნგდა მახვილი მკერდი?

დაე გრგვინავდეს ბრაზით

ბრიტანეთის ლომი ფიცხელი —

კომუნა არასოდეს დამარცხდება,

მარცხენა!

მარცხენა!

მარცხენა!

მაიაკოვსკი ამთავრებს კითხვას, გამოდის ბოგირის შუაში. ატყდება მქუხარე ტაში. ზეწამოჭრილი მატროსები „ბესკოზირებს“ ჭერში ისერიან. ზოგი სკამზე შემდგარა და ყვირის: „ბრავო, მაიაკოვსკი!“. პოეტი ხელს მოიხრდილებს. ბოგირისაკენ გზას მიიკვლევს კიკვიძე. რაღაც წამს მაიაკოვსკი ყურადღებით უცქერის მას: დაძაბულია, თვალებს არ უჯერებს. მაგრამ ეს მხოლოდ ერთ წამს გრძელდება. წამოძახებით: „ეს შეუძლებელია... ვასო! შენა ხარ, შე ღმერთძაღლო!*“ ნუთუ შენა ხარ?“ მივარდება კიკვიძეს. ეხვევიან ერთმანეთს, კოცნიან. დარბაზი მათ მისჩერებია. ტაში ცხრება. მაიაკოვსკი ბოგირის კიდესთან მიდის. იღიმება, თვალები უბრწყინავს:

— ძვირფასო ამხანაგებო! ეს ჩემი ბავშვობის მეგობარია — ვასილ კიკვიძე. ერთმანეთს ქუთაისში დაგვორდით, ცხრაას ექვსში... ამხანაგებო, გთხოვთ მაპატიოთ. ვაცხადებ შესვენებას.

მატროსები და წითელგვარდიელები ინტერესით ათვალიერებენ კიკვიძეს, მის ხმაღს, მაუზერს. მეგობარს ხელმოხვეული მაიაკოვსკი გასასვ-

* ხაზგასმული სიტყვები აქაც და ქვემოთაც ქართულადაა დედანში. — მთარგმნელი.

ლელისკენ გადის. მათ გზას უთავისუფლებენ. ყველგან ჯგუფ-ჯგუფად დგას ხალხი. კიბეებზე ეწევიან. ყველა კიკვიძესა და მაიაკოვსკის მოსმენებს. ისინი ჩაღიან დაბლა. მოედანზე სამი მატროსი დგას. როცა მაიაკოვსკი დაინახეს, ერთმანეთს ხელები ჩასჭიდეს, შეწყობილად წამოიწყეს: ვინ წარსდგა იქ ფეხი მარჯვენა?

მარცხენა!

მარცხენა!

მარცხენა!

მათ ჩაუვლის მაიაკოვსკი. გულიანად იცინის. კარებთან მას წამოეწევა მორცხვი ქერა ყმაწვილი:

— ვლადიმერ ვლადიმერის ძეგ, თქვენ ჯერ კიდევ გასულ კვირას დამპირდით, რომ ჩემს ლექსებს მოისმენდით...

— დღეს, საშუალო, აუცილებლად მოვისმენთ... აუცილებლად. მანდ დამიცადეთ.

მაიაკოვსკი და კიკვიძე ეზოში შედიან.

* * *

მეზოს შუა ლამაზი აუზია. ის მიტოვებულია, ბალახს დაუფარავს. გვერდით ტალავერია. შედიან შიგ. მაიაკოვსკი მხრებზე ხელს მოხვევს მეგობარს:

— მოდი, ერთი კარგად შეგათვალიერო... ვაჟკაცი... დიდი ვაჟკაცი!
— ძალიან ახარებს შეხვედრა. შესტიციანებს კიკვიძეს. მის ხმაღს წაავლებს ხელს.

კიკვიძესაც უხარია, იცინის:

— ძალიან კი გაზრდილხარ, **შენ გენაცვალე.** — ისინი სხდებიან.

— აბა, მომიყევი, ვასო...

— ვალოდია, ეს არის ლენინთან ვიყავი. — წყნარად და მოულოდნელად აცნობებს კიკვიძე. მაიაკოვსკი ყურადღებით უცქერის. — ახლაც ძლიერი შთაბეჭდილების ქვეშ ვარ... ეს ჭეშმარიტად არაჩვეულებრივი ადამიანია.

— კი, ვასო, მართლაც, ის არაჩვეულებრივი ადამიანია. ელაპარაკე?

— ელაპარაკე.

— ჩვენ შორის ცოტას თუ აქვს ბედნიერება მასთან საუბრისა. მეც ვიყავი სმოლნში 25 ოქტომბერს, დავინახე... მხოლოდ დავინახე...

— გესმის, ვალოდია... მან შესანიშნავად იცის საომარი ვითარება. საბრძოლო მოქმედებათა გეოგრაფია. პირდაპირ მაკვირვებს მისი სამხედრო მსჯელობათა სიღრმე. და ის ხომ წმინდა სამოქალაქო ადამიანია!

— ეს არის გენიალური ადამიანი... ჯერ შემიძლია მხოლოდ შენგა-
გომხილო, ვასო... პოემა ჩავიფიქრო... პოემა ლენინზე.

— თუ გაგიმართლებს და მაგას მართლაც გააკეთებ, ეს რაღაც გრანდიოზული რამ იქნება... მე ვფიქრობ, რომ მთავარია გამოსახო ამ ადამიანის სიდიადე და უბრალოება. — მაიაკოვსკი ყურადღებით უსმენს.

— ასე, სწორედ ასე მაქვს ჩაფიქრებული...

— გესმის, ვალოდია, — გატაცებით განაგრძობს კიკვიძე, — მას შეუძლია მიგიხედვს გულისნადებს. ილიჩთან საუბრისას დავრწმუნდი, რომ მისთვის მახლობელი და გასაგებია მებრძოლთა მისწრაფება და სურვილი. მას მთელი არსებით სწამს მათი...

— დიახ, ლენინი დიდი ოპტიმიზმით უცქერის რუსეთის მომავალს, — ამბობს მაიაკოვსკი. ისინი გაჩუმდნენ, ალბათ, ერთსა და იმავეზე ფიქრობდნენ. — ახლა კი, მეგობარო, მომიყევი საკუთარ თავზე. სად მოღვაწეობ ამჟამად?

— ამჟამად ტამბოვში ვარ... ფორმირებაზე... ვმეთაურობ. მე სამხედრო ვარ. აქ საგანგებო საქმეებზე ჩამოვედი... ვიყავი ვლადიმერ ილიჩთან, ვინაიდან სურთ დაშალონ ჩემი დივიზია.

— როგორ?! დაშალონ? — უკვირს მაიაკოვსკის.

— კი, კი, ვალოდია, სურთ დაშალონ საესეებით ბრძოლისუნარიანი დივიზია. მაგრამ ილიჩმა გადაწყვიტა ჩვენთან, ტამბოვს, გამოგზავნოს სამხედრო და საზღვაო საქმეთა სახალხო კომისარი პოდგოისკი. დღე დღეზე ველოდებით და დივიზიის ბედიც გადაწყდება. ეტყობა, თეთრებს დაესცხებთ ცარიცინის ფრონტზე...

— ჰო, გაგიჭირდება... — პოეტი დგება... — ოდესღაც იოლად გავდიოდით. — ისინი ტოვებენ ტალავერს. ბალახით დაფარულ აუზთან მაიაკოვსკი განაგრძობს: — მაგონდება ქუთაისი... გიმნაზია... რიონში ბანაობა...

— არასოდეს დამავიწყდება, როგორ ჩაძვერი უზარმაზარ ღვინის კასრში და იქიდან კითხულობდი ლექსებს, — ამბობს კიკვიძე. მაიაკოვსკი იღიმება. ზელებს შლის:

— ლექსები კასრიდან! აქამდე არ შემიძლია დავივიწყო, ვასო, თუ როგორ მიაბნევი პოლიციელის ზურგს იმერეთ-სამეგრელოს კომიტეტის მიმართვა გიმნაზისტებისადმი... დღევანდელ დღესავით მახსოვს მისი ჩოფურა სიფათი...

— ქუთაისიდან შენი წასვლისთანავე, — განაგრძობს კიკვიძე, — დავმალე არალეგალური ლიტერატურა... მერე და როგორ გგონია, სად?

— წარმოდგენა არა მაქვს, — მხრებს იჩეჩს მაიაკოვსკი.

— ჟანდარმერიის სამმართველოს სარდაფში!

— იმ ორსართულიან სახლში, ღობე რომ ერტყა?

- სწორედ იქ...
— გახსოვს ჩვენი გიმნაზიის მასწავლებელი? — ეკითხება მაიაკოვსკი.
— რომელი?
— კაზმული სიტყვიერებისა...
— მახსოვს. ყნოსავდა თავის გრძელ წვერს, როცა პუშკინის სტრა-
ქონები ავიწყდებოდა. მაშ, კარგად მახსოვს.
კიკვიძე საათს დასცქერის.
— როგორ გადის დრო... მისმინე, ვალოდია, ჩამოდი ჩვენთან... რო-
გორ გაეხარდებათ წითელგვარდიელებს...
ემშვიდობებიან ერთმანეთს.
— ახალ შეხვედრამდე, ძვირფასო! — ამბობს მაიაკოვსკი.
კიკვიძე ეხვევა და გატაცებით კითხულობს:

კმარა ცხოვრება ზანტი
ადამის და ევას ადართით.
ჩვენ წინ გავდენოთ
ისტორიის ჯაგლაგა ცხენი.

მაიაკოვსკი ხმამაღლა აიტაცებს:

მარცხენა!
მარცხენა!
მარცხენა!*

ვაზეთი „ლიტერატურა უკრაინა“

უკრაინულიდან თარგმნა
ბრიგოლ სიხარულიძემ

* ე. გორგაძის თარგმანი

შოთა ქაჩიძე

ოქტომბერი და მწერლობა

ყოველი რევოლუცია ძველი გზის დაგდება და ახლის ძიება-გაკაფვაა, მით უმეტეს დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუცია, რომელმაც ძირეულად შეცვალა ისტორიის მსვლელობა და იგი ახალ რელსებზე, ახალ მაგისტრალზე გადაიყვანა, მისცა მას სრულიად ახალი გეზი და მიმართულება.

ოქტომბრის რევოლუცია პირველი რევოლუცია იყო კაცობრიობის მრავალსაუკუნოვან განვითარებაში, რომელმაც ექსპლოატატორებს ჩამოართვა მთელი ძალაუფლება და გადასცა იგი ექსპლოატირებულ მასებს, რასაც ბუნებრივად მოჰყვა საზოგადოების სულიერი გადახალისება, მჩა-

ვრელთა ტრადიციული იდეოლოგიის ბატონობის ლიკვიდაცია.

ამის მეოხებით ლიტერატურა და ხელოვნება, ისევე როგორც მთლიანად ზედნაშენი, განთავისუფლდა ექსპლოატატორულ კლასების ძლიერი იდეოლოგიური გავლენისაგან და განვითარება იწყო ახალი ბაზისის მოთხოვნათა შესაბამისად. ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ ლიტერატურა და ხელოვნება მჭიდროდ დაუკავშირდა ხალხს, ჩადგა მის სამსახურში და თავის უზენაეს მიზნად გამოაცხადა ახალ სულაურ ფასეულობათა შექმნა, კომუნისტური აზროვნების მშენებელთა შიანგან საზოგადოების ასახვა-გამდიდრება.

რა თქმა უნდა, ეს პროცესი უმტკივნეულოდ და თავისთავად

არ მიმდინარეობდა. მას წარმართავდა ლენინური კომუნისტური პარტია, რომელიც მიწყივ იღვწოდა ლიტერატურისა და ზელოვნების განვითარებისათვის, მზრუნველობით ზრდიდა ლიტერატორთა და ხელოვნების მუშაკთა კადრებს ხალხის ერთგული სამსახურის სულისკვეთებით, იმისათვის, რომ მათ შეექმნათ ქვეყნად კომუნისტური იდეალების დამკვიდრებისათვის ბრძოლის აზროვნელი, იდეურად მნიშვნელოვანი და მხატვრულად საინტერესო ნაწარმოებები.

ეს არ იყო იოლი, ადვილად გადასაწყვეტი ამოცანა. ლიტერატურის ერთიან — საბჭოთა საფუძველზე წარმართვას აფერხებდა სხვადასხვა, ხშირად ერთმანეთთან მკვეთრად დაპირისპირებულ ლიტერატურულ დაჯგუფებათა არსებობა, რომელთა დიდი უმრავლესობა ფაქტიურად შორს იდგა ხალხის, მშრომელი მასების ინტერესებისაგან. საქართველოში, მაგალითად, ოცნანი წლების დამდეგისათვის პროლეტარულ მწერალთა ჯგუფთან ერთად არსებობას განაგრძობდა ცისფერყანწელთა ლიტერატურული ორდენი, აგრეთვე ახალშექმნილი „აკადემიური ასოციაცია“, რომელშიც ძირითადად გაერთიანდნენ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებით უკმაყოფილო მწერლები, და „ლეფი“ ანუ „მემარცხენეობა“ — ფუტურისტთა ჯგუფი. პროლეტარულ მწერლებზე უფ-

რო მემარცხენეებად რომ მოჰქონდათ თავი.

ყველა ამ დაჯგუფებიდან ზოლომდე თანამიმდევრული რევოლუციური პოზიცია ეკავა მხოლოდ პროლეტარულ მწერალთა ჯგუფს (ს. ეული, ნ. ზომლეთელი, ი. ვაკელი და სხვ.). მართალია, ეს ჯგუფი სწრაფად ასარგებზე გამოვიდა კიდეც რევოლუციამდე, მაგრამ მისი ორიგინალური განხილული განმტკიცება, ისე შემოქმედებითი აღორძინება დაიწყო საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ, როცა შეიქმნა საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ასოციაცია. ამ ასოციაციას ჰქონდა ყოველთვიური სამხატვრო-სალიტერატურო ორგანო ჟურნალი „ქუჩა“, რომელიც თავიდანვე ენერგიულად იბრძოდა ხალხურობისა და პარტიულობის ლენინური პრინციპების დამკვიდრებისათვის ქართულ ლიტერატურაში. „პროლეტარიატის დიქტატურის“ ხანაში, — წერდა ჟურნალი „ქუჩა“ პირველსავე ნომერში 1922 წელს, — ჰემმარიტი პოეზია შეიძლება იყოს მხოლოდ პროლეტარული, კომუნისტური და ამ რევოლუციური კლასის დიქტატურის გატარების როლის შემსრულებელი“. ეს გარემოება განსაზღვრავდა ჟურნალის ამოცანასაც — გამხდარიყო „პროლეტარული ლიტერატურის, მხატვრული კრიტიკის და პოეზიის ქართული სამკედლო“.

ცალკეულ ლიტერატურულ და-

ჯგუფებათა შორის მიმდინარე ბრძოლას განაპირობებდა მთელ ჩვენს ქვეყანაში გაჩაღებული გაფთვებული კლასობრივი შეტაკებანი. მშრომელი მასები არნახული ენთუზიაზმით შეუდგნენ ძველის, დრომოჭმულის მსხვრევას და ახალი ცხოვრების მშენებლობას. პოლიტიკასა და ეკონომიკაში ისინი თანდათან მტკიცედ ეუფლებოდნენ მბრძანებელ სიმაღლეებს და თავის ნებას უმოკრიბებდნენ საზოგადოების განვითარებას. ბუნებრივია, რომ განახლებისა და გადახალისების ორბიტაში ლიტერატურაც მოექცა, როგორც საზოგადოებრივი ცნობიერების დიდმნიშვნელოვანი ფორმა. განსაკუთრებით აფასებდა პარტია მასებზე მწერლობის იდეურ-პოლიტიკური და ზნეობრივი ზემოქმედების ძალას, მის აღმზრდელობითს ფუნქციას.

ეს გარემოება განსაზღვრავდა კომუნისტური პარტიის დამოკიდებულებას ლიტერატურისადმი. იგი, რა თქმა უნდა, გულგრილად ვერ დარჩებოდა ლიტერატურაში მიმდინარე პროცესებისადმი, ვერ შეუურიგდებოდა მის სტიქიურ განვითარებას. თავისი იდეოლოგიური პოლიტიკის განხორციელებისას პარტია ეყრდნობოდა პროლეტარულ მწერლობას, რომელიც ერთდერითი გამოხატავდა მოიერიშე მუშათა კლასის, მთელი ხალხის ინტერესებს, ხელს უწყობდა მისი იდეურ-მხატვრული დონის ამაღლებას, მისი ჰეგემო-

ნიის დამკვიდრებას, მაგრამ ამავდროს დღენიადაგ ზრუნავდა სახელმწიფო ლიტერატურულ დაჯგუფებათა საუკეთესო წარმომადგენლების დაახლოებისათვის, იმისათვის, რომ მათ სწორად შეეცნოთ საბჭოთა ხელისუფლების მიზნები, მისი ნამდვილი ხასიათი და თავიანთი მდიდარი მხატვრული ნიჭი მოეხმარებინათ ხალხისათვის.

ცხოვრებამ დაადასტურა, რომ ეს იყო ერთდერითი სწორი პოლიტიკა. სწორედ მისი შემწეობით და ახალი, საბჭოური სინამდვილის ზეგავლენით ბევრმა მწერალმა გადასინჯა იდეურ-ესთეტიკური პოზიცია, გადააფასა სულიერი ღირებულებანი და არათუ თვითონ დადგა საბჭოთა ხელისუფლების პლატფორმაზე, არამედ ამასთან ერთად მხარში ამოუდგა პარტიას მისი იდეოლოგიური პოლიტიკის განხორციელებაში, მოუწოდა თანამოკალმეებს დაედოთ ძველი გზა და გაჰყოლოდნენ ახალ ვარსკვლავს. აესახათ ახალი ყოფა, ახალი ცხოვრების მშენებლობის დიადი პროცესი, ახალი ადამიანები, რომლებმაც მიზნად დაისახეს არარა გაეხადათ სივანად.

ერთი პირველთაგანი, ვინც „ახალ ვარსკვლავს“ გაჰყვა საქართველოში, ჩვენი დროის უდიდესი ლირიკოსი ვალაკტიონ ტაბიძე იყო. მან ჯერ კიდევ 1922 წლის დამდეგს მოითხოვა კაფეშანტანების პოეზიის უკუგდება და ხალხის ცხოვრებასთან დაახლოება, ხოლო იმავე წლის მიწუ-

რუღს მთელი სიგრძე-სიგანით აყენებდა რევოლუციასთან, საბჭოთა ხელისუფლებასთან თანამშრომლობის გარდუვალობის საკითხს: „შფოთით, გრგვინით მანგრევენ კლდე-ღრეებს რევოლუციის ნიაღვრები. ისინი მარხავენ ძველ ფორმებს, ისინი მღერიან ჰიმნს მარადი სიახლისას“. ასეთ ვითარებაში, პოეტის რწმენით, ლიტერატორი, ხელოვანი ხალხს უნდა ედგას მხარში, მაგრამ განა ყველას ხელეწიფებოდა ეს? და იგი მიმართავდა თავის თანამოკალმეებს: „შესძლებთ თუ არა განიცადოთ ყოველივე ეს ისე, როგორც მოითხოვს თანამედროვეობა? გრძნობთ თუ არა, რომ ჩვენს ეპოქას უნდა ანათებდეს მისი შესაფერი ხელოვნება?“

გალაკტიონ ტაბიძისათვის უკვე მაშინ იყო ცხადი, რომ თანამედროვეობის რთულ პროცესებში გაურკვეველობა, რევოლუციისაგან, ხალხისაგან განდგომა, განახლების უარყოფა არსებითად შემოქმედის სიკვდილს, მისი მხატვრული ნიჭის დაღუპვას უდრიდა და წამოაყენა კონკრეტული საბრძოლო ლოზუნგი: „განახლება ან სიკვდილი“. ამავე მისწრაფებით არის გამსჭვალული გალაკტიონის საეტაპო ლექსი ქართული საბჭოთა პოეზიის ისტორიაში „ჩვენ, პოეტები საქართველოსი“, რომელშიც მან თანამოკალმეებს კვლავ მოუწოდა თავისი ჩანგი გადაეცათ რევოლუციისათვის, ხალხისათვის: „დავდგეთ იქ, სადაც

ქარიშხალია და სისხლიანი დგას ანგელოსი, ახალ გრივალებს ვწვრავთ სიცოცხლეს ჩვენ, პოეტები საქართველოსი“.

დიდი პოეტის ამ მგზნებარე მოწოდებამ ბევრად შეუწყო ხელი ახალი იდეებით ქართული ლიტერატურის გამდიდრებას, ქართველ მწერალთა სულიერი გადახალისების დაჩქარებას. ახალი, საბჭოთა სინამდვილის ზეგავლენით ქართული მწერლობის თითქმის ყველა საუკეთესო წარმომადგენელი თანდათანობით ეთხოვებოდა ძველ პოზიციებს, სულ უფრო მკაფიოდ ხედავდა საბჭოთა საქართველოს უპირატესობას, მისნათელ მომავალს და გალაკტიონის მსგავსად იქ დგებოდა, სადაც რევოლუციის ნიაღვრები მიანგრევენ კლდე-ღრეებს და ახალი ცხოვრება იჭედებოდა. ეს კი იმას ნიშნავდა, რომ ნიადაგი ეცლებოდა სხვადასხვა ლიტერატურულ დაჯგუფებათა არსებობას და მზადდებოდა პირობები ერთიანი საბჭოთა ლიტერატურული ორგანიზაციის შესაქმნელად.

რამდენადმე თავისებურად მიმდინარეობდა ახალი, საბჭოთა ლიტერატურის დამკვიდრების პროცესი ჩვენს მშობლიურ კუთხეში — აჭარაში. საქმე ის იყო, რომ ოციანი წლების დამდეგისათვის ბათუმში თითო-ოროლა მწერალი თუ მოღვაწეობდა და, ცხადია, არც რაიმე ლიტერატურული დაჯგუფება არსებობდა. არ იყო გამომცემლობა, არ გამოდიოდა ლი-

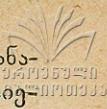
ტერატურული ჟურნალ-გაზეთები. მართალია, ზოგჯერ იბეჭდებოდა ესა თუ ის ლიტერატურული გაზეთი ან ჟურნალი, მაგრამ ერთი-ორი ნომრის გამოსვლის შემდეგ ისინი, როგორც წესი, არსებობას წყვეტდნენ. — არ კმაროდა მწერალთა კადრები და, მაშასადამე, ლიტერატურული პროდუქცია. ამდენად „კანდელი“, „ისპირი“ და ჟურნალის სახელით ცნობილი სხვა გამოცემები პერიოდული ორგანო კი არა, ფაქტიურად აღმანახი იყო.

რა თქმა უნდა, ლიტერატურულ დაჯგუფებათა არარსებობა ერთგვარად სადვილებდა პროლეტარული მწერლობის შექმნასა და განვითარებას, მაგრამ არ უნდა ვიფიქროთ, თითქოს ახალი ლიტერატურის დამკვიდრებ იმ პროცესი სტიქიურად, ან ზოგადსაბჭოური და ზოგადქართული ლიტერატურული ცხოვრებისაგან მოწყვეტით, კარჩაკეტილად მიმდინარეობდა. ამას მოწმობს თუნდაც სამხატვრო-სალიტერატურო და სამეცნიერო ჟურნალი „ისპირი“ (რედაქტორი ვიქტორ გაბესკირია), რომელიც 1924 წლის გაზაფხულზე გამოვიდა ბათუმში.

გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ „ისპირი“ იყო ლიტერატურული დამატება ჟურნალ „კავკასიონისა“, რომელსაც ლიტერატურული დაჯგუფება „აკადემიური ასოციაცია“ უშვებდა. გარდა იმისა, რომ „ისპირის“ ავ-

ტორთა დიდი უმრავლესობა „აკადემიურ ასოციაციაში“ შედიოდა, ჟურნალი „კავკასიონს“ თვლიდა იმ კიბის პირველ მარმარილოს საფეხურად, რომელსაც ქართული მწერლობა უნდა აეყვანა „ზევით, უმაღლეს თოვლით შემოსილ კავკასიონზე“. შინაარსითაც „ისპირში“ დაბეჭდილი მხატვრული პროდუქცია არ უპასუხებდა დროის მოთხოვნებს. ი. გრიშაშვილი, კ. მაყაშვილი, დ. მეგრელი, ლ. ქიხელი, ვ. გაბესკირია ისევ ქალს, სიყვარულსა და სილამაზეს უმღეროდნენ, ხოლო კ. გამსახურდია ღმერთს შესთხოვდა: „მოგვხედე, უფალო, გვიხსენი, გვიხსენი, მოგვამადლე, უფალო, კურთხევა შენი“. გამონაკლისი მხოლოდ შალვა დადიანი იყო. იგი აღძრავდა აქტუალურ ცხოვრებისეულ პრობლემას. თუმცა ახლისათვის, პროგრესულისათვის აქტიურ მხარდაჭერას მაინც ლოდინს ამჯობინებდა.

ამის მიუხედავად, „ისპირს“ უკვე ეტყობოდა ახალ სოციალურ ქროლვათა კვალი. იგი აშკარად გამოთქვამდა თავის უკმაყოფილებას დაპირისპირებულ ლიტერატურულ დაჯგუფებათა ურთიერთბრძოლით, მ ი ა ხ ნ დ ა, რომ „ქართული ლიტერატურული სული“ დაიღალა და საერთო ეროვნული კულტურის ინტერესებისათვის მოითხოვდა ბრძოლის შეწყვეტას, ზავსა და სიმშვიდეს: არა ბრძოლა, არამედ ნათესაობა და მირონი. საგულისხმოა



ისიც, რომ თუმცა დიდი სიმბათით ეკიდებოდა „აკადემიურ ასოციაციას“ და მის ჟურნალ „კავკასიონს“, „ისპირი“ ცდილობდა კავშირი დაემყარებინა ახალი ლიტერატურასთან, ამავე დროს თავს ესხმოდა ცისფერყანწელებს, უბრძოლველად აკრიტიკებდა ჟურნალ „ლეილას“, მიესალმებოდა ძველი თაობის ცალკეულ მწერალთა დაახლოებას ახალ სინამდვილესთან. „ისპირის“ ეს ცდა რომ გულწრფელი იყო, ამას ისიც ადასტურებს, რომ გამოაქვეყნა პროლეტარული ხელოვნების განვითარებისათვის ზრუნვით გამსჭვალული შალვა გომართელისა და ემილ ვალდის სტატიები. და თუ „ისპირმა“ მაინც დაბადებისთანავე შეწყვიტა არსებობა, ამის ძირითადი მიზეზი იყო იდეური ეკლექტიზმი, არათანამიმდევრული პრინციპულობა, დაპირისპირებულთა მორიგების სურვილი საერთო ეროვნული კულტურის სახელით. არც ის უნდა დავივიწყოთ, რომ ჟურნალის ავტორთა აბსოლუტური უმრავლესობა თბილისში მოღვაწეობდა, ე. ი. „ისპირს“ არ ჰქონდა ამკვიდრი ადგილობრივი ნიადაგი.

ოქტომბრის იდეები კი სულ უფრო ღრმად იჭრებოდა ლიტერატურაში. ახალი ცხოვრების დამკვიდრების კვალობაზე სულ უფრო მძაფრდებოდა კლასობრივი ბრძოლა და მწერალთა იდეური დიფერენციაცია. ბევრმა მწერალმა უარყო ძველი იდეურ-ეს-

თეტიკური პლატფორმა და განახლებული საქართველოს, მომავალი მუშათა კლასისა და მთელი ხალხის გულწრფელი მომღერალი გახდა. ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში სამართლიანად აღნიშნავენ, რომ ოქტომბრის იდეებმა ბევრი მწერალი გადაარჩინა როგორც მხატვარი, როგორც შემოქმედი და მათს დიდ ტალატს სასარგებლო მიმართულება მისცა.

ოქტომბრის ყოვლისმძლე იდეების ზეგავლენით, პარტიის დაუცხრომელი ზრუნვით აჭარაშიც თანდათან იქმნებოდა ახალი, პროლეტარული ლიტერატურის დამკვიდრებისა და აღორძინების პირობები. ახალგაზრდა, დამწყებ ავტორებს ფართოდ გაუღო კარი პარტიულმა გაზეთმა „ფუხარამ“, რომელსაც იმხანად ცნობილი პროლეტარული პოეტი ნოე ზომლეთელი რედაქტორობდა. იგი, ბუნებრივია, დიდ ყურადღებას უთმობდა ლიტერატურასა და ხელოვნებას, სისტემატურად ბეჭდავდა ლექსებს, მოთხრობებს, მხატვრულ ნარკვევებს, ლიტერატურულ - კრიტიკულ სტატიებს, რითაც ზელს უწყობდა ლიტერატურული ცხოვრების გამოცოცხლებას, მწერალთა ახალი კადრების გამოვლინებასა და აღზრდას. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ რამდენადაც ლიტერატურის განვითარებას სათავეში ჩაუდგა პარტიული გაზეთი, იგი თავიდანვე განიმსჭვალა რევოლუციური, კო-

მუნისტური შინაარსით და მტკიცედ დაადგა ხალხის პატიოსანი სამსახურის გზას.

მაღე „ფუხარას“ მხარში ამოუდგა ჟურნალი „აჭარისტანი“. რომელიც 1926 წელს გამოვიდა ცნობილი ჟურნალისტიკისა და ლიტერატორის გრ. ნუცუბიძის რედაქტორობით. მის მართო პირველ ნომერში (სულ გამოვიდა სამი თუ ოთხი ნომერი) დაბეჭდილი იყო ორი სტატია ლიტერატურაში პარტიულობისა, კლასობრიობისა და ხალხურობის ლენინური პრინციპების დასამკვიდრებლად, იდეური სიწმინდის დასაცავად — ერთი („წარსულის ნანგრევებზე“) გამობდა ე. წ. „დემოკრატიული პოეზიის“ წარმომადგენლების ხარიტონ ვარდოშვილისა და ალექსანდრე აბაშელის იდეურ პოზიციას, ხოლო მეორე სტატია („ლიტერატურული საქართველო“) ამხილებდა ქართველ ფუტურისტთა ფორმალისტურ ჟონგლიორობას და ყალბ რევოლუციონიზმს. ამას გარდა, ჟურნალმა გამოაქვეყნა საგულისხმო სტატიები ხელოვნების, ქართული თეატრის განვითარების გზების, სერგეი ესენინის თვითმკვლელობის გამო და სხვა მასალები, ყველაფერი ეს იმას ადასტურებს, რომ აჭარაში მოღვაწე მხატვრული სიტყვის ოსტატები განზე არ იდგნენ, თავიანთი წვლილი შეჰქონდათ პროლეტარული ლიტერატურის დამკვიდრებაში, ფეხდაფეხ მიჰყვებოდ-

ნენ ქართულ და საერთო საზოგადოებრივ ლიტერატურულ ცხოვრებას.

„აჭარისტანი“ ითვალისწინებდა დროის მოთხოვნებს და ლიტერატურული ცხოვრების აღმავლობისათვის აუცილებლად მიიჩნევდა როგორც თბილისური, ისე სუბიექტური ფაქტორების განვითარებას. მართალია, „ფუხარას“ მეცადინეობით რესპუბლიკაში აღიზარდა არაერთი ლიტერატორი, მაგრამ მიღწეული დონე მაინც არ იყო საკმარისი. „აჭარისტანი, — წერდა ამის თაობაზე ჟურნალი, — ისე, როგორც საქართველოს ყოველი კუთხე, მდიდარია შემოქმედებითი ძალებით. და თუ აქამდე ქართულ ლიტერატურაში არ ჩანს აჭარელი მწერალი, ეს მხოლოდ იმიტომ, რომ აჭარისტანი ყველასგან მივიწყებული კუთხე იყო. ყველაზე ნაკლებად აჭარისტანის მცხოვრებთათვის ლიტერატურის ასპარეზი იყო გახსნილი“. აი იტომაც „აჭარისტანმა“ თავის ერთ-ერთ უმთავრეს მიზნად დაისახა ახალგაზრდობის მიზიდვა ლიტერატურაში, მწერალთა ახალი კადრების აღზრდა. ამ ამოცანის დაჩქარებით რეალიზაციისათვის ჟურნალმა აუცილებლად მიიჩნია შემოეღო საგანგებო რუბრიკა „ახალი ძალების გამოფენა“, რაც დღევანდელ „ჭაშნიკს“ შეესაბამებოდა. რა თქმა უნდა. რედაქციამ იცოდა, რომ ახალ ავტორთაგან ბევრი არ შერჩებოდა ლიტერატურას, მაგრამ ტყუილად

ხომ არ არის ნათქვამი, წინა კაცი უკანას ზიდიად და ისინი სწორედ ამ „წინაკაცობას“ გასწევდნენ, ნიადაგს მოუშზადებდნენ ნამდვილად ნიჭიერთა გამოსვლას ლიტერატურულ ასპარეზზე. „შეიძლება, — წერდა ამის თაობაზე ჟურნალი, — ბევრი ამ განყოფილებაში მოთავსებულთაგან უნიჭო და უშედეგო დარჩეს, მაგრამ რედაქციას სჯერა, რომ აჭარისტანში ბევრი ხალასი ნიჭი აღმოჩნდება, რომ ჩვენი ჟურნალი ბევრს გაუთავავს ლიტერატურული კარიერის ძნელ დასაწყისს“.

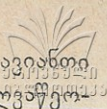
გაზეთ „ფუხარასა“ და ჟურნალ „აჭარისტანის“ მეცადინეო ბას უქმად არ ჩაუვლია. უკვე 1927 წელს, ე. ი. ზუსტად ნახევარი საუკუნის წინათ, საფუძველი ჩაეყარა მწერალთა პირველ ორგანიზაციას აჭარაში — შეიქმნა საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის აჭარის განყოფილება. ამით დამთავრდა რესპუბლიკის ლიტერატურული კადრების აღზრდისა და ოქტომბრის დროშის ქვეშ მათი დარაზმვის დიდმნიშვნელოვანი პერიოდი, დაიწყო ქართული მხატვრული სიტყვის განვითარებისა და აღმავლობის ახალი ხანა.

აჭარის მწერლები ერთსულოვნად ჩადგნენ ხალხის სამსახურში და მიზნად დაისახეს თავიანთ ნაწარმოებებში აესახათ გმირული თანამედროვეობა, ეჩვენებინათ ადამიანთა შეგნებისა და ფსიქოლოგიის მასობრივი გარდაქმნის

დიადი პროცესი, ახალი ცხოვრების მშენებელთა სულიერი სამყარო. ამას ადასტურებს პირველივე ალმანახი „სიტყვა ტრიბუნიდან“, რომელიც 1928 წელს გამოვიდა. მასში დაბეჭდილი ლექსები, მოთხრობები, კრიტიკული სტატიები იდეურად აქტუალური და გამართული იყო, მაგრამ მათი ესთეტიკურ-მხატვრული დონე, სამწუხაროდ, ძლიერ დაბალი აღმოჩნდა. ამას აღიარებდა სარედაქციო კოლეგიაც, მაგრამ ალმანახის გამოცემას მაინც დადებით მოვლენად თვლიდა და მის მნიშვნელობას ასე განსაზღვრავდა: „პროლეტარული მწერლობის ასეთი კოლექტიური დარაზმვა კრებულის სახით აჭარისტანისათვის პირველი მერცხალია, რომელმაც გაზაფხული უნდა მოიყვანოს“.

გაზაფხული კი მართლაც შორს აღარ იყო, ძალუმად მოისწრაფვოდა და უკვე ოცდაათიანი წლების დამდეგს მხატვრული სიტყვის განვითარების ახალი ეტაპი დაიწყო. 1932 წლის 23 აპრილს პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა მიიღო ცნობილი დადგენილება ლიტერატურული ცხოვრების გარდაქმნის თაობაზე, რომელმაც უდიდესი როლი შეასრულა არა მარტო ჩვენი ქვეყნის მწერალთა, არამედ მთელი საბჭოთა საზოგადოების ცხოვრებაშიც.

ისე, როგორც ყველა მწერალთა ორგანიზაციამ, აჭარის მწერლებმაც ერთსულოვნად მოიწონეს.



პარტიის ცენტრალური კომიტეტის დადგენილება, მხარი დაუჭირეს საბჭოთა მწერლების ერთიანი კავშირის შექმნას და დაშლილად გამოაცხადეს საქართველოს პროლეტარულ მწერალთა ასოციაციის აჭარის განყოფილება.

1932 წლის ოქტომბერში გაიმართა აჭარის საბჭოთა მწერლების პირველი საგანგებო ყრილობა. მწერლებისა და ლიტერატურული აქტივის გარდა, მას ესწრებოდნენ ქალაქის საწარმო-დაწესებულებათა პარტიული, პროფკავშირული და კომკავშირული ორგანიზაციების წარმომადგენლები, დამკვერელი მუშები, მასწავლებლები, აგრეთვე თბილისელ მწერალთა დიდი ჯგუფი. ამით თითქოს ხაზი გაესვა იმ გარემოებას, რომ ლიტერატურა არ არის ცალკეულ მწერალთა კერძო საქმე, მას ფართო საზოგადოებრივი ხასიათი აქვს და იმ ამოცანებს უნდა ასრულებდეს, რასაც ეპოქა, საზოგადოება აყენებს მის წინაშე. ყრილობამ ერთსულოვნად მოიწონა პარტიის ცენტრალური კომიტეტის 1932 წლის 23 აპრილის დადგენილება და ერთხმად გადაწყვიტა: „ჩამოყალიბდეს საქართველოს საბჭოთა მწერლების კავშირის აჭარისტანის განყოფილება, რომელშიც გაერთიანდნენ ყველა ის მწერლები, რომლებიც ნამდვილად დგანან საბჭოთა ხელისუფლების პლატფორმაზე და გულწრფელად ისწრაფვიან მონაწილეობა მიიღონ სოციალის-

ტურ მშენებლობაში თავიანთი შემოქმედებით და მოღვაწეობით“.

ეს იყო დიდმნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება, რომელმაც უზრუნველყო მხატვრული სიტყვის ახალი აღმავლობა, ხალხის ცხოვრებასთან ლიტერატურის დაახლოება. ჩვენმა მწერლებმა გამოაქვეყნეს მთელი რიგი საინტერესო თხზულებანი, რომელშიც არა ზოგადად და განყენებულად, არა დეკლარაციულად, არამედ კონკრეტულად ასახეს სოციალისტური სინამდვილე, ის დიდი გარდაქმნები, რომლებიც ცხოვრებასა და ადამიანთა შეგნებაში მიმდინარეობდა. ამ მხრივ, უპირველეს ყოვლისა ყურადღებას იპყრობენ პარმენ ლორიას დილოგია „ჩაი“, რომანები „განთიადი ხევში“ („დელი მურადი“), „მევლუდი“ და სხვა ნაწარმოებები, ამირან შერვაშიძის პიესები „მზე“, „პატარა შეცდომა“, პარმენ რუტუასა და ნესტორ მაღაზონიას ლექსები და პოემები, რომლებიც ოცდაათიან წლებში შეიქმნა და ფართო საზოგადოებრიობის მოწონება დაიმსახურა, დიდი პოპულარობა მოიპოვა. მათში მკაფიოდ ჩანს ახლებური დამოკიდებულება ობიექტური სინამდვილისადმი, სოციალისტური რეალიზმის ისეთი განმსაზღვრელი პრინციპები, როგორიცაა პარტიულობა, კლასობრიობა, ხალხურობა და ცხოვრებისეული სიმართლე.

საგულისხმოა, რომ ჩვენი მწერ-
რების იმდროინდელ ნაწარმოე-
ბებშიც პირველ ადგილზეა ადა-
მიანი, მისი სულიერი სამყარო,
ფიქრები და გრძნობები. მართა-
ლია, გარემო, ობიექტური სინამ-
დვილე დიდ გავლენას ახდენს
ადამიანის ფორმირებაზე, აღძ-
რავს მასში სულიერ ქარტეხა-
ლებს, მაგრამ იგი მაინც არ არის
გარემოს პასიური პროდუქტი.
პირიქით, თვითონ უკუმოქმედებს
გარემოზე, თვითონ არის ახალი
ცხოვრების, ახალი სინამდვილის
დემიურგი და, კომუნისტური
იდეალების შესაბამისად რომ გა-
რდაქმნის ობიექტურ სინამდვი-
ლეს, თავის თავსაც გარდაქმნის,
სულ უფრო უახლოვდება ადამი-
ანობის იდეალურ მოდელს. ეს
არის სოციალისტური რეალიზმის
ლიტერატურის ერთი უმთავრესი
დამახასიათებელი და განმასხვა-
ებელი ნიშანი. მისი გმირია ადა-
მიანი-მებრძოლი, რომელიც, თუ
საჭიროა, სიცოცხლესაც კი სწი-
რავს ადამიანთა თავისუფლებისა
და ბედნიერებისათვის, სოციალუ-
რი პროგრესისათვის და ამკვიდ-
რებს ახალს, განვითარებადს.

სწორედ ასეთი ადამიანების
მხატვრული სახეები შექმნეს, მა-
თი ფიქრები და გრძნობები გად-
მოგვცეს თავიანთი ოცდაათიანი
წლების ნაწარმოებებში პ. ლო-
რიამ, ნ. მაღაზონიამ, პ. რუტუამ,
ა. შერვაშიძემ. ამ მხრივ განსაკუ-
თრებით საინტერესოა კომუნის-
ტი ანდრო ბერტაძე (პ. ლორიას

„განთიადი ხევში“). ამ მხატვრუ-
ლი სახის უპირველესი ღირსება
სწორედ ის არის, რომ კონკრე-
ტულ ცხოვრებისეულ მასალაზე
დაყრდნობით მწერალმა დამაჯე-
რებლად, სრული სიმართლით
გვიჩვენა, რომ ლენინური იდეე-
ბით შთაგონებული ადამიანი, კო-
მუნისტი არასოდეს ქედს არ იდ-
რეკს დაბრკოლებათა წინაშე, არა-
სოდეს არ მიჰყვება დინებას და
ყოველთვის ცდილობს სასარგებ-
ლო მიმართულება მისცეს მათ. აი
ასეთი აქტიური ცხოვრებისეული
პოზიციისათვის შეიყვარეს მკით-
ხველებმა ანდრო ბერტაძე და პ.
ლორიას ნაწარმოებთა სხვა გმი-
რები.

ოცდაათიან წლებში ჩვენი
მწერლები არანაკლებ ყურადღე-
ბას უთმობდნენ იმ ადამიანებს,
რომლებიც განხორციელებდნენ
დიად სოციალურ გარდაქმნათა
პროცესში თვითონც გარდაიქმ-
ნენ, იდეურად ამაღლდნენ და სუ-
ლიერად გამდიდრდნენ. ამ თვალ-
საზრისით არის საინტერესო მუ-
რად ოდილაგაძის (პ. ლორიას
„განთიადი ხევში“), ახმედის (ა.
შერვაშიძის „მზე“) და სხვა მხა-
ტვრული სახეები. ახმედი, მაგა-
ლითად, შორს იდგა პოლიტიკისა-
გან, პასიური ცხოვრებისეული
პოზიცია ეკავა, მაგრამ მოვლენე-
ბი ისე განვითარდა, რომ ბოლოს
და ბოლოს აქტიური მებრძოლი-
რევოლუციონერი გახდა. ასეთი
გზა ოციან-ოცდაათიან წლებში
მილიონობით საბჭოთა ადამიანმა

განვლო. ამიტომ თამამად შეგვიძლია ვთქვათ, რომ განმათავისუფლებელ - რევოლუციური ბრძოლის პროცესი ამავე დროს ადამიანთა მასობრივი იდეურ-ფსიქოლოგიური გადახალისების, სულიერი ამაღლების, პიროვნებად ჩამოყალიბების პროცესიც იყო.

საბჭოთა ლიტერატურის ერთი უმთავრესი თანდაყოლილი მოტივი იყო და არის ღრმა პატრიოტიზმი და ხალხთა მეგობრობა, პროლეტარული ინტერნაციონალიზმის ერთგულება. პ. ლორიამ. ა. შერვაშიძემ, პ. რურუამ, ნ. მაღაზონიამ და სხვებმა ჯერ კიდევ დიდ სამამულო ომამდე შექმნეს ამ მხრივ ფრთხილ საყურადღებო ნაწარმოებები. მათ გვიჩვენებს, თუ როგორ აერთიანებს და აღუდგენს სხვადასხვა ეროვნების ადამიანებს სოციალიზმის იდეა, როგორ ბუნებრივად ჩნდება და დვივდება პატრიოტულ - ინტერნაციონალისტური გრძნობა, რა დიდი სიკეთეა იგი. ამ პერიოდში ა. შერვაშიძემ დაწერა პიესა „კრავჩუკის ცრემლები“, რომელიც მოძვე უკრაინის ეროვნული ორგანიზმის გამთლიანებას მიუძღვნა. ეს პიესა წარმატებით იდგმებოდა უკრაინის თეატრების სცენაზე.

დიდი სამამულო ომის წინ და თვით ომის წლებში აჭარის ლიტერატორთა რაზმს შეემატნენ ახალგაზრდა ნიჭიერი პოეტები, მწერლები, დრამატურგები, მათ შორის მ. ვარშანიძე, ნ. გვარამი-

ვილი, გ. სალუქვაძე, ვ. კანდელაკი, კ. რუსიძე, ფრ. ხალვაში, რომელმაც პირველი ლექსით „პირველ რა ისრაფილ ჯინჯარაძეზე“ მიიპყრო მკითხველთა ყურადღება, და სხვები. უფროსი თაობის მწერლებთან ერთად თავიანთ ნაწარმოებებში ისინი სიმართლით ასახავდნენ საბჭოთა ადამიანების მასობრივ გმირობას ფრონტსა თუ ზურგში, აღვივებდნენ პატრიოტულ - ინტერნაციონალისტურ გრძნობებს. განუმტკიცებდნენ ფაშიზმის წინააღმდეგ მებრძოლებს ვერაგ მტერზე სრული და გარდუვალი გამარჯვების რწმენას, ხოლო ზოგიერთი არა მარტო კალმით, არამედ იარაღითაც ებრძოდა პიტლერელ ოკუპანტებს (მ. ვარშანიძე, შ. იოსელიანი და სხვ.).

დიდი სამამულო ომის შემდგომი წლები აღინიშნა ლიტერატურისა და ხელოვნების ახალი მძლავრი აღმავლობით როგორც მთელ ჩვენს ქვეყანაში, ისე, კერძოდ, აჭარაში, სადაც მწერალთა უკვე საკმაოდ მრავალრიცხოვან და ძლიერ რაზმს შეემატნენ ნიჭიერი ახალგაზრდები: შ. როყვა, ჯ. ჯაყელი, ალ. ჩხაიძე, ი. რურუა, ქ. მყავია, ი. მელია, ხოლო უფრო მოგვიანებით უფროდ დაღუპული პოეტი ლ. გელაძე, ლ. სეიდიშვილი, ზ. გორგილაძე, რ. ართილაყვა, ნ. ჯალაღონა, ჯ. ქათამაძე, მ. გორგილაძე, გ. სანადირაძე, ალ. სამსონია, ს. ჟღენტე, აგრეთვე ი. ფალავა-

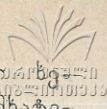
გ. ლორთქიფანიძე, შ. ზოიძე, ც. ანთაძე, გ. ქუთათელაძე, ნ. მოდებაძე, ნ. ძირკვაძე, ხოლო დღევანდელი ახალგაზრდული მწერლების ბირთვს ქმნიან ე. დავითაძე, დ. თედორაძე და სხვ.

აჭარის ლიტერატურის მიღწევათა მკაფიო დემონსტრაციად იქცა ლიტერატურისა და ხელოვნების დეკადა, რომელიც თბილისში გაიმართა 1957 წელს და არაჩვეულებრივი წარმატება ხვდა. ხელმძღვანელმა ორგანოებმა საჭიროდ ჩათვალეს აჭარას ჰქონოდა საკუთარი ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი. სულ მალე — 1958 წლის დამდეგს მკითხველებმა უკვე მიიღეს ჟურნალ „ლიტერატურული აჭარის“ (ამჟამად „ჭოროხის“) პირველი ნომერი. ის ფაქტი, რომ წინამორბედ ლიტერატურულ ორგანოებს ჩვენს მხარეში დიდი ხნის არსებობა არ ეწერათ, „ჭოროხი“ კი თითქმის ოცი წელია რეგულარულად გამოდის, თავისთავად მოწმობს, თუ რაოდენ გაძლიერდა და განმტკიცდა ლიტერატურული ცხოვრება ჩვენს რესპუბლიკაში.

უკანასკნელ წლებში ჩვენმა პოეტებმა, მწერლებმა, დრამატურგებმა შექმნეს არაერთი მაღალი დეური და მაღალმხატვრული ნაწარმოებები, რომლებმაც ფართო აღიარება მოიპოვეს როგორც საქართველოში, ისე საკავშირო და

საერთაშორისო სარბიელზე. ფართონ ხალვაშის ლექსები და პოემები, მაგალითად, იბეჭდება რუსულ, უკრაინულ, უზბეკურ და სსრ კავშირის სხვა ხალხთა ენებზე, აგრეთვე საზღვარგარეთის ჟურნალ-გაზეთებში, გამოდის ცალკე კრებულებად. კინოდრამატურგ სულიკო ჟღენტის სცენარით შეიქმნა მთელ მსოფლიოში პოპულარული ფილმი „ჯარისკაცის მამა“, აგრეთვე კინოსურათები „წუთისოფელი“, „ნერგები“ და სხვ. ორმოცდარვა თეატრის სცენაზე იდგმება დრამატურგ ალ. ჩხაიძის პიესები „ხიდი“, „თავისუფალი თემა“ და სხვები. „ხიდი“ დაიდგა მოძვე სოციალისტური რესპუბლიკების თეატრების სცენაზეც.

მხატვრული სიტყვის აღმავლობა აჭარაში, მისი შეუწელებელი განვითარება შედეგია იმ დიდი ზრუნვისა, რომელსაც ლენინური კომუნისტური პარტია იჩენს ჩვენს ქვეყნის ყველა ერისა, ეროვნების ლიტერატურისა და ხელოვნების განვითარებისათვის, მასების ეთიკურ-ესთეტიკური აღზრდისათვის, იმისათვის, რომ ამაღლდეს საბჭოთა ადამიანების კულტურის დონე და ყველას ჰქონდეს როგორც კაცობრიობის სულიერ ფასეულობათა გამოყენების, ისე შემოქმედებითი ნიჭის გამოვლინებისა და გაფუჭჩქვნის შესაძლებლობა. სსრ კავშირის ახალი



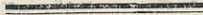
კონსტიტუცია, რომელიც უდიდესი აღფრთოვანებით მოიწონა მთელმა საბჭოთა ხალხმა, აკანონებს ამ ფაქტს. ჩვენი ქვეყნის ძირითადი კანონის 27-ე მუხლში ამის თაობაზე ნათქვამია:

„სახელმწიფო ზრუნავს იმისათვის, რომ დაიცვას, ამრავლოს და ფართოდ გამოიყენოს საზოგადოების სულიერი ღირებულებანი საბჭოთა ადამიანების ზნეობრივი და ესთეტიკური აღზრდისათვის, მათი კულტურული დონის ამაღლებისათვის.

სსრ კავშირში ყოველწლიურად

ეწყობა ხელი პროფესიულ სწავლებასა და ხალხური მხატვრული შემოქმედების განვითარებას“.

ასეთი ყურადღებითა და მზრუნველობით არის გარემოსილი ჩვენი ქვეყანაში ლიტერატურა და ხელოვნება, ეს კი იმის საწინდარი და გარანტიაა, რომ ჩვენი მწერლები, პოეტები, დრამატურგები, ხელოვნების მუშაკები ყველაფერს იღონებენ საბჭოთა ადამიანების სულიერ მოთხოვნილებათა სრულად დაკმაყოფილებისათვის.



რუსულენოვანი ტექსტები

საგვარამონო კავშირის დიდი მემკვიდრე

ქართველი მკითხველი გამოჩენილ ფრანგ მწერალს ანრი ბარბიუსს უმთავრესად იცნობს პროზაული და პუბლიცისტური ნაწარმოებებით, პირველ რიგში კი რომანით „ცეცხლი“, რომელიც თარგმნა თედო სახოკიამ.

დაძაბულ ლიტერატურულ მუშაობაში მოუხსრო ანრი ბარბიუსს პირველმა მსოფლიო ომმა. იგი მოხალისედ წავიდა პირდაპირ ფრონტის წინა ხაზზე. ჯარისკაცის ფარაჯში გამოწყობილი მწერალი სანგრისა და სანგარში გადადიოდა, ბრძოლის დროს იწერდა ჯარისკაცთა მეტყველების ნიმუშებს, ადგენდა დღიურებს, გადაწყვეტილი ჰქონდა დაეწერა რამდენიმე მოთხრობა, მაგრამ ჰოსპიტალში ყოფნისას მიხვდა, რომ ამ ჩანაწერებით ქმნიდა დიდ წიგნს თავისი ნაწილის ცხოვრებაზე. ასე, ჰოსპიტლიდან ჰო-

სპიტალში დაიწერა რომანი „ცეცხლი“. ამ ნაწარმოებში ავტორმა ამხილა იმპერიალისტური ომის მტაცებლური ხასიათი, საშუალოაზიურ გამოიტანა ომის საშინელებანი და ამით დიდი როლი შეასრულა ხალხთა მასების გათვითცნობიერების საქმეში. დიდმა ლენინმა მაღალი შეფასება მისცა „ცეცხლს“ და აგრეთვე მეორე ანტიიმპერიალისტულ რომანს „სიცხადე“. მასებში რევოლუციური შეგნების ზრდის ერთ-ერთ განსაკუთრებით თვალსაჩინო დადასტურებად შეიძლება მივიჩნიოთ ანრი ბარბიუსის რომანები „ცეცხლი“ და „სიცხადე“, — წერდა ვ. ი. ლენინი.

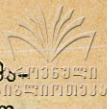
ანრი ბარბიუსი აღფრთოვანებით შეხვდა დიდი ოქტომბრის სოციალისტურ რევოლუციას. მას რუსეთის ამბების შესახებ დაწვრილებით ცნობებს

აწვდიდა ფრანგი პროგრესული ჟურნალისტი ჟაკ სადული. ის მივლინებით იმყოფებოდა რუსეთში 1917 წლის სექტემბრიდან, როგორც საფრანგეთის მისიის თანამშრომელი. საბჭოთა ხელისუფლების პირველმა დეკრეტებმა მიწისა და მშვიდობის შესახებ, ისტორიაში ჯერ არნახულმა, სოციალურ-პოლიტიკური პრობლემების რევოლუციურმა გადაწყვეტამ უჩვეულოდ ააღელვა მწერალი. გულის სიღრმიდან ამოხეთქეს მისმა სიტყვებმა: „როდესაც განთავისუფლებული კაცობრიობა თავის განთავისუფლების თარიღებს აღნიშნავს, მაშინ უდიდესი აღმავლობით, უდიდესი ენთუზიაზმით იზეიმებს 1917 წლის 25 ოქტომბერს. კაცობრიობა პატივისცემით მოიხსენიებს ყველას, ვინც ეს რევოლუცია მოახდინა“.

საფრანგეთის კაპიტალისტური პრესა თავის ფურცლებზე, მაშინვე ცილისწამებით დაესაბამა თავს საბჭოთა რუსეთს. ამ დროს ფრანგმა მშრომელებმა მოისმიწეს ბარბიუსის მართალი, ომახიანი სიტყვა საბჭოების ახალგაზრდა ქვეყანაზე. იგი მრავალრიცხოვან მიტინგებზე და პრესაში განუმარტავდა მშრომელებს საბჭოთა კონსტიტუციის არსს. ამგვარად ასპარეზზე გამოდის ბარბიუსი პუბლიცისტი, რომელიც მეხივით ატყდება თავს რეაქციის ძალებს. განსაკუთრებით აღსანიშნავია 1919 წელს, ინტერვე-

ნციის პერიოდში დაწერილი მისი პამფლეტი „ბრალს ვდებ“ პამფლეტში გვითხულობთ: „ბრალს ვდებ საფრანგეთის ყველა მთავრობას, რომლებმაც შესცვალეს ერთმანეთი ომის შემდეგ, იმაში, რომ მათ თავშესაფარი მიცეს, მხარს უჭერდნენ, ეხმარებოდნენ, აქეზებდნენ, აფინანსებდნენ და აიარაღებდნენ თეთრ-გვარდიელთა ყველა ჯურის საზოგადოებებს, ეს საზოგადოებანი წარმოადგენდნენ ბოროტმოქმედთა საერთაშორისო ორგანიზაციას, რომელიც მიზნად ისახავდა მკვლელობასა და ომის მოზადებას“.

1923 წელს ბარბიუსი შევიდა საფრანგეთის კომუნისტური პარტიის რიგებში და ბოლომდე მისი ერთგული დარჩა. მწერალს ძალიან უყვარდა ჩვენი ქვეყანა, ხშირად ჩამოდიოდა და სწავლობდა ჩვენი ცხოვრების სინამდვილეს. იგი პირველად ჩამოვიდა 1927 წელს, ხოლო მეხუთედ — 1935 წელს. ერთ-ერთი მოგზაურობის წინ ბარბიუსმა საპყრობილეში ინახულა მარსელ კრშენი და უთხრა: „მივდივარ სამშობლოში, ჩვენს საერთო სამშობლოში“, მართლაც, ფრანგი მწერალი ჯერ მოსკოვს ჩამოვიდა და შემდეგ გამოემგზავრა საქართველოსაკენ. 1927 წლის 8 ოქტომბერს იგი უკვე თბილისში იყო. ამავე დღეს ჩელოვნების სასახლეში მწერალთა კავშირმა სტუმრის პატივსაცემად გამართა საზეიმო სხდომა. ანრი ბარბიუსს სიტყვებით



მიმართეს ქართველმა მწერლებმა მხივილ ჯავახიშვილმა, სილიბიტრო თოდრიამ, არისტო ჭუმბაძემ. ამ უკანასკნელმა ფრანგ სტუმარს მოაგონა მათი შეხვედრა პარიზში. ამის შესახებ არისტო ჭუმბაძე მოგვითხრობს: „1914 წელა, გაცხარებული ომის დრო, ვზივარ „ლუმანიტეს“ რედაქციის მდივნის პოლ ვაიან-კუტიურიეს სამუშაო კაბინეტში, უეცრად კარი იღება, შემოდის მაღალი, სახეგაღებული კაცი. „გაიცანით, ჩვენი კორესპონდენტი, მწერალი ანრი ბარბიუსი, დღეს ჩამოვიდა ფრონტიდან, — მითხრა პოლმა. მე მივესალმე ანრის, გვიამბო ფრონტის ამბები და შემდეგ სტატია ჩააბარა. პოლმა შემომთავაზა მეთანამშრომლა „ლუმანიტეში“ და მართლაც დავიწყე თანამშრომლობა, ვწერდი „პატუას“ ფსევდონიმით საქართველოს კულტურის საკითხებზე.“

ფრანგი სტუმარი ძალიან ნასიამოვნები დარჩა გულთბილი შეხვედრით. საპასუხო სიტყვაში მან თქვა: „მე ბევრი გამიგონია თქვენს სტუმართმოყვარეობაზე, გულლია ხასიათზე, მაგრამ სინამდვილემ ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა. ნება მომეცით გულითადი მადლობა გამოგიცხადოთ ასეთი შეხვედრისათვის. ჩემი აქ ჩამოსვლის მიზანია საქართველოს მდგომარეობის გაცნობა. ამ მიზანს ჩემი მოგზაურობის ამოცანებში განსაკუთრე-

ბული ადგილი უჭირავს. მე ინტერესებს მისი, როგორც პოლიტიკურ-ეკონომიური, ისე კულტურული ცხოვრება.“

ასე დაიწყო ანრი ბარბიუსის მოგზაურობა ქართულ მიწაზე. მწერალი სილიბიტრო თოდრიას თანხლებით 9 ოქტომბერს გაემგზავრა დასავლეთ საქართველოში. მან ათი დღის განმავლობაში ინახულა მთელი დასავლეთ საქართველო—ქალაქები, დაბები. სოფლები, ესაუბრა ადამიანებს. მწერალმა ამ მოგზაურობის დროს შეაგროვა დიდძალი მასალა და 19 ოქტომბერს დაბრუნდა თბილისში.

ბარბიუსი დაინტერესდა თბილისის ისტორიით, გაეცნო ისტორიულ ძეგლებს, ინახულა კომისარიატები, სხვადასხვა ადმინისტრაციული და სამეურნეო დაწესებულებები, ესაუბრა რესპუბლიკის ხელმძღვანელებს და მიიღო მისთვის საჭირო ძვირფასი ცნობები.

მწერალი გააკვირვა განახლებული საქართველოს სურათებმა. მოგზაურობის შთაბეჭდილებებზე ვაზეთ „კომუნისტის“ კორესპონდენტთან საუბარში მან თქვა: „მე წინათაც არ მჭეროდა საქართველოს მტრების — მენშევიკების ცილისწამება, მაგრამ ხანდახან ვფიქრობდი, რომ იქნებ ქართველი ხალხის ამ მტრებს მართლაც მოეპოვებათ სიმართლის ნატამალი. ახლა მე დავრწმუნდი რომ ყველაფერი,

რაც საქართველოს შესახებ უცხოეთში ვრცელდება, არის საშინელი ცილისწამების კამპანია, რომლის მსგავსი იშვიათია...

საბჭოთა საქართველოს მიღწევები იმდენად დიდია, რომ მათი ჩამოთვლა ხანმოკლე საუბრის დროს შეუძლებელია. საქართველოს შესახებ მე გამოვამყვანებ ცალკე წიგნს, სადაც შევეცდები დაწვრილებით აღვუხსნო საბჭოთა ხელისუფლების მიღწევები ოქვენში“.

ანრი ბარბიუსმა შეასრულა დანაპირები. საფრანგეთში ჩასვლისთანავე იგი ჩასახლდა პარიზის ახლოს — მირამარში და დაიწყო საქართველოზე წიგნის წერა. ის-ის იყო ნაშრომი უნდა დაემთავრებინა, მწერალს დასჭირდა დამატებითი ცნობები და გადაწყვიტა მოსკოვში გამგზავრება.

1928 წლის 26 ივნისს ანრი ბარბიუსი თავის პირად მდივან ანეტ ვიდალთან ერთად ჩამოვიდა მოსკოვში. აქ მას საშუალება მიეცა შეხვედროდა პირადად სტალინს და მიეღო მისგან საპროტოკოლური კონსულტაცია. ამ შეხვედრას დიდი მწერალი ასე იგონებს: „1928 წელს დავიწყე მასალების შეგროვება ახალი წიგნისათვის საქართველოზე, წიგნი უნდა გამოსულიყო მომდევნო წელს. მე სტალინს ვთხოვე მიღება და თან მოვამზადე კითხვა-

რი, სულ მქონდა 160 კითხვა, ამხანაგმა სტალინმა მისთვის

ჩვეული თავაზიანობით მიმიღო. მე მას ჩემი წიგნის მიზანდასახულება გავაცანი. სტალინს მოეწონა ჩემი განზრახვა და მშვიდად დამიწყო ლაპარაკი. კითხვარი ჯიბეში მედო და წასვლისას მიწოდდა სტალინისათვის დამეტოვებინა, რადგან მან ჩემი წიგნისადმი ინტერესი გამოიჩინა. სტალინის სიტყვები გადამითარგმნეს, დავინახე, რომ სტალინმა ჩემს ყველა კითხვას უპასუხა ისე, რომ არც კი უნახავს ჩემი კითხვარი“.

დამატებითი ცნობების მიღების შემდეგ ანრი ბარბიუსმა განაგრძო წიგნზე მუშაობა. მწერალი დასახლდა მოსკოვთან ახლომდებარე დასასვენებელ სახლ „არხანგელსკოეში“ და აქვე 10 ივლისს დაამთავრა ნაშრომი. ეს არის პუბლიცისტური ნარკვევი „იი, რა უყვეს საქართველოს“.

როგორც აწერლის მდივანი ანეტ ვიდალი მოგვითხრობს, როცა ბარბიუსს წიგნი დაუმთავრებია, აღფრთოვანებულს უთქვამს: „ყველაფერი მზად არის.“ ბარბიუსს ეს სიტყვები ისე მგზნებარედ წარმოუთქვამს, რომ ყველა იქ მყოფი საბჭოთა ადამიანი მიმხვდარა, რაშიც იყო საქმე და „ვამას“ ძახილით მისულან მწერალთან, მიულოცნიათ წიგნის წარმატებით დამთავრება.



ფრანგმა ხალხმა გაიგო სიმა-
რთლე საქართველოს შესახებ,
1929 წლის თებერვალში გამომ-
ცემლობა „ფლამარიონმა“ გამო-
სცა ბარბიუსის წიგნი „აი რა
უყვეს საქართველოს.“ ერთი
წლის შემდეგ ცნობილი მწერ-
ლისა და მთარგმნელის არისტო
ჭუმბაძის წყალობით ქართველე-
ბსაც მიეცათ საშუალება გაცნო-
ბოდნენ ფრანგი მწერლის შთა-
ბეჭდილებებს თავიანთ სამშო-
ბლოზე.

ბარბიუსის წიგნი შედგება ხუ-
თი თავისაგან: „კავკასიის საღამო-
ები“, „დიღები“, „ის, რაც მოხ-
და“, „მიღწევანი“ და „პიროვნება
და თავისუფლება“.

პირველ თავში მწერალი და-
მაჯერებლად აგვიწერს თავის
შეხვედრებს ახალქალაქის, ლე-
ნინკანის, ბათუმისა და ბაქოს
მცხოვრებლებთან. მშრომელები
მწერალს მოუთხოვრებენ ამიერკა-
ვკასიის ხალხთა დუხჭირ წარსუ-
ლზე. მიმზიდველად არის დახა-
ტული პირველი მოგზაურობის
ცალკეული მომენტები. ავტო-
რი თავის მოგზაურობას სოფელ
იანეულამდე ასე აგვიწერს: „ამ
საღამოს გაცნობილი სახეები
შეაფიოდ აღმებეჭდნენ. იმერუ-
ლი ოდის ჩინებულ დარბაზში
ვისხედით მაგიდას იდაყვდაყ-
რდნობილნი. სამო სანახაობა

იყო, სიმშვიდითა და დაისის ბი-
ნდით აღვსილი... ოთხი საათი
ვიარეთ ცხენით ხორბებსა და
ბნელში, სანამ აქ მოვიდოდით.
იმ წუთიდან, როცა ანაზღად შეყ-
რილ ხალხს ცხენიდანვე მივესა-
ლმეთ, სეობა და ჭალები ბინდმა-
თვალის დახამხამებაში მოიცვა...
ნეტავ სად ვართ? საფრანგეთი
შორსაა. არც რუსეთია ახლოს.
საქართველოში ვართ, შუაგულ
გურიაში, რადგან ეს სწორედ ის
ადგილია, რომელზედაც გეოგრა-
ფები თითქოს ვერ შეთახმებუ-
ლან“.

წიგნში ვრცლად არის დახასი-
ათებული ქართველი ხალხი, მი-
სი უძველესი კულტურა. ავტორი
მოგვითხრობს თამარ მეფისა და
შოთა რუსთაველის ეპოქაზე; მი-
უთითებს, რომ თამარ მეფე ყვე-
ლგან სუფევს, იგი ყოველ ლე-
გენდას აცოცხლებს, არ არის
არც ერთი ქართული ხატი, ეკლე-
სიის არცერთი შინაკედელი, სა-
დაც არ იყოს გამოხატული თამ-
არის სახე „ვერცხლითა თუ ოქ-
რომკედით ნაქარგი გრძელი სა-
ეკლესიო წამოსასხამითა და გვი-
რგვინით შემკული.“

ქართველი ხალხის გულში,
— განაგრძობს ბარბიუსი, —
წმინდად არის დაცული დიდი ქა-
რთველი პოეტის — შოთა რუს-
თაველის შეტყველი სახე, გენიო-
სისა, რომელმაც საქართველოში

საშუალო საუკუნეების მიჯნაზე უმღერა ხალხთა შორის თანასწორობასა და მეგობრობას.

მწერალი ეროვნული საკითხის განხილვისას ამბობს, რომ ცარიზმის დროს ქართველებს უკრძალავდნენ ქართულ ენაზე ლაპარაკს, იგი ამხილებს მენშევიკური მთავრობის ანტიხალხურ ბუნებას. აქვე აღწერილია გურიის აჯანყება 1919 წელს, მენშევიკების მიერ ამ აჯანყების განადგურება და 15 რევოლუციონერის დახვრეტა.

ბარბიუსი აღფრთოვანებით ლაპარაკობს ქართველ ბოლშევიკებზე, რომლებიც ხალხის სასიცოცხლო ინტერესებისათვის თავგამოდებით იბრძოდნენ. იგი წერს: „არ შეიძლება პატიოსანი იყო, უკეთეს რევოლუციონერი არა ხარ და შეუძლებელია პატიოსანი რევოლუციონერი იყო, თუ ბოლშევიკი არა ხარ“.

მიმზიდველად ხატავს ავტორი ბათუმში მოგზაურობას, აჭარის ისტორიას, იგი აღარებს ერთმანეთს აჭარის წარსულს და აწმყოს. ძველად აჭარა იყო დიდი ქვაბი, სადაც ეროვნული და სარწმუნოებრივი შუღლი სდუღდა. თურქმა დამპყრობლებმა, რომლებიც აქ საუკუნეების მანძილზე ბატონობდნენ, ქართველი ხალხის კულტურა დეგრადაციის გზაზე დააყენეს. მწერალს თავიდან გადამალა ახალშენების მეტყველი სურათები, ყველგან, ქა-

ლაქად და სოფლადაც ნახა სკოლები და საავადმყოფოები, ბანაკები, ლიოთეკები, ქოხსამკითხველოები, ელექტროსადგურები; სახერხი ქარხნები, ხიდები და გზები, ყველგან ნახა გულმოდგინე მუშაობა სოფლის მეურნეობის განვითარებისათვის.

ბარბიუსმა ინახულა აგრეთვე სოხუმი და გაგრა, გაეცნო აფხაზი ხალხის ისტორიას, ლიტერატურასა და ხელოვნებას ქართულ კულტურასთან მიმართებაში.

მესამე თავში — „ის, რაც მოხდა“ ავტორი მოგვითხრობს იმ ბრძოლებზე, რომლებიც ქართველმა ხალხმა გადაიხადა მომხდული მტრების წინააღმდეგ. ამბობს, რომ „საქართველო ათასი წლის განმავლობაში ითვლებოდა ქრისტიანობის მოწინავე რაზმად აზიური ისლამის წინააღმდეგ ბრძოლაში, და ჯებირივით აკავებდა მის მოზღვაებასა და გავრცელებას.“ მწერალი აღტაცებაში მოჰყავს ქართველთა მამაცობას ჩინგისხანისა და თემურლენგის წინააღმდეგ ბრძოლაში. იგი განსაკუთრებით შთაგონებულია ერეკლე მეორის მეფობით, რომელიც ლუი XVI-ის თანამედროვე იყო და თავი ისახელა ბრძოლაში.

უფრო ქვემოთ ბარბიუსი აკრიტიკებს მენშევიკური მთავრობის ლიდერებს. აშთარახებს ფრა-

ნგი სოციალისტის, რაიმონდ დი-
უგეს პოზიციას, რომელიც თავ-
ის წიგნში „წამებული საქართვე-
ლო“ ნაციონალისტებს იცავს.

საინტერესოა და გამოცემული
საბჭოთა საქართველოს წარმატე-
ბები მეოთხე თავში, „მიღწევა-
ნი.“ მწერალი გვესაუბრება მრე-
წველობის, სოფლის მეურნეობის,
სწავლა-განათლების საკითხებზე.
აღნიშნავს, რომ უმაღლესმა სა-
სწავლებლებმა ამ პერიოდისათ-
ვის მრავალი სამეცნიერო ნაშ-
რომი გამოაქვეყნეს, რომელთა
ნაწილი უცხოეთის ჟურნალებში
დაიბეჭდაო. ბარბიუსი გამოყოფს
ქართული ხელოვნების გან-
ვითარების საკითხს, მიუთითებს,
რომ ამ დარგში ბევრი მკვლევარი
მუშაობს: „ქართველებს თავია-
ნთი ეროვნული სიმღერების კუ-
ლტი აქვთ, ბევრი მომღერალი და
მკვლევარი მუშაობს წარსულის
ამ ჰარმონიულ დარგში, რათა იქ
ძვირფასი მარგალიტები ამოძებ-
ნოს და ეროვნული გენიალობის
საიდუმლოებანი თანამედროვე-
ობას შეაგუოს.“

აგრძელი დიდი სიყვარულით
ლაპარაკობს თბილისის საოპერო
თეატრზე, რომელიც ქართველთა
ეროვნულ სიამაყეს წარმოადგე-
ნსო.

ბოლო თავში „პიროვნება და
თავისუფლება“ მწერალი ეხება
თავისუფლების საკითხს. იგი იშ-

ველიებს რა მარქსიზმის კლასი-
კოსთა შეხედულებებს, წერს: „რა-
არის თავისუფლება? განა იგი ის
არის, რაც გსურდეს ის ჩაიდი-
ნო? განა იგი იმის საშუალებას
იძლევა, რომ გიყი იყო?“

ბარბიუსი საკითხს აყენებს,
არის თუ არა საქართველოში თა-
ვისუფლება? იგი ამბობს, რომ
აღმინისტრაციულმა ორგანი-
ზაციამ ეროვნული კულტურის
ყოველ დარგს გაფურჩქვნის
შესაძლებლობა მისცა და ქარ-
თველ ხალხს ასეთი თავისუფლე-
ბა არასოდეს არ ჰქონიაო.

ქართველი ხალხის ცხოვრე-
ბის უშუალო განცდამ ფრანგი
ხალხის სახელოვან შვილზე წარ-
უშლელი შთაბეჭდილება მოახ-
დინა. მას უმძიმს საქართველოს
დატოვება: „მალე დავშორდები
მათ, — წერს ბარბიუსი, — ეს
დამორება პირადად მე ძალიან
მეძნელება, რადგან შორიდან მე-
დამ მემახსოვრება მათი ძმობა
და ტკბილი მეგობრობა... ამ ქვე-
ყანაში მე ბევრი მეგობარი შე-
ვიძინე, ბევრი დიდი რამეც
ვნახე...“

წიგნის დასასრულს ანრი ბა-
რბიუსი ასე მიმართავს მთელს
საბჭოთა ხალხს: „რაც შეგეხე-
ბათ თქვენ, საბჭოთა თანამემამუ-
ლენო, პატიოსანო, განთავის-
უფლებულო ხალხო, თქვენ, რო-
მელთაც ცხოვრების მწარე ტყი-

ვილი სიტკობებად აქციეთ, თქვენ, რომელთაც თქვენი ადგილი ქვეყნის ერთ მეექვსედზედ მხოლოდ თქვენივე ხელით მოიპოვეთ, თქვენ, ვისგანაც დასავლეთის ჯერ კიდევ დამარცხებული პროლეტარები გამარჯვებას ისწავლიან, თქვენ დიდი ხალხი ხართ, თქვენ ყველაზე დიდი ხალხი იქნებით“...

ასე ეცნობოდა ანრი ბარბიუსი საბჭოთა სინამდვილეს. მან განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია ლენინის ღვაწლს რევოლუციის დიად საქმეში. მწერალი ღრმად შთააგონა ბელადის ტიტანურმა პიროვნებამ. მან გადაწყვიტა 30-იან წლებში საფრანგეთში ახლად ჩამოყალიბებულ მარქსისტულ-ლენინური ჯგუფებისათვის მიეწოდებინა მასალები ლენინის მოღვაწეობაზე. ბარბიუსმა უზრუნველყო ლენინის მიერ ნათესავებისათვის 1894-1917 წლებში გაგზავნილი წერილების გამოცემა ფრანგულ ენაზე. თარგმანი შეასრულეს პიერ მორანქმა და მიშელ მატევემა.

1933 წელს პარიზში ცხოვრობდა ბარბიუსის მეგობარი, გერმანელი კომუნისტი მწერალი ალფრედ კურელა. ისინი რამდენჯერმე შეხვდნენ ერთმანეთს და შეთანხმდნენ, რომ ბარბიუსი ლენინის „წერილებს ნათესავებისადმი“ წარუძღვარებდა ნარ-

კვეს, რომელშიც მოკლედ გადამოსცემდა მარქსიზ-ლენინიზმში ძირითად დებულებებს. წერის დროს ზოგჯერ ეხმარებოდა კურელა. მუშაობა ორ წელიწადს გაგრძელდა. ასე დაიწერა ბარბიუსის ნარკვევი „ვ. ი. ლენინის შესახებ“, რომელმაც დიდი წვლილი შეიტანა საზღვარგარეთ ლენინიზმის იდეების პროპაგანდის საქმეში. მწერალმა ალფრედ კურელასადმი მადლიერების ნიშნად ნაშრომს ორივეს გვარი მიაწერა. წიგნი გამომცემლობა „რიდერმა“ გამოაქვეყნა 1936 წელს.

ნარკვევი შედგება ხუთი თავისაგან: „ლენინი“, „პროფესიული რევოლუციონერი“, „პოლიტიკური მოღვაწე“, „ლენინი თეორეტიკოსი“ და „ლენინი ფილოსოფოსი“.

ნაშრომის ფურცლებზე მკითხველის წინაშე ერთდროულად ცოცხლდება ლენინის საქმე და მისი ადამიანური სახე. ავტორი იწყებს ლენინის თეორიული და ლიტერატურული მოღვაწეობით პეტერბურგში, შემდეგ აღწერს მუშაობას რუსეთში შექმნილი მდგომარეობის შესასწავლად, ბრძოლას „ისკრის“ დაარსებისათვის და ცხოვრებას ემიგრაციაში, კერძოდ პარიზში. მწერალი საგანგებოდ აღნიშნავს, რომ ემიგრაციაში ყოფნის დროს ლენინ-

ნმა „კარგად შეისწავლა ფრანგული, გერმანული. სწავლობდა პოლონურსაც, კითხულობდა ლექციებს.“

მწერალი ლენინს უწოდებს პროფესიულ რევოლუციონერს: „ლენინი გამოჩენილი პროფესიული რევოლუციონერის ნიმუში იყო და ასეთად რჩება. კიდევ მეტს ვიტყვით: იგი ამ პროფესიის მამამთავარი იყო“, — წერს ბარბიუსი და იქვე განმარტავს, თუ რას ნიშნავს, მისი აზრით, პროფესიული რევოლუციონერი: „ეს არის ადამიანი, რომელიც მჭიდროდ დაკავშირებულია ჩაგრული მასების მოძრაობასთან, უმეტეს შემთხვევაში გამოხუტულია მათი წრიდან, შეთვისებული აქვს მარქსიზმი და მემკვიდრეობით მიღებული ცოდნის მთელი სიმდიდრე, რაც დღემდე კაცობრიობას გამოუმუშავებია... ფართო მასებს გასაგები ფორმებით გადასცემს ცოდნას განმათავისუფლებელი ბრძოლის საკეთილდღეოდ. ეს ის ადამიანია, რომელმაც იცის მხოლოდ ერთი კეთილშობილური საქმე, რის განხორციელებასაც სწირავს მთელ თავის ცხოვრებას. ასეთი ადამიანია ლენინი.“

ნარკვევის ბოლო თავში ფრანგი მწერალი მოგვითხრობს იმაზე, თუ როგორ ქმნიდა ლენინი ფი-

ლოსოფიურ ნაშრომებს და მაღალ შეფასებას აძლევს მათ. „მატერიალიზმი და ემპირიოკრიტიციზმი“, რომელიც 1908 წელს შეიქმნა, საფუძვლიანი დიდტანიანი ფილოსოფიური ნაშრომია, — აღნიშნავს იგი. — ეს წიგნი რომ დაეწერა, ვლადიმერ ილიას ე ლენინს დასჭირდა 150 ტომამდე ფილოსოფიური ნაშრომის წაკითხვა და შესწავლა — დაწყებული არისტოტელეთი და დამთავრებული ვუნდტით. ბარბიუსი განიხილავს ლენინის სხვა ფილოსოფიურ ნაშრომებსაც და დაასკვნის: „ამ ნაშრომებში ავტორი დგამს გენიალურ ნაბიჯს წინ რევოლუციური აზროვნების ისტორიაში. როგორც ცნობილია, მარქსმა და ენგელსმა დიალექტიკური მატერიალიზმი მიუყენეს მეცნიერების ყველა დარგს: პოლიტიკურ ეკონომიას, ფილოსოფიას, ბუნებისმეტყველებას, მუშათა კლასის პოლიტიკასა და ტაქტიკას. ლენინმა კი განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია იმ ფაქტს, რომ დიალექტიკური მატერიალიზმი მარქსიზმის ცოცხალი სულია, თეორიული საძირკველია.“

ვიხსენებთ დიდი რევოლუციონერი მწერლის ცხოვრებას და თითქოს ვგრძნობთ ცეცხლის

აღის სიმხურვალეს. რევოლუცი-
სათვის, მშვიდობისათვის, კაც-
ობრიობის უკეთესი მომავლისა-
თვის ბრძოლაში დაიფერფლა
ანრი ბარბიუსის მგზნებარე სუ-
ლი. იგი გარდაიცვალა მოსკოვ-

ში 1935 წლის 30 აგვისტოს.
ასეთ მებრძოლებზე უთქვამს მუ-
ლინსკის: „ადამიანები იმისთვის
კვდებიან, რომ კაციობრიობამ
იცოცხლოს“.

6155/230



ფან 40 კპპ.

**ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ**

„ЧОРОХИ“

**ОРГАН СОЮЗА СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 76118**